

DE WAARDE VAN DE ONGECULTIVEERDE STEM

Sporen van *Onder de Groene Linde* in de regio Weert

Tim Crins

Inhoudsopgave

Gedicht Mieke van Hulsen	2
Ten geleide	3
Zangers: een tijdsbeeld	10
Liederen: functie, overlevering en herkomst	19
Mondelinge overlevering raakt in verval	29
Een blik op Ate Doornbosch	30

Bijlagen

1	Interview Mevr. Verhaag-Keuning	II
2	Interview Dhr. van Herten	VIII
3	Interview Mevr. Ramaekers-Kuepers	XI
4	Interview Mevr. van Hulsen-Bijlmakers	XIV
5	Interview Mevr. Smeets	XIX
6	Interview Dhr. Peeters	XXIII
7	Interview Mevr. Verdonschot-Kiggen	XXVII
8	Interview Mevr. Janssen-Lenders	XXXII
9	Interview Mevr. Pijnenburg-Heeskens	XXXVIII
10	Interview Dhr. Stals	XLIV
11	Inventarisatie opgenomen liederen voor Onder de Groene Linde	XLIX

De waarde van de ongecultiveerde stem

Sporen van *Onder de Groene Linde* in de regio Weert

Tim Crins

3362604

Bachelorscriptie musicologie

Universiteit Utrecht

2011

Onder begeleiding van

Louis Peter Grijp

Het onderstaande gedicht is geschreven door zangeres Mieke van Hulsen. Voor de lezer die niet bekend is met het Limburgse dialect, heb ik de tekst in het Nederlands vertaald. Het is echter een letterlijke vertaling, die geen rekening houdt met het rijmschema van het gedicht.

Vreuger

Leest stong ich te klaseneren,
Over de minse van vreuger en eur manere
Haard werke woord der tow gedoan
Van 's merges vreug tot ze 's oavus noa hoees hear mochte
goan

Dan woord der oppe dên, zoë haedje det
Same nog wat noa gezwedj
Soms woord der wat langer nog gedraaldj
Mer dan woord Pellemans Frans der bi-j gehaaldj

En oppe meziek van ziene trekmoënica, want det koost dae
Frans
Woord der gezonge en gedanstj
En al woord 't oeëts ein bi-jtje laat,
Beer waas der gein, dus neemes waas zaat

De klep ging rondj, de zweit stong der nog in
En Pellemans Frans dae haaj gooi zin
Die tied van goan dae waas weer doa
En ongerwege neuriedje Frans nog noa

Wat bisse laat zawcht Mina dan, woa bisse toch gebleve,
't Eas mich waal good zawcht Frans, mer kiek us hi-j mien
leve
En in Mina ziene schoeët schödje Frans zien geldj
En det woord eineweeg noageteldj
Det deeje ze wul unne kieër of dri-j
En ze wore allebei weer bli-j

Mer as ich deenk aan miene eige jonge tied
Auch doa wil ich waal wat van kwiet
Bi-j os stong unne paereboom op un groeët stok graas,
Woa 't soaves daek hieël gezellig waas

Unne traekmoënica en een mandolien kwome daek
van pas
En de buure di-j wore der alras
Met werme cacao ging oos Mooder rondj
Det smaakdje good en waas auch nog gezondj

Wat leedjes zinge, vertelle van moppe
En verhale van vreuger en leuges kwome auch oppe proppe
En nemes dawcht aan noa hoes haer goan,
Veur ze de moan aan de hemel zooge stoan

Doa aes now geine tied mieër vör
Want 't eate aes nog neet tegooj awchter de kieze
Of vae zitte vör de tillevizie

Ich wil neet zegge det dae weg te dinke aes
Det was echt ein groeët gemis
Mer toch, af en tow, zoëj ich dae tillevizie van now
Wille reule vör ein paar oavendje van tow.

Vroeger

*Laatst was ik aan het vertellen
Over de mensen van vroeger en hun manieren
Hard werken werd er toen gedaan
Van 's morgens vroeg tot ze 's avonds naar huis mochten
gaan*

*Dan werd er op de deel, zo beette dat
Samen nog wat nagepraat
Soms bleven we nog wat hangen
Maar dan werd Pellemans Frans erbij gebaald*

*Op de muziek van zijn accordeon, want dat kon die
Frans
Werd er gezongen en gedanst
En al werd het ooit een beetje laat
Bier was er niet, dus niemand was dronken*

*De pet ging rond, het zweet stond er nog in
En Pellemans Frans had het goed naar z'n z'n
De tijd van gaan was weer daar
En onderweg neuriede Frans nog na*

*Wat ben je laat, zei Mina dan, waar ben je toch gebleven
Het is mij wel goed, zei Frans, maar kijk eens hier, mijn
liefste
En in Mina's schoot schudde Frans zijn geld
En dat werd direct nageteld
Dat deden ze een keer of drie
En ze waren allebei weer blij*

*Maar als ik denk aan mijn eigen jonge tijd
Ook daar wil ik wel wat van kwijt
Bij ons stond er een perenboom op een groot stuk gras
Waar het 's avonds vaak heel gezellig was*

*Een accordeon en een mandoline kwamen er van vaak
aan te pas
En de burens waren er al snel
Met warme cacao ging moeder rond
Dat smaakte goed en was ook nog gezond*

*Wat liedjes zingen, vertellen van moppen
En verhalen en vroeger en leugens kwamen ook op de proppen
En niemand dacht er aan naar huis te gaan
Voordat ze de maan aan de hemel zagen staan*

*Daar is nu geen tijd meer voor
Want het eten is nog niet goed achter de kiezen
Of we zitten al voor de televisie*

*Ik wil niet zeggen dat die weg te denken is
Dat zou echt een groot gemis zijn
Maar toch, af en toe, zou ik die televisie van nu
Willen ruilen van een paar avonden van toen*

Ten geleide

De aanleiding van het schrijven van mijn bachelorscriptie over het onderwerp dat ik zo dadelijk zal toelichten, was ongetwijfeld het college dat Louis Peter Grijp gaf waarin hij onder meer sprak over het radioprogramma *Onder de groene linde* en het werk van Ate Doornbosch (1926-2010). Dit onderwerp wekte vrijwel direct veel belangstelling bij mij op, en het bleek een onderwerp te zijn waarmee ik me de maanden erna geboeid heb bezig gehouden.

Laat ik ter inleiding met wat meer te vertellen over Ate Doornbosch en zijn radioprogramma *Onder de groene linde*, dat voor mij een inspiratiebron is geweest. Het programma begon in 1957, en werd in haar eerste jaren uitgezonden bij de VARA, de socialistische omroep. Deze omroep wilde met uitzendingen over volkszang bijdragen aan het op een hoger niveau brengen van de cultuur van de Nederlandse bevolking. De Groninger Ate Doornbosch had het idee opgevat om een (korte) serie programma's te maken, waarin opnames van oude liederen centraal stonden. Uiteindelijk zou zijn radioprogramma (waarvan hij steeds zelf de uitzendingen is blijven verzorgen), meer dan 1300 uitzendingen kennen. In 1993 vond de laatste uitzending plaats.

Wat van belang is om te vermelden, is dat het Ate Doornbosch ging om liederen die werden gezongen en werden overgeleverd in een *orale* traditie. Ate trok met opnameapparatuur jarenlang het hele land rond, en nam bij honderden zangers – vaak bejaarde mensen - liederen op. De opnames van dit veldwerk zond hij uit op de radio. De uitzendingen bleken erg succesvol te zijn. Ze werden goed beluisterd. Vaak hadden ze vele schriftelijke reacties tot gevolg. Bij veel mensen bleken er nog allerlei oude liederen in het geheugen te staan, en vele liedteksten (en correcties op reeds gezongen liederen) werden naar *Onder de groene linde* gestuurd. Dit lokte vaak weer nieuwe reacties uit. Het kwam vaak voor dat mensen zich liederen anders herinnerden dan ze op de radio gehoord hadden. Dit heeft te maken de orale traditie waarin de liederen zijn overgeleverd. Hierin is het geen zeldzaamheid is dat een lied meerdere versies kent. Het is daarentegen eerder een gegeven.

Negen jaar na de start van het programma bij de VARA, kwam *Onder de groene linde* terecht bij de Nederlandse Radio Unie (NRU). Dit had enkele positieve effecten. Met name in het (katholieke) zuiden van het land werd nauwelijks naar de VARA geluisterd. Dit was een omroep waarover in het zuiden indertijd nog wantrouwig werd gedaan. Naar de NRU werd echter op grotere schaal geluisterd, en dit had de participatie van het zuiden van het land in Ate Doornbosch' programma tot gevolg.

Ate Doornbosch is gedurende vele jaren het gehele land doorgereisd en heeft in allerlei plaatsen opnames gemaakt. Zijn veldwerk heeft een enorme collectie aan liederen opgeleverd, die heden ten dagen ontsloten is op de Nederlandse Liederensbank (www.liederensbank.nl). Het resultaat van *Onder de groene linde* is een prachtige registratie van een deel van ons cultuurgoed die, mijns inziens, van grote waarde is. Ate Doornbosch bestreek het gehele land op een evenwichtige manier. In wetenschappelijk opzicht heeft dit zijn voordelen. Aan de hand van Ates veldwerk krijgen we een goed beeld van de verspreiding van liederen, en kunnen we meer te weten komen over de vraag of sommige liederen streekgebonden zijn, of juist landelijke bekendheid hadden.

Tot dusverre heb ik nog niets gezegd over de vraag wat Ate Doornbosch eigenlijk precies voor ogen had met het verrichten van het veldwerk, wat zijn motieven en overwegingen waren,

en wat hem dreef in zijn onderzoek. Hier zal ik later op terugkomen, om een reden die ik zo dadelijk zal uitleggen.

In de beginjaren van zijn onderzoek, leek het of het Ate Doornbosch vooral te doen was om de liederen en de registratie ervan. Toen zijn project echter enige tijd gaande was, groeide ook zijn belangstelling voor de zangers en hun levensverhalen waarin de liederen vaak een centrale plaats innamen. Het is ook dit onderwerp waarin in persoonlijk erg geïnteresseerd ben geraakt, en waarover helaas nog niet bijzonder veel geschreven is. Het een en ander is al te lezen in de vier boekdelen (met tekst en muziek) van *Onder de groene linde*, dat mede tot stand is gekomen dankzij het werk dat verricht is door Marie van Dijk, Ton Dekker en Henk Kuijer. Omdat juist de zangers mijn persoonlijke interesse wekte, besloot ik hierop mijn onderzoek te gaan richten. Uiteindelijk zou mijn scriptie een tweeledig doel krijgen.

Als hoofddoel nam ik me voor om de alledaagse cultuur van het zingen van de *Onder de groene linde*-zangers te onderzoeken, geplaatst in de juiste historische context. Ik had me ten doel gesteld een samenhangend tijdsbeeld te scheppen, waarin een aantal aspecten naar voren komen. Hoe zat het nu eigenlijk met die liedcultuur? Tijdens welke gelegenheden werd er bijvoorbeeld gezongen? Hoe zat het met de overlevering van liederen? Van wie leerde men ze en hoe kwamen ze in de regio terecht? Hebben de *Onder de groene linde*-zangers elkaar gekend? En wat voor mensen waren het? Hoe zag hun dagelijks leven er uit en hoe waren hun omstandigheden thuis? Op vragen als deze wilde ik graag antwoorden vinden.

Daarbij stelde ik me ten doel om de biografische informatie die over de zangers en zangeressen beschikbaar is, zo goed als mogelijk aan te vullen. Op de liederenbank is al het een en ander te lezen onder het kopje ‘commentaar’, dat bij iedere zanger afzonderlijk gegeven is, maar deze informatie is vaak maar erg summier van aard. Ik was benieuwd in hoeverre ik deze informatie zou kunnen aanvullen, en was erg nieuwsgierig naar de levensverhalen die bij de zangers hoorden. Het resultaat hiervan is te lezen in de bijlagen, waarover zo dadelijk meer.

Mijn voornemen was niet om me in dit onderzoek te richten op het gehele gebied dat Ate Doornbosch in de loop der jaren heeft bestreken, maar om je juist toe te spitsen op één klein gebied waarin hij ook actief is geweest, namelijk de regio Weert (Midden-Limburg). Tijdens mijn eerste verkenningen op de Nederlandse liederenbank had ik gezien dat hij hier veel veldwerk heeft verricht, en voor ‘bronnenarmoede’ hoefde ik in mijn onderzoek dan waarschijnlijk ook niet bang te zijn.

Alvorens ik meer uitleg zal geven over de regio die ik zal gaan behandelen, en waarom de keuze juist op dit gebied is gevallen, wil ik eerst het tweede doel van mijn scriptie uitleggen. In eenvoudige bewoordingen is dit het ‘testen’ van Ate Doornbosch en zijn methodes, aan de hand van mijn persoonlijke onderzoek en bevindingen in de regio Weert. Hiervoor zal ik allereerst dieper ingaan op Ate Doornbosch’ motieven. Wat had hij eigenlijk voor ogen en wat heeft hij precies gedaan? Heeft zijn radiomethode gewerkt en heeft hij gevonden wat hij zocht? Heeft hij in de regio Weert de belangrijkste zangers weten te vinden? En, vanuit welk oogpunt de belangrijkste? Ik zal laten zien dat het buiten kijf staat dat we Ate Doornbosch kunnen beschouwen als een ‘romanticus’ die bepaalde overtuigingen had aan de hand waarvan hij besloot bepaalde liederen wel of niet op te nemen. Bij mij kwam al snel de vraag naar boven of hij meer hadden kunnen vinden in de regio als hij een beetje ‘opener’ was geweest. Ook wilde ik te weten

komen of ik nog andere geschikte informanten zou kunnen vinden, die aan de ogen van Ate Doornbosch ontsnapt waren. Naast het reconstrueren van de liedcultuur zal ik Ate Doornbosch dus - in het tweede gedeelte van mijn scriptie - kritisch onder de loep nemen.

De regio die ik zal gaan behandelen is de regio Weert. De stad Weert is gelegen in Midden-Limburg, in de buurt van de Peel. De gelijknamige gemeente grenst aan Noord-Brabant en België. Zowel Noord- als Midden-Limburg hebben voor *Onder de groene linde* een rijke oogst aan liederen opgeleverd. Ik kwam tot de keuze om voor de regio Weert te kiezen, omdat ik er zelf uit afkomstig ben. Dit bleek bij het verrichten van mijn onderzoek voordelen te hebben. Ik begon met het maken van een inventarisatie van alle zangers en kerkdorpen die in de regio Weert door Ate Doornbosch bezocht zijn. Naast de stad Weert, nam ik de volgende plaatsen in mijn inventarisatie op: Altweerderheide, Baexem, Ell, Haler, Heythuysen, Kinrooi (B), Meijel, Nederweert, Nederweert-Eind, Ospel, Roggel, Stramproy, Thorn en Tungalroy.

Ik kan me goed voorstellen dat deze selectie in topografisch opzicht enkele vragen oproept; het is immers niet zo dat bovengenoemde plaatsen ‘netjes’ rondom Weert gesitueerd liggen. Ze liggen er voornamelijk ten oosten en ten zuiden van. Aan de noord- en westkant van Weert heb ik nauwelijks plaatsen opgenomen in mijn inventarisatie. Hier heb ik echter enkele redenen voor. Aan de hand van de kennis die ik door de tijd heen opgedaan heb over de regio, heb ik bepaald welke dorpen wel en welke dorpen niet tot de regio Weert gerekend kunnen worden.

Op het eerste gezicht is het misschien vreemd dat plaatsen als Maarheeze en Budel (die slechts enkele kilometers van Weert gelegen liggen) niet in mijn inventarisatie voorkomen. Toch is dit vanuit meerdere opzichten niet zo vreemd. In het verleden is er maar weinig contact geweest tussen plaatsen als Budel en Weert. Dit heeft in de eerste plaats te maken met een ‘taalbarrière’ die er tussen Budel en Weert bestaat; ten noorden en ten westen van Weert bereikt men al vrij snel de grens van Limburg en Noord-Brabant. De dialecten die in deze gebieden gesproken worden, verschillen erg van elkaar. De dialecten van de plaatsen die wel in mijn inventarisatie voorkomen liggen echter qua klank en idioom vele malen dichterbij elkaar. Dit heeft in het verleden in communicatief en contactueel opzicht bevorderend gewerkt.

Ook zijn Noord-Brabant en Limburg in het gebied rondom Weert gescheiden door een natuurlijke barrière; een groot bos. Ook dit bos heeft er in het verleden voor gezorgd dat er maar weinig contact was tussen de twee gebieden.

Daarnaast heb ik me, bij het maken van mijn inventarisatie, laten leiden door gesprekken die ik in het verleden heb gevoerd met familielieden, en in het bijzonder met mijn vader. Hij is van geboorte afkomstig uit Swartbroek, nabij Weert. Met hem heb ik veel gesproken over de plaatsen waar hij of zijn ouders vroeger kwamen, om bijvoorbeeld uit te gaan of de kermis te bezoeken. Wat direct opvalt, is dat er nooit Brabantse plaatsen voorkomen in zijn verhalen over vroeger. Daar hadden hij en zijn vrienden, volgens hem, geen contact mee, hoewel beide gebieden in topografisch opzicht niet bijzonder ver van elkaar verwijderd zijn. Tussen de bewoners van de kerkdorpen in mijn inventarisatie was, zo zei hij, veel meer contact. Als er in de ene plaats kermis was, trok het volk van de dorpen in de buurt er heen. Mijn vader heeft dikwijls verteld dat hij en zijn vrienden vroeger kermissen bezochten in dorpen als Ell, Stramproy,

Tungelroy en Nederweert. Als het kermis was in Swartbroek kwamen er ook mensen uit andere dorpen naar deze kermis.

De dorpskermissen zijn maar één voorbeeld waaruit blijkt dat er relatief veel contact is geweest tussen de kerkdorpen uit mijn inventarisatie, en van waaruit je het als één regio mag beschouwen. Weert is in vele opzichten te beschouwen als een regiocentrum. Ik ben in het maken van mijn selectie gestopt bij de plaatsen waar men zich niet meer zozeer aangetrokken voelt tot Weert, maar eerder tot een andere stad als bijvoorbeeld Roermond. Soms was deze keuze lastig te maken, omdat het mij niet altijd duidelijk werd naar welk regiocentrum men zich in een bepaald dorp aangetrokken voelde. Sommige mensen lijken zich alleen aangetrokken tot hun eigen woonplaats en lijken van de rest niets te willen weten. Voor een groot deel heb ik mijn intuïtie gevolgd, en de kennis gebruikt die ik door de jaren heen vergaard heb over de regio.

Hieronder de inventarisatie van de *Onder de groene linde*-zangers en de plaatsen waar hun liederen opgenomen zijn.¹

Altweeterheide	Gabriëls-Verhaag, Petronella (geb. 1922) Gerritsen-Korten, Wilhelmina Petronella (geb. 1907) Huismans, Hr. (geb. 1890)
Baaxem	Verhaag, Johannes Franciscus (geb. 1932) Verhaag, Johannes Jacobus Franciscus (geb. 1965) Verhaag, Paulus Joseph (geb. 1966). Berghs-Dings, Petronella Elisabeth (geb. 1904) Herten, Christiaan Joseph van Herten (geb. 1931)
Ell	Stals-van Dael, Catherina Jacomina (geb. 1907) Schroën-Smeets, Barbara Mechtildes (geb. 1918)
Haler	Peeters-Smeets, Petronella Jozefina (geb. 1921) Smeets, Jan Mathijs (geb. 1888) Smeets, Maria Mechtildis (geb. 1926) Peeters, Wilhelmus (geb. 1923)
Heythuysen	Roij-Naus, Theresia (Trees) van (geb. 1913) Buggenum, Mechtildis Catharina Maria (Tilly) van (geb. 1958) Buggenum, Catharina Petronella Maria (Riny) van (geb. 1959) Buggenum, Petronella Mechtildis Francisca Maria (Elly) van (geb. 1963)
Kinrooi (B)	Van de Vin, Jacobus Hubertus (geb. 1905)
Leveroy	Geurts-Wijnen, Maria Wilhelmina (geb. 1896)
Meijel	Gielen, Jacobus (geb. 1905) Scheres-Gielen, Gerarda (geb. 1899)
Nederweert	Verheijen, Henricus Godefridus (geb. 1912) Veugen-Verheijen, Maria (geb. 1907) Custers-Verheijen, Antonette (geb. 1909)
Nederweert-Eind	Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot (geb. 1892)
Ospel	Hermans, Anna Mathilda (Til) (geb. 1925)

¹ Bron: Liedererenbank

Roggel	Timmermans-Baetsen, Johanna (geb. 1879)
Stramproy	Kirkels-Creemers, Cato (geb. 1906)
	Johanna Cornelia van Haaster – van Marrewijk (geb. 1899)
Thorn	Drossaert-Gielen, Anna Maria Gertruda (geb. 1898)
	Kurvers-Gielen, Maria Jacoba (geb. 1905)
	Kurvers, Hendrik Hubert Marie (geb. 1940)
Tungelroy	Janssen-Lenders, Elisabeth (geb. 1926)
	Stals-Moone, Elisabeth (geb. 1883)

Dus dusver heb ik nog niets verteld over de methodes waarmee ik informatie vergaard heb. Wat betreft bronneninformatie zou ik me grofweg gaan beroepen op twee bronnen: het archiefmateriaal van het Meertens Instituut te Amsterdam enerzijds, en het houden van interviews anderzijds.

Enkele jaren na de start van *Onder de groene linde*, trad Ate Doornbosch in wetenschappelijke dienst van het Meertens Instituut te Amsterdam. Het besef dat Ate bezig was met het vastleggen ons bedreigd cultuurgood, heeft ongetwijfeld bijgedragen aan zijn toetreden tot dit instituut. Men zag in dat zijn radioprogramma niet louter een programma was dat diende voor de vermakelijkheid, maar dat het daarnaast een ‘hoger’ doel diende. Op het Meertens Instituut wordt het bronnenmateriaal van *Onder de groene linde* bewaard. Dit materiaal betreft onder andere tientallen veldwerkschriften die Ate Doornbosch meenam als hij op pad ging. Ze staan vol met door hem gemaakte notities. Daarnaast beheert het Meertens Instituut ook de handschriftarchieven van *Onder de groene linde*, die gerangschikt zijn per zanger of zangeres. Dit materiaal biedt ons allerlei informatie. Vaak betreft het correspondentiemateriaal tussen de zangers en Ate Doornbosch. Daarnaast treffen we er ook (korte) verslagen van bezoeken in aan. Tevens vermeldt het materiaal de personalia van de zangers en zangeressen en wordt er vaak een soort ‘repertoirelijstje’ gegeven van de liederen die iemand gekend heeft. Geregeld staat ook vermeld wat voor beroep de zanger of zangeres heeft gehad, waar hij of zij de liederen van heeft geleerd, tijdens welke gelegenheden liederen gezongen werden, en hoe de omstandigheden thuis er uit zagen.

Hoewel het archiefmateriaal een mooie aanzet bood, werd me al snel duidelijk dat het me te weinig informatie zou bieden om mijn onderzoek succesvol te voltooien. Hiervoor was het materiaal vaak te summier van aard. Ik besloot daarom ook te proberen informatie te verwerven via interviews. Mijn verwachting was dat er nog enkele zangers of zangeressen uit mijn inventarisatie in leven zouden zijn, en dit bleek inderdaad het geval. Ik begon met het opsporen van geschikte informanten. Naast de nog levende zangers, heb ik me beroepen op echtgenoten/echtgenotes, broers of zussen, en kinderen van de zangers. Op een enkel geval na, bleken zij erg bereid om mee te werken. Uiteindelijk heb ik veertien informanten geïnterviewd, vier van hen zelfs twee keer. Het grootste gedeelte van de gesprekken duurde drie à vier uur of meer. Alle gesprekken legde ik vast op een voicerecorder. Het resultaat was een kleine vijftig uur aan interviewmateriaal. Tien interviews besloot ik uit te werken. Deze zijn te vinden in de bijlagen.

Alvorens ik uit zal leggen hoe ik tijdens mijn veldwerk te werk ging, is het wellicht goed om te vermelden hoe Ate Doornbosch zelf dacht dat goed veldwerk (met name de juiste omgang

met de zegslieden) er uit moest zien om zo mijn eigen positie als interviewer te kunnen bepalen. Ate Doornbosch schreef in het eerste deel van de boekenserie *Onder de groene linde: verhalen uit de mondelinge overlevering*, onder meer het volgende:

*Belangstelling van de onderzoeker voor zaken waarover men met jongeren niet kan spreken, wordt over het algemeen op prijs gesteld. De veldwerker kan daar gebruik van maken. [...] Via oude voorwerpen, foto's, gewoonten en gebruiken komt het gesprek dikwijls vrij snel op bijzondere gelegenheden of situaties in het dagelijks leven waarbij gezongen werd. De onderzoeker moet een vrij uitgebreide kennis hebben van het dagelijks leven van vorige generaties, zodat hij meer als gesprekspartner optreedt dan als interviewer. [...] Hij moet bereid zijn om, als het eenmaal tot zingen is gekomen, de hem bekende liederen mee te zingen. Hij moet een goed gevoel hebben voor het idioom van de streektaalen. Hij moet in korte tijd een vertrouwensrelatie kunnen kweken.'*²

In de serie gesprekken die ik hield, ging ik op een bepaalde manier te werk om informatie te vergaren. Laat ik daar voor de volledigheid kort iets over vertellen. De mensen die ik opgespoord had, waren vaak al van hoogbejaarde leeftijd. Mijn eerste contacten met hen verliepen meestal telefonisch. In een eerste gesprek kwam het er op neer om uit te leggen wie ik was en waar ik precies voor belde. Dit viel lang niet altijd mee. Een groot voordeel was dat ik het dialect uit de regio goed spreek en veel gevoel heb voor oude gezegdes en uitdrukkingen. Dit maakte de 'afstand' tussen mij en mijn informanten al een stuk kleiner. Voor bejaarde mensen is het spreken van dialect een stuk vertrouwder dan het spreken van Nederlands. Ik vermeldde ook altijd duidelijk dat ik afkomstig was uit Swartbroek, en dat mijn achternaam Crins was. In vele gevallen bleken mijn informanten ten minste één van mijn vier grootouders (die ook allen uit de regio Weert afkomstig zijn) te hebben gekend. Als dit het geval was, bleek vaak dat ze er niet meer tegen opzagen om een gesprek met mij aan te gaan. Ze konden mij nu 'plaatsen' in een context. Dit droeg er aan bij dat ik binnen korte tijd een vertrouwensrelatie kon opbouwen met mijn informanten, en dit is van wezenlijk belang.

Ook tijdens het interviewen zelf, lukte me het goed om de gesprekken op een prettige manier te laten verlopen. In veel gevallen begon ik eerst even te praten over het dorp waar ik vandaan kwam of over mijn opa en oma. Geregeld begon ik ook met vragen als hoe lang mijn informant al woonde op de huidige plek. Vaak kwam het gesprek zo gemakkelijk aan het rollen en al snel kwam het gesprek uit op de liederen. Gedurende de eerste weken zorgde ik er voor dat ik me verschillende liederen eigen maakte. Lange tijd bracht ik tijd door op de liederenbank, en luisterde vele liederen door. Tijdens mijn veldwerk was het erg gemakkelijk dat ik verschillende liederen 'paraat' had. Ik kon ze niet alleen meezingen met mijn informanten, maar ook kreeg ik een betere indruk van de vraag welke liederen wel of niet tot iemands repertoire behoorden. Ik kon ze immers voorzingen en vragen of de liederen bekend voorkwamen.

Ik denk dat ik in de ogen van Ate Doornbosch een goede interviewer ben geweest. Persoonlijk denk ik dat hij goed heeft aangevoeld hoe je als veldwerker te werk moet gaan. In de idealen zoals hij ze schetste in het eerste *Onder de groene linde*-boek, kan ik me zonder meer vinden. Omdat ik me zonder veel moeite kon inleven in de leefwereld van de oudere mensen, en op een prettige manier met ze kon omgaan, slaagde ik er in om een serie interessante gesprekken vast te leggen, die veel nuttige informatie opleverde voor mijn onderzoek.

² Dekker, A.J., van Dijk, M.B.G., Kuijer, H.J. (1987). *Onder de groene linde: Verhalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 1*. Amsterdam: Uniepers bv, p. 20

De tien interviews die ik heb uitgewerkt, dienden als ‘bouwstenen’ voor mijn onderzoek. In de meeste gesprekken zaten veel overeenkomstige elementen. Na het uitwerken van de interviews, zag ik het als mijn taak om met het materiaal aan de slag te gaan, en hiermee een samenhangend stuk te schrijven over de liedcultuur.

Ik hield interviews met de volgende personen (weergegeven in de volgorde dat de gesprekken plaatsvonden):

- Geertruda (‘Truus’) Alida Adriana Verhaag-Keuning (1933), wiens (reeds overleden) man Johannes (‘Jan’) Franciscus Verhaag (1932) op de liederenbank.
- Hubertus (‘Bèr’) Christiaan Joseph van Herten (1931), van de liederenbank.
- Tiny Raemakers-Kuepers (1936), de dochter van Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot (1892), die op de liederenbank staat.
- Mieke van Hulsen-Bijlmakers (1930). Mieke van Hulsen staat niet op de liederenbank. Ik kwam bij haar terecht via Tiny Raemakers.
- Maria Mechtildis (‘Til’) Smeets (1926), van de liederenbank.
- Gerardus Lambertus Joannes (‘Sjir’) Peeters (1929), de broer van Wilhelmus (‘Wiel’) Peeters (1923) van de liederenbank. Wiel is reeds overleden.
- Anneke Verdonschot-Kiggen (1932). Bij haar kwam ik terecht via een tip van Mieke van Hulsen. Anneke’s man Pierre Verdonschot heeft vele oude liederen gekend. Maria Elisabeth Hubertina Kuepers is een tante van hem. Anneke zelf is familie van Anna Mathilda (‘Til’) Hermans van de liederenbank.
- Elisabeth (‘Lies’) Janssen-Lenders (1926), van de liederenbank.
- Riek Pijnenburg-Heeskens (1933). Staat niet op de liederenbank. Ik kwam bij haar terecht via Mieke van Hulsen.
- Tjeu Stals (1935), de zoon van Catherina Jacomina Stals-van Dael (1907), die op de liederenbank staat.

Verder hield ik nog een gesprek met Chris Smeets, wiens vader en twee zussen op de liederenbank staan. Daarnaast interviewde ik Jan Schroën, de zoon van Barbara Mechtildis Schroën-Smeets (1918) (van de liederenbank) en Pierre Kirkels, de zoon van Cato (‘To’) Kirkels-Creemers (1906), die voor *Onder de groene linde* een belangrijke zangeres is geweest. Tevens hield ik verschillende gesprekken met Jac van Dael (1932), woonachtig te Stramproy, die al zijn gehele leven actief is in de heemkunde van de regio Weert. Hij heeft door de jaren heen allerlei materiaal verzameld dat van pas kwam in mijn onderzoek. *Onder de groene linde*-zangeres Catherhina Jacomina Stals-van Dael bleek overigens een tante van hem te zijn.

Zangers: Een tijdsbeeld

In de regio Weert heeft het mondeling overgeleverde lied vooral gefunctioneerd bij de kleine boeren met grote gezinnen. In vrijwel ieder gesprek met mijn informanten kwam naar voren dat men opgegroeid was in een groot gezin, waar tien kinderen of meer geen uitzondering was. Bovendien kwam het vaak voor dat men nog een dienstmaagd of dienstknecht had inwonen, en in sommige gevallen ook nog de grootouders. Van bejaardenhuizen of verzorgingshuizen was indertijd nog geen sprake. Vaak was het dus druk in huis. ‘Mensen meenden indertijd altijd maar dat ze grote gezinnen moesten hebben’, zo vertelde Til Smeets.³

Veel van mijn informanten gaven aan dat ze liederen leerden zingen in groepsverband. Dit kon zijn in de vrije tijd, of tijdens werkzaamheden. Veel liederen werden mondeling doorgegeven op momenten dat mensen samen waren of elkaar opzochten. Hier zijn allerlei voorbeelden van te geven, waarover zo dadelijk meer. Wat mij erg boeide was de vraag welke zangers uit mijn inventarisatie contact met elkaar hadden en of ze liederen van elkaar geleerd hebben. Laat ik daarom allereerst duidelijk maken welke zangers uit mijn inventarisatie elkaar gekend hebben en wat de link tussen hen was (in zoverre het mogelijk was dit te achterhalen). Uiteindelijk zou ik ondervinden dat je de mensen uit mijn inventarisatie grofweg zou kunnen opdelen in een aantal ‘groepen’.

De zanger Jan Verhaag heeft Ate Doornbosch, zo bleek uit de archieven van het Meertens Instituut en het verhaal van zijn vrouw Truus, aan enkele informanten geholpen. Petronella Gabriëls-Verhaag was een zuster van Jan. Ook heeft hij de familie Smeets goed gekend. Deze woonde namelijk slechts enkele honderden meters van de familie Verhaag vandaan. Beide gezinnen kwamen veel onder elkaar.⁴ Ook mevrouw Stals-van Dael woonde vlakbij de familie Verhaag en Smeets. Jan heeft Lies Janssen-Lenders waarschijnlijk ook gekend. Lies ging ooit naar de dorpskermis in Swartbroek met een broer van Jan, die een oogje op haar had, zo vertelde ze. Verder was de moeder van Jan bevriend met de moeder van Lies. Volgens Lies hebben beide moeders liederen van elkaar geleerd.⁵ Ook vertelde Lies dat de familie Smeets veel kwam buurten haar thuis.

Jan heeft ook contact gehad met Bèr van Herten (met wie hij in het kerkkoor in Baexem zong), de meisjes van de familie van Buggenum (bij wie hij als leraar voor de klas stond), mevrouw Berghs-Dings en mevrouw Geurts-Wijnen. Jan Verhaag is op een gegeven moment verhuisd van Tungelroy naar Baexem. Deze dorpen liggen een flink eindje van elkaar verwijderd. De laatstgenoemde informanten hebben de familie Smeets, mevrouw Stals-van Dael en mevrouw Janssen-Lenders dan ook niet gekend.

De *Onder de groene linde*-zangers van de familie Smeets waren vader Jan Mathijs (‘Tjeu’) Smeets en zijn twee dochters Maria Mechtildis (‘Til’) Smeets en Petronella Jozefina (‘Fien’) Peeters-Smeets. Fien was getrouwd met zanger Wilhelmus (‘Wiel’) Peeters-Smeets, die enkele kilometers verderop woonde. Volgens Wiel broer Sjr heeft Wiel een groot gedeelte van de liederen die hij gekend heeft, geleerd van zijn vrouw Fien. In het gezin waar Fien was opgegroeid, werd namelijk heel veel gezongen.⁶

³ Interview Til Smeets, bijlage 5

⁴ Interview Truus Verhaag, bijlage 1

⁵ Interview Lies Janssen-Lenders, bijlage 8

⁶ Interview Sjr Peeters, bijlage 6

Zoals gezegd woonden de families Verhaag, Smeets (bijnaam van de boerderij: Hokeberg) en Stals dicht bij elkaar. Uit de interviews blijkt dan ook dat ze veel contact met elkaar hadden. Bovendien bleken de familie Smeets en Stals familie van elkaar te zijn. De vader van de moeder van Fien en Til was een broer van de vader van de man van Catherina Jacomina Stals-van Dael.⁷

Boerderij Hokeberg was gelegen in Ell, maar de familie Smeets ging naar de kerk in Tungelroy. In Tungelroy woonde tevens een broer van Jan Mathijs Smeets, op boerderij 'Ut Veldje'. De broer van Jan Mathijs had een dochter, genaamd Barbara ('Berb') Mechtildis Schroën-Smeets, die op de liederenbank staat met het lied *'Daar trok weleer eens godsgezant'*. Berb Schroën was dus, met andere woorden, een nicht van Til en Fien Smeets. Uit mijn gesprekken blijkt, dat bij de familie Smeets (van 'ut Veldje') heel veel gezongen werd, waarschijnlijk nog meer dan op boerderij Hokeberg. Ook Tjeu Stals gaf aan dat zijn moeder verschillende liederen heeft geleerd van Berb Schroën-Smeets.

Naast Jan Verhaag, heeft ook Lies Janssen-Lenders Ate Doornbosch aan allerlei contacten geholpen. Haar moeder Treuj, was een zuster van Cato Kirkels-Creemers, die voor Ate Doornbosch een waardevolle informant is geweest. Via Lies is Ate bij haar terecht gekomen. Daarnaast zorgde Lies voor het contact met mevrouw Stals-Moone. Zij was een buurvrouw van haar in Tungelroy. Tevens was het de schoonmoeder van haar broer Thieu. Ook zorgde Lies voor het contact met mevrouw Gerritsen-Korten. Lies wist dat zij veel oude liederen kon zingen, en kende haar omdat haar kinderen even oud waren als zij en met haar naar de lagere school waren gegaan. Tenslotte zorgde Lies ook voor het contact met dhr. Huismans. Hij woonde in Altweerterheide, de plaats waar ook Lies jarenlang gewoond heeft.⁸

Een andere groep van mensen van wie ik heb kunnen achterhalen dat ze elkaar gekend hebben, zal ik nu behandelen. Deze groep is hoogstwaarschijnlijk niet of nauwelijks in contact geweest met de zojuist besproken mensen, om simpelweg geografische redenen.

Met de volgende mensen kwam ik in aanraking via Tiny Raemakers-Kuepers, de dochter van Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot. Maria blijkt een tante van de zanger Pierre Verdonschot. Pierre heeft tevens de familie Verheijen uit Nederweert gekend. Pierre's vrouw Anneke Kiggen is, zoals reeds vermeld, familie van Til Hermans, die ook op de liederenbank staat.⁹ Tiny Raemakers heeft veel gezongen met Mieke van Hulsen (van boerderij Tolberg). Tolberg blijkt, net als boerderij Hokeberg, een boerderij te zijn geweest waar veel aan muziek gedaan werd. Ook Pierre Verdonschot kwam er vroeger veel over de vloer.¹⁰ Veel gezongen werd ook op de boerderij waar Riek Pijnenburg-Heeskens van afkomstig is. Mieke van Hulsen en Riek Pijnenburg kwamen vroeger veel bij elkaar over de vloer om te zingen.¹¹

Alle zangers die ik in mijn onderzoek heb betrokken kwamen uit families waar geboerd werd. Over het algemeen kunnen we stellen dat de levensstandaard van de mensen niet erg hoog was. In een aantal gevallen kunnen we zelfs spreken van armoede, bijvoorbeeld in het geval van Lies Janssen-Lenders. Het gezin waarin zij opgroeide kreeg hulp van een instelling, de HARK

⁷ Interview Tjeu Stals, bijlage 10

⁸ Interview Lies Janssen-Lenders, bijlage 8

⁹ Interview Anneke Verdonschot-Kiggen, bijlage 7

¹⁰ Interview Mieke van Hulsen, bijlage 4

¹¹ De relaties tussen de zangers worden nog gedetailleerder besproken in de interviews. Raadpleeg hiervoor de bijlagen.

genaamd. Deze instelling zorgde bijvoorbeeld voor nieuwe kleren. Lies' vader kon niet lezen en schrijven en moeder moest hem de krant voorlezen. 'Ik heb het niet ver gebracht', vertelt Lies. Omdat zij het oudste meisje in huis was, moest zij flink meehelpen in het huishouden en kreeg vaak niet de kans om naar school te gaan. Hierdoor bleef ze enkele keren zitten en werd op een gegeven moment van school gestuurd. Ook de moeder van Anneke Verdonschot was iemand die was opgegroeid in armoedige omstandigheden. Ze woonde in een hut in de peel, die ook op het kadaster aangegeven stond als 'hut', zo vertelt Anneke.

De door mij onderzochte zangers behoorden niet tot de bezittende klasse. Ik bedoel hiermee dat het geen mensen waren die van huis uit flink wat kapitaal, grond of vee hadden mee gekregen. In veel gevallen waren het eenvoudige (keuter)boeren van eenvoudige komaf die woonden op het platteland. Ze behoorden niet tot de elitaire en hoogopgeleide kringen.

Wat is hier de verklaring voor? Werden de liederen die door Ate Doornbosch zijn opgenomen dan niet gezongen in het gezin van de burgemeester, plaatselijke advocaat, of huisarts? Deze vraag is moeilijk met zekerheid te beantwoorden. Wat we in ieder geval met zekerheid kunnen zeggen, is dat het succes van *Onder de groene linde* hem voor een groot gedeelte zat in het feit dat mensen van eenvoudige komaf ineens 'zichzelf' konden horen op de radio. Men hoorde ineens liederen op de radio zoals men die van huis uit kende, en bovendien werden die meestal gezongen door niet-professionele zangers, die dicht bij hen zelf stonden. Dit had vele schriftelijke reacties op het radioprogramma tot gevolg. Tot dan toe hadden deze mensen zichzelf nog nooit op de radio gehoord.

Eenvoudige boeren kenden geen mensen van de hoger opgeleide klasse, en ik denk dat hierdoor – uiteraard ook door Ate's sympathie voor eenvoudige dorpsbewoners – de nadruk van het programma is blijven liggen op de gewone plattelandsmensen. Zangers verwezen elkaar immers door naar mensen van dezelfde soort en komaf, zoals reeds aan bod gekomen is, bijvoorbeeld in het geval van Lies Janssen-Lenders en Jan Verhaag. Ook ikzelf ben het pad ingestuurd door Ate Doornbosch. Ik kreeg te maken met een reeds aangeleverde selectie van zangers, die contact met elkaar bleken te hebben. Ik wil vermelden dat ik ervoor wil waken een te romantisch beeld te scheppen van de liedcultuur en houd in mijn achterhoofd dat ik te maken heb gehad met een reeds aangeleverde selectie van zangers.

Laat ik verder gaan met het beschrijven van de zangers en de omstandigheden waarin ze leefden. In de tijd waarover we spreken, hadden de meeste boeren op het platteland hulp nodig, want bijna alles werd nog met de hand gedaan. Veel boerenfamilies hadden daarom een dienstmaagd of dienstknecht in dienst. Ook het grootste van de door mij bestudeerde zangers is elders in betrekking geweest. De dienstdienst liep van Paasmaandag tot Paasmaandag. Dan werd overeengekomen hoeveel geld en goed (lijfgoederen, hemden, kielien, schorten) de knecht of maagd op het eind van de dienstdienst zou ontvangen. Als overeenkomst kreeg de knecht of maagd vaak een huurpenning - bijvoorbeeld een gulden of rijksdaalder - als bezegeling van het huurcontract. Wie deze penning aan nam, was verhuurd voor een jaar. Als men het jaar erop spijt had van de keuze, kon men de penning terug geven. Maar het kon ook voorkomen dat een knecht of maagd het jaar erop geen nieuwe penning kreeg, bij wijze van ontslag. Soms bleef iemand wel jarenlang bij het zelfde gezin, tot het moment dat degene trouwde.¹² Een voorbeeld

¹² Interview Jac van Dael

hiervan is Maria Elisabeth Hubertina Verdonshot, die tot haar drieëntwintigste is blijven wonen bij de twee vrijgezellen waar zij jaren eerder was ingetrokken.¹³

Het geld dat je als dienstknecht of -maagd gedurende het hele jaar verdiend had, moest je thuis direct afgeven. In de meeste gevallen mocht je er zelf niks van houden. ‘Je durfde het gewoon niet om te zeggen: dat geld hou ik me’, vertelde Chris Smeets. Met geld werd over het algemeen heel zuinig gedaan. Veel boeren woonden destijds op een boerderij die gepacht werd, en dus niet van henzelf was, zoals in het geval van de familie Verhaag, Smeets of de familie Peeters.

Bij de boerenfamilies werd gewerkt van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat, zo vertellen haast al mijn informanten. Er was altijd wel werk om te doen op de boerderij. Het land moest verbouwd worden, het vee moest verzorgd worden, er moest geslacht, gemolken, gebakken worden en meer van dergelijke bezigheden. Veel boeren waren voor het grootste gedeelte zelfvoorzienend en deden haast alles in eigen beheer. Het brood bakken gebeurde bijvoorbeeld vaak in de eigen oven. Tjeu Stals vertelde het volgende: ‘s Avonds gingen we op tijd naar bed. We hadden al de hele dag in het veld gelegen. Het stalwerk begon meestal rond 17.00 uur. Eerst werden dan de koeien gemolken, en dan gevoerd. Met twee man pompten we water voor het vee. [...] Daarna werd er gegeten, en om 19.00 uur gingen we weer terug het veld in, om te ploegen bijvoorbeeld. Om te lezen was er weinig tijd. De meeste mensen gingen al rond tien uur naar bed, want om zeven uur ‘s morgens waren we weer gaande.’¹⁴

Ook als de vrouwen ’s avonds thuis zaten, waren ze altijd bezig. Sjr Peeters vertelde dat er vroeger wel eens gezegd werd: ‘Vrullie henj en peards tenj mooge noeëts stil stoan’ (letterlijk vertaald: ‘de handen van een vrouw en de tanden van een paard mogen nooit stil staan’).¹⁵ Een vrouw mocht vroeger niet stil zitten, maar moest sokken stoppen, breien of kleren herstellen. Er was voor hen altijd wel handwerk om te doen. Sommigen informanten hebben het wol spinnen nog meegemaakt, waarbij er garen werd gesponnen van schapenwol. In het interview met Tiny Raemakers vertelt Tiny dat de generatie van haar moeder haast nooit buiten de grenzen van het eigen kerkdorp kwam. De mensen zagen maar weinig van de wereld. Vrijwel de enige bron van nieuws was het gaan naar de kerk; daar stonden mensen na de mis met elkaar te buurten. Tiny zelf werd ook niet gestimuleerd om door te leren toen ze de lagere school had afgemaakt. Vader had veel liever dat ze direct aan de slag ging met werken. Dit verhaal is kenmerkend voor de situatie in veel andere gezinnen uit die tijd. Weinig kinderen werden gestimuleerd om door te leren om ‘hogerop’ te komen; daar waren simpelweg de omstandigheden niet naar.¹⁶

De buurten en gemeenschappen waarin de door mij behandelde zangers zijn opgegroeid, waren indertijd erg hecht. Er was sprake van een grote sociale cohesie en binnen een leefgemeenschap hielden de mensen elkaar goed in de gaten. Over het algemeen hadden de meeste mensen maar een relatief kleine kennissenkring. In enkele interviews die ik hield komt ook de ‘naoberplicht’ naar voren. De naoberplicht gold in een buurt als een verplichting om elkaar wederzijds bij te staan als dat nodig was. Dit kon om allerlei zaken gaan. Riek Heeskens vertelt in haar gesprek bijvoorbeeld dat ze samen met haar moeder ging poetsen bij een buurvrouw, die in de oorlog op een mijn was gelopen en een been had verloren. Vroeger was het

¹³ Interview Tiny Raemakers-Kuepers, bijlage 3

¹⁴ Interview Tjeu Stals, bijlage 10

¹⁵ Interview Sjr Peeters, bijlage 6

¹⁶ Interview Tiny Raemakers-Kuepers, bijlage 3

haast vanzelf sprekend dat je je buurvrouw in zo'n geval, pro deo, een helpende hand toe stak. Verder vertelt Riek dat buurt elkaar hielp in de oogsttijd. In het begin moest de gehele oogst vaak nog met de hand afgedaan worden. Riek en haar familie gingen aardappels rapen bij de burens, en omgekeerd kwamen ook zij helpen bij de familie Heeskens. 'Alles gebeurde met dichte portemonnee', vertelt Riek.¹⁷

Een ander treffend voorbeeld van naoberplicht vond ik in het verhaal van Tjeu Stals. Hij vertelt dat het vroeger de gewoonte was om een kind na de geboorte zo snel mogelijk te dopen. Tjeus moeder kon echter niet meteen met de kinderen naar de kerk omdat zij enkele dagen het bed moest houden. Daarom heeft 'Hokeberg An' (de moeder van het gezin Smeets, die vlakbij woonde) alle kinderen van de familie Stals naar de doop gedragen. Berb Smeets, de oudste dochter van het gezin, kwam bij de familie Stals thuis als 'kraamhulp'. Ook met oogsten kwamen beide families elkaar te hulp. De familie Stals had vroeger een zelfbinder met drie paarden er voor. Als er geoogst was, moesten er hopen gemaakt worden om de oogst te laten drogen. Dan kwamen één of meerdere jongens van de familie Smeets altijd helpen. Dit gebeurde ook als er varkens gecastreerd moesten worden. Daar durfde vader Stals zelf niet aan te beginnen, en daarom kwam een van de jongens van Smeets om dat te doen.¹⁸

In mijn gesprekken over de omstandigheden thuis, bracht ik ook altijd de onderwerpen en elektriciteit en waterleiding ter sprake. Met name het onderwerp stroomvoorziening is een belangrijk item in het in verval raken van de mondelinge overlevering van liederen, zoals we zullen zien. De meeste informanten bleken zich het moment dat de elektriciteit bij hen thuis werd aangelegd nog feilloos te kunnen herinneren. Tiny Raemakers kreeg stroom in het jaar 1953 toen haar moeder reeds eenenzestig jaar oud was. Mieke van Hulsen kreeg stroom in het jaar 1958 en de familie Heeskens pas in het jaar 1963. De familie Smeets was nog later. Til Smeets vertelt dat gezin het tot 1972 heeft moeten doen zonder stroom en zonder waterleiding.

In verschillende gevallen hadden families wel al een radio voordat de stroomvoorziening werd aangelegd. Deze werkte dan op een accu of batterijen. Het gezin van Mieke van Hulsen had reeds in 1939 een radio. Mieke weet nog goed dat mensen uit de buurt regelmatig bij haar thuis naar de radio kwamen luisteren, omdat ze er zelf nog geen hadden. Ook de familie Heeskens had al een radio voordat de stroomvoorziening er was. Deze radio mocht van vader echter alleen maar aan op het moment dat de nieuwsberichten er op waren. Anders vond het hij maar stroomverspilling. Veel gezinnen hebben jarenlang water moeten halen uit een waterpomp, en licht moeten verkrijgen via petroleumlampen (of later via lampen die werkten op butagas). Til Smeets vertelde dat vader altijd heel zuinig was met het verbruik van de petroleumlampen; hij draaide ze altijd zo laag mogelijk.

Nu we wat beter zicht hebben op de omstandigheden waarin de zangers leefden en op de werkzaamheden waarmee zij zich bezig hielden, is het interessant om te kijken naar de vraag wat men deed in de vrije tijd en welke hobby's men er op na hield. Laat ik allereerst echter benadrukken dat de meeste zegslieden aangaven dat er maar weinig tijd over bleef voor hobby's. Bij de meeste gezinnen werd dag in dag uit van 's morgens vroeg tot 's avonds laat gewerkt. Til

¹⁷ Interview Riek Heeskens, bijlage 9

¹⁸ Interview Tjeu Stals, bijlage 10

Smeets merkte op: ‘Vakantie kende wij niet. Als wij vroeger vakantie hadden, moesten we aardappelen of koren rapen. Ik ben eens in mijn leven naar Lourdes geweest. Dat is alles.’¹⁹

Tegelijkertijd vertelt het grootste gedeelte van mijn informanten dat het vroeger, ondanks de lange werkdagen, vaak erg gezellig was in huis. Men was vroeger veel sneller tevreden, zo vertelt Til Smeets. Sjur Peeters en Mieke van Hulsen vertellen in hun gesprekken over de huiselijke gezelligheid. Ook Lies Janssen-Lenders heeft vroeger veel gezelligheid ervaren in de huiselijke kring. Ze zei hier onder ander het volgende over: ‘Het gezin waar ik vandaan kwam, stond bij ons in de buurt bekend om de gezellige avonden. Dit was ook ons enige ‘uitje’. We hadden niet veel, maar het samenzijn hadden we wel.’²⁰

Laten we wat dieper ingaan op de vrijetijdsbestedingen en hobby’s die zoal de revue passeren in de interviews, het zingen nog even buiten beschouwing gelaten. In de meeste gezinnen werd, met name door de mannen, veel gekaart. Vaak kwamen mensen uit de buurt hiervoor bij elkaar, zoals bijvoorbeeld bij Lies Janssen-Lenders. Ook bij de familie Smeets en Peeters werd veel gekaart. Tiny Raemakers vertelde dat haar vader vroeger de gewoonte had om ’s zondags, direct nadat de Hoogmis was afgelopen, te gaan kaarten in het café. Lezen mochten Tiny en haar broers en zussen thuis niet van vader. Hij had veel liever dat er wat gedaan werd. De enige momenten dat ze wel mochten lezen waren de zondagmiddag, en met kerstmis.²¹

Bij de familie Heeskens mocht wel gelezen worden. Naast het zingen, was het lezen een grote hobby van Riek Heeskens. Eén keer per week ging ze met een grote boodschappentas naar de zusters in Meijel, waar je voor een paar cent boeken kon lenen. Ook Anneke Verdonschot-Kiggen vertelt dat ze vroeger af en toe mocht lezen. Het gezin had thuis een tijdschrift voor de jeugd, ‘Zonneland’ genaamd. Het oudjaar-versje dat hier in 1942 in stond, kent Anneke nog geheel van buiten. Ook Mieke van Hulsen vertelt dat lezen eigenlijk de enige hobby was die haar vader had en waar hij tijd voor vrij maakte. Hij las graag over de sterren, en had interesse in geschiedenis.

Tiny Raemakers en Tjeu Stals vertellen beide dat hun moeder lid was van de boerinnenbond (ook wel ‘vrouwenbond’ genoemd). De boerinnenbond vond haar oorsprong in het boerenleven, en had daarnaast een katholieke insteek. Er kwamen wel eens sprekers, en de vrouwen dronken er een kop koffie, zo vertelt Tiny. Tjeu Stals weet nog dat zijn moeder samen met Barbara (‘Berb’) Mechtildis Schroën-Smeets naar de boerinnenbond ging. Berb zat ook in het bestuur, aldus Tjeu.

Een vereniging waar verschillende informanten lid van waren, waren het plaatselijke kerkkoor of zangkoor. Jan Verhaag zong jarenlang in verschillende koren, en had ook een paar koren onder zijn leiding. Ook Tiny Raemakers, Mieke van Hulsen, Wiel Peeters, Pierre Verdonschot, en verschillende broers van Til Smeets, zijn jarenlang actief geweest bij het plaatselijke koor. Pierre Verdonschot zat tevens verschillende jaren in het bestuur van het zangkoor van Nederweert-Eind. Naast het lid zijn van verenigingen waren er echter ook verschillende ‘eenvoudigere’ hobby’s die de revue passeerden. Til Smeets vertelt dat breien en wol spinnen voor moeder een vorm van ‘vrijetijdsbesteding’ was. Iets dergelijks gold voor de moeder

¹⁹ Interview Til Smeets, bijlage 5

²⁰ Interview Lies Janssen-Lenders, bijlage 8

²¹ Interview Tiny Raemakers, bijlage 3

van Mieke van Hulsen, die er van hield om brood te bakken. De moeder van Tjeu Stals bracht graag tijd door in de tuin, omdat ze veel van bloemen hield, aldus Tjeu.

De hobby's schilderen en tekenen treffen we aan bij Jan Verhaag en Pierre Verdonschot. Beide maakten gedurende hun leven een flink aantal schilderijen en tekeningen. Pierre hield er daarnaast van om houtsnijwerk te maken. Een hobby van Mieke van Hulsen was het schrijven van gedichten en Til Smeets vertelt dat haar vader in zijn spaarzame vrije tijd ging jagen. Een paar van zijn zonen gingen dan met hem mee om het wild op te jagen. Vaders voornaamste prooien waren konijnen, hazen en duiven. De hazen en konijnen werden vaak verkocht, en van de duiven maakte moeder lekkere soep, zo vertelt Til.

Lies Janssen-Lenders ging in haar vrije tijd op zondag avond geregeld naar 'Krake Sjef' (Sjef van Kimmenade), iemand die in de buurt woonde. Ze vroeg dan aan Thieu Thijs, degene bij wie ze in dienst was als dienstmaagd, of ze daar even heen mocht. Bij Krake Sjef zaten vaak wel meer dan vijftientig mensen bij elkaar. Er werd gezongen en er werden spelletjes gespeeld. Naast de vermakelijkheid dienden deze avonden er ook voor dat jongens en meisjes elkaar konden leren kennen, zo vertelt Lies.²² Een dergelijk verhaal treffen we aan bij Anneke Verdonschot-Kiggen. Zij vertelt dat de jeugd vroeger in de vrije tijd 'oppe din ging' ('de din' is een woord in het dialect waarmee de dorsvloer bedoeld wordt). Ook dit gebeurde op zondag (in de namiddag) in een schuur. Er werd daar door de jeugd plezier gemaakt, en Anneke leerde er haar eerste danspassen. Vaak was er muziek van een accordeon bij.²³

Riek Heeskens vertelt dat ze vroeger in de winterdagen een houten dansvloer hadden. Mensen uit de buurt kwamen dan dansen. Moeder maakte de dansvloer glad met kleine stukjes zeep. De muziek kwam van een grammofoonplaat. In de oorlog werd er ook toneelgespeeld, vertelt Riek. De broers van Mieke van Hulsen deden er ook aan mee. Ook door de familie Smeets werd toneel gespeeld. 'Het waren echte komieken', zo vertelt Tjeu Smeets. Ze maakten ook voordrachten, die voorgedragen werden met bruiloften, of gewoon bij het avondlijk samenzijn. Sjir Peeters kan zich nog herinneren dat Sjaak, een broer van Fien Peeters-Smeets, ooit een voordracht hield over een pispot, en over wat die pispot wel niet allemaal gezien had in zijn leven ('het achterwerk van de koningin, en ook die van negerinnen'). Moeder Smeets was van deze voordracht niet gecharmeerd geweest, aldus Sjir.

Cafébezoek was in de regel iets dat alleen gebeurde door de mannen. Vrouwen gingen gewoonlijk niet naar het café, laat staan alleen. Daar kwam pas in de jaren naar de Tweede Wereldoorlog geleidelijk verandering in. Naar het café gaan gebeurde alleen in het weekend. Door de week was alles gesloten. De boerenmensen waren dan hard aan het werk en moesten iedere dag vroeg uit de veren.

Een vrijetijdsbesteding waar vroeger vrijwel iedereen aan mee deed was het bezoeken van de kermis. De jaarlijkse dorpskermis was, naast carnaval, één van de hoogtepunten van het jaar waar je naar toe leefde, zo vertellen bijna al mijn informanten. De kermis bezoeken deed je niet alleen in je eigen dorp, maar ook in andere plaatsen. Tiny Raemakers vertelde dat haar moeder uit een groot gezin kwam en dat ze daarom in haast ieder dorp wel familie of kennissen hadden zitten. In het kermisseizoen bezochten ze dan bijna iedere maandag wel een kermis. Ook Riek Heeskens vertelt dat er vroeger met de kermis veel familie over de vloer kwam, zowel van vaders-

²² Interview Lies Janssen-Lenders, bijlage 8

²³ Interview Anneke Verdonschot-Kiggen, bijlage 7

als moederskant. Het goed servies werd dan voor de dag gehaald, en het zilver werd opgepoetst. Riek kan zich nog goed herinneren dat ze tijdens de kermis een keer drieëndertig vlaaien in huis hadden. Ook Tjeu Stals weet nog goed dat moeder vroeger flink wat vlaaien bakte als de familie langs kwam.

De meeste cafés zaten vroeger stampvol tijdens de kermis. Het volk trok van de ene kroeg naar de andere. Voor jongens en meisjes waren de kermissen een mooie gelegenheid om contact met elkaar te leggen.²⁴ Anneke Verdonschot vertelt dat er vroeger veel gedanst werd tijdens de kermis. In Ospel werd een tent geplaatst, waar de jeugd elkaar op zocht. ‘Pellemans Frans’ kwam dan langs met zijn trekharmonica en op zijn muziek werd gedanst. Voor iedere dans betaalde je vijf cent. ‘Dat was in die tijd heel gewoon’, vertelt Anneke.²⁵

Tot nu toe is één aspect uit de levens van de personen die ik in mijn onderzoek heb betrokken onderbelicht gebleven, namelijk de rol die de (katholieke) kerk heeft gespeeld. Jac van Dael durfde zonder enige twijfel te stellen dat – in zijn jonge jaren - honderd procent van de bevolking uit zijn geboorteplaats Stramproy katholiek was. Deze situatie is kenmerkend voor de andere kerkdorpen die ik behandeld heb. Uit de verhalen van mijn zegslieden blijkt dat de kerk een prominente rol heeft gespeeld in hun levens.

Anneke Verdonschot vertelt dat veel mensen vroeger bijna dagelijks naar de kerk gingen. Haar man Pierre deed dat ook. Op zijn rapport van de lagere school stond bij kerkbezoek ook niet voor niets ‘zeer goed’ vermeld. Ook Anneke zelf is altijd naar de kerk gegaan. Dit geldt tevens voor Til Smeets, die de kerk nog steeds trouw bezoekt. ‘Want dit hebben ze me zo geleerd’, vertelt ze. Anneke Verdonschot kan zich haar gelovige oma ook nog goed herinneren. Die bad ’s avonds de rozenkrans, en hield al prevelend gebeden voor allerlei heiligen, bijvoorbeeld om besmettelijke ziektes tegen te gaan. ‘Zo werden wij braaf gemaakt’, vertelt Anneke. Ook Riek Heeskens heeft nog herinneringen aan haar streng gelovige ouders. ’s Avonds werd er thuis de rozenkrans gebeden, en na de rozenkrans volgde het avondgebed. Eerder mocht je niet weg.

Ook uit de verhalen van Tjeu Stals blijkt dat de kerk een belangrijke rol heeft gespeeld in het gezin. Het vertelde onder andere het volgende: ‘Op zondag gingen vader en ik al om 6 uur ’s morgens de communie halen. Dan kwamen we terug om het stalwerk te doen, en om 7 uur ging moeder dan naar de eerste mis. Als ze dan thuis kwam, waren wij klaar op de stal, dan aten we samen, en dan gingen wij naar de Hoogmis. Zonder moeder, want die moest dan gaan koken. Om 12 uur kwamen we dan thuis, dan aten we, werd er afgewassen, en dan moesten we de koeien water geven. En om 3 uur ’s middags moesten we naar het Lof. Normaal kregen de koeien ’s avonds na het eten water, maar op zondag al op tijd.’²⁶

De meeste mensen hadden vroeger veel ontzag voor de pastoor. De geestelijken stonden op een voetstuk. Als een gezin geslacht had, werd vaak het beste stuk vlees naar de pastoor gebracht, zo weet ook nog Jac van Dael. Hij kan zich nog herinneren dat hij ooit het vlees moest gaan langsbrengen. Tevens weet hij nog te vertellen dat het voorkwam dat de pastoor bij mensen langs kwam als er in een gezin al een jaar lang geen kind meer geboren was. Hij kwam dan eens

²⁴ Interview Sjir Peeters, bijlage 6

²⁵ Interview Anneke Verdonschot-Kiggen, bijlage 7

²⁶ Interview Tjeu Stals, bijlage 10

informereren ‘wat er aan de hand was’. ‘Want als er weer iemand geboren was kon de kerk daar drie keer aan verdienen’, vertelt Jac. ‘Met de geboorte, met het trouwen, en met de begrafenis’.²⁷

Als er een kind geboren was, moest dit zo snel mogelijk gedoopt worden. Moeder kon hier niet bij zijn, omdat ze het bed moest houden. Als ze eenmaal het bed uit was, moest ze de kerkgang doen. Tjeu Stals: ‘Dit was na de mis. De pastoor haalde haar dan naar voren, als alle mensen al weg waren. Dan hield hij een soort zuiveringsritueel, om de ziel te zuiveren, of zoiets. Je kreeg dan de absolutie van pastoor, zoals ze dat noemde. Moeder moest dan gaan zitten op een kerkstoel, en de absolutie voorlezen uit een boekje. En dan was je ziel weer gezuiverd. En dit moest bij ieder kind weer opnieuw. Een keer of tien dus’, zegt hij er lachend achteraan.²⁸

²⁷ Interview Jac van Dael

²⁸ Interview Tjeu Stals, bijlage 10

Liederen: functie, overlevering en herkomst

De liederen waaraan Ate Doornbosch aandacht besteedde in zijn radioprogramma *Onder de groene linde* waren voornamelijk liederen die zijn overgeleverd in de orale traditie. Laat ik wat dieper ingaan op het onderwerp ‘overlevering’ en beschrijven wat ik omtrent dit onderwerp allemaal tegenkwam gedurende mijn veldwerk. Ik ondervond dat het grootste gedeelte van de liederen die mijn informanten kenden, overgeleverd was van vader op zoon en van moeder op dochter. In veel gevallen werd binnen de huiselijke kring veel gezongen, veelal in de avonduren. Truus Verhaag vertelt bijvoorbeeld dat moeder Verhaag veel zong met de kinderen bij het licht van de kachel. Ook kwam de familie Smeets ’s avonds vaak over de vloer, en dan werd er vaak samen gezongen, of werden er verhalen verteld.

Ook Mieke van Hulsen, Tiny Raemakers, Til Smeets, Lies Janssen-Lenders, en Riek Heeskens vertellen allemaal dat ze het grootste gedeelte van de liederen die ze kennen van huis uit hebben meegekregen. In de tijd voordat er elektriciteit bestond was het zingen een prettige manier van gezellig samenzijn. De radio en tv hadden nog niet of nauwelijks hun intrede gedaan, en het zingen – bij de petroleum- of gaslamp - was voor deze mensen een prettige vrijetijdsbesteding in de avonduren. Til Smeets vertelt dat er bij hen thuis vroeger veel gezongen werd in de zomeravonden. Het gezin zat dan buiten op de bank, onder de wijnrank. Ook Tjeu Smeets, die vlakbij de familie Smeets woonde, kan zich dit nog goed herinneren. Hij vertelt dat ze bij hem thuis vaak zaten te luisteren hoe ze bij de familie Smeets aan het zingen waren.

Met name bij het zingen in de huiselijke kring kon een liedschrift een belangrijke rol spelen. Een groot aantal zangers hield gedurende een deel van hun leven liederen bij in een schrift of boek. Vaak bevatten deze geschriften het repertoire van de huiselijke familiekring. De liedschriften werden geregeld overgedragen aan een van de kinderen. Ook het grootste gedeelte van de zangers die ik heb bestudeerd, hielden liederen bij in een schrift. Sommige zangers zongen echter alleen maar uit het hoofd. Dit gold onder andere voor Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot en voor de vader van Lies Janssen-Lenders, die analfabeet was. Als de liedschriften ter sprake kwamen in de gesprekken met mijn informanten, heb ik er melding van gemaakt in de uitwerkingen van de interviews.

Het zingen vond uiteraard niet alleen plaats binnen de huiselijke familiekring, maar ook daar buiten. Het kwam regelmatig voor dat mensen uit de buurt elkaar opzochten om te zingen. Mieke van Hulsen vertelt bijvoorbeeld dat er op de boerderij waar ze woonde veel gezongen werd met buurtgenoten. Het was er vaak een drukke boel, met name in de zomeravonden. Men zat er, na het bidden van de rozenkrans, buiten onder de perenboom. Allerlei mensen uit de buurt kwamen dan naar de boerderij. Dit was altijd erg gezellig, zo vertelt Mieke. Er werd gebuurt, er werden verhalen verteld en er werd gezongen. Eenzelfde verhaal heeft ook Riek Heeskens. Ook zij vertelt dat er veel buurtgenoten over de vloer kwamen om te zingen en te buurten. Riek: ‘Het zingen gebeurde achter ons huis, in de zomeravonden. Er waren dan jongens die mondharmonica’s bij zich hadden, en er kwamen allemaal mensen uit de buurt. We zaten dan aan de peel-kant. Het geluid kon dan heel ver weg. Dat klonk heel mooi.’

Met name onder de vrouwen vond een groot deel van de liedoverlevering plaats tijdens het buurten. Het kwam geregeld voor dat vrouwen die bij elkaar in de buurt woonden, elkaar in de avonduren opzochten om te buurten. Dit verhaal trof ik onder andere aan bij Tiny Raemakers.

Haar moeder leerde vele liederen tijdens het buurten. Dit begon gewoonlijk na Allerheiligen (1 november), omdat vanaf dat moment de avonden langer begonnen te worden. De meeste vrouwen kwamen te voet naar elkaar toe. Tiny heeft haar moeder geregeld horen vertellen dat de vrouwen aan de hand van de stand van de maan afspraken wanneer ze weer met elkaar zouden. De meeste vrouwen konden in die tijd heel goed zien wat de stand van de maan was en hoe die zich ontwikkelde, zo vertelt Tiny.²⁹

Het buurten gebeurde vrijwel nooit zonder dat er iets gedaan werd. Vrouwenhanden mocht immers niet stil staan, zo vernam ik tijdens verschillende gesprekken. Mannen zaten 's avonds dikwijls te kaarten, maar de vrouwen waren tijdens het buurten aan het breien, sokken aan het stoppen, garen aan het spinnen, of erwten schoon aan het maken. Tijdens dit handwerk werd dikwijls gezongen.

Ook Lies Janssen-Lenders leerde niet alleen liederen van haar vader, maar ook in groepsverband. Ze ging, zoals reeds vermeld, op zondagavond wel eens naar Sjef van Kimmenade ('Krake Sjef') in Tungelroy, waar men soms met wel meer dan vijftientig man bij elkaar zat. Er werden spelletjes gedaan, er werd gezongen, en het was voor jongens en meisjes een gelegenheid om elkaar te ontmoeten. Lies' moeder was tevens bevriend met de moeder van het gezin Verhaag. Volgens Lies hebben zij liederen van elkaar geleerd. Ook de familie Smeets kwam over de vloer bij het gezin waar Lies woonde. Dit was vaak erg gezellig, en er werd dan veel gezongen en gebuurt. Anneke Verdonschot heeft ook nog enkele herinneringen uit de oorlogsjaren. De jeugd kwam dan op zondag bij elkaar in een schuur, om plezier te maken. Anneke leerde er haar eerste danspassen op de muziek van een trekharmonica, en ook hier werd samen gezongen.

In veel verhalen met mijn informanten komt ook het zingen tijdens werkzaamheden naar voren. (Boeren) werkzaamheden konden vaak eentonig zijn, en om die eentonigheid wat te doorbreken, kon er gezongen worden. Een treffend voorbeeld hiervan vinden we in een kort interview dat Ate Doornbosch in 1980 hield met Henricus Godefridus Verheijen uit Nederweert, waarin ze onder meer spreken over het zingen tijdens het werk.³⁰

Doornbosch: 'Wat deden uw ouders?'

Verheijen: 'Mijn ouders waren landbouwer, trouwens de hele familie. Een gemengd bedrijf hadden ze.'

Doornbosch: 'Zong u ook tijdens het werk?'

Verheijen: 'Onder het werk werd dikwijls gezongen, bijvoorbeeld met aardappelrapen. En op de schuur als we aan het dorsen waren en we moesten de wanmolen draaien, dan werd er dikwijls gezongen. Met de wanmolen werden de granen schoon gemaakt. [...]'

Doornbosch: 'En daar zong u bij?'

Verheijen: 'Daar zongen we bij, dat was nogal een eentonig werk, en dan ging je daarbij aan het zingen.'

²⁹ Interview Tiny Raemakers, bijlage 3

³⁰ Bron: Liederbank

Ook Mieke van Hulsen vertelt over het zingen tijdens werkzaamheden. Als meisje kwam ze over de vloer bij haar peettante Mieke Meeuwis-Bijlmakers. Daar heeft ze dikwijls het lied *Jan zoekt een meisje* horen zingen. De dienstmaagd zong dit liedje onder het schrobben van de vloer, zo vertelt Mieke.³¹ Ook Lies Janssen, die het grootste gedeelte van de liederen die ze kent van haar vader leerde, weet nog goed dat ze vader vrijwel altijd hoorde zingen, bijvoorbeeld als hij achter de ploeg stond, of koren aan het maaien was. Anneke Verdonschot vertelt dat je haar man Pierre altijd hoorde zingen, bijvoorbeeld als hij buiten hout aan het zagen was. Ook Til Smeets herinnert zich haar zus Fien als iemand die altijd aan het zingen was, bijvoorbeeld tijdens het schrapen van de bieten. Tjeu Stals vertelt ook dat moeder zong onder haar werkzaamheden. Moeder hield erg van werken in de tuin, en onder dat werk was ze aan het zingen. Ook Truus Verhaag vertelt over de moeder van haar man – die naaister van beroep was – dat ze vrijwel altijd aan het zingen was tijdens het naaien.

Dit zijn enkele voorbeelden van zingen tijdens werkzaamheden die ik gedurende mijn veldwerk tegen kwam. We kunnen concluderen dat het zingen tijdens het werk geen zeldzaamheid was. De reden hier achter is, zoals dhr. Verheijen in zijn interview reeds aan gaf, dat het zingen vaak een manier was om de eentonigheid van het werk even te doorbreken. Door een lied te zingen kon men even de zinnen verzetten; het was een manier om de lange werkdag door te komen.

Overlevering van liederen vond ook plaats door mensen die met hun liederen langs de deuren trokken en die tegen betaling een liedje zongen. Dit verhaal trof ik aan in het interview met Tiny Raemakers. Zij heeft haar moeder dikwijls horen vertellen dat ze liederen heeft geleerd van mensen die bij haar aan de deur kwamen. Dit waren een man en een vrouw die heel mooi konden zingen, en voor één cent per lied een liedje zongen. Tiny vertelt dat het zingen voor deze mensen een manier was om de kost te verdienen en zodoende trokken ze met hun liedjes door de streek. Moeder vond de liederen altijd erg mooi, en luisterde goed naar de man en vrouw. Soms ging ze hen achterna, mee naar een andere boerderij, om het liedje daar nogmaals te horen, zodat ze het zeker kon onthouden. Tiny vertelt dat moeder ook geregeld met anderen praatte, die het liedje ook kenden of gehoord hadden, zodat ze de ‘gaten’ in de teksten van haar eigen liedje kon opvullen.³²

Verschillende liederen zijn vroeger ook verspreid tijdens de dorpskermissen. Daar was het mogelijk om (gekleurde) blaadjes met liedjes te kopen, voor vijf cent per stuk.³³ Ook waren er vroeger liedboekjes te koop. Pierre Verdonschot had er één in zijn bezit. Het boekje was getiteld *Het zingende boertje n 2*. Ook Jac van Dael bezit twee oude liedboekjes. Het eerste boekje is getiteld *Hit-Parade* (ondertitel: grote serie teksten van Neerlands meest gevraagde muziek) en het tweede boekje is getiteld *De vrolijke zanger* (ondertitel: Grote serie Radio- en Filmschlagers). Al deze drie genoemde liedboekjes zijn uitgegeven door W.H. de Koning&Zonen.

In het gesprek met Truus Verhaag komen ook nog enkele andere interessante zaken naar voren wat betreft de verspreiding en herkomst van liederen. Truus heeft ooit horen vertellen dat er liederen in de regio terecht zijn gekomen via de ‘teuten’. Dit waren, in haar eigen woorden,

³¹ Interview Mieke van Hulsen, bijlage 4

³² Interview Tiny Raemakers, bijlage 3

³³ Interview Anneke Verdonschot-Kiggen, bijlage 7

‘rondreizende en rondtrekkende kooplieden’ die met hun waren langs de deuren trokken. Ze kwamen meestal in de periode dat de boeren net hun oogst hadden verkocht. Voor zover Truus zich nog kon herinneren, kwamen de teuten die de regio Weert bezochten voornamelijk uit Duitsland. Truus weet daarnaast nog te vertellen dat er vroeger liederen verspreid werden door marskramers. Bij hen kon je liedjes kopen op losse vellen.

Marskramers kwam ik ook tegen in mijn gesprekken met heemkundige Jac van Dael. Straatzangers verspreiden hun liederen op markten onder de mensen. Van Dael weet nog dat er, tot in zijn jeugd, liedjeszangers tot in Geistingen (B) zijn doorgedrongen. Zij zongen daar voor verbaasde boeren liedjes over moorden, liefde en heimwee en verkochten hun liedjes op (meestal kleurrijke vellen) papier.

Jac van Dael heeft door de jaren heen een behoorlijke collectie moordliederen aangelegd. Het betreft allemaal liederen van moorden die in de streek hebben plaatsgevonden. Als er een moord was gepleegd, ‘mocht’ er iets wreeds gezongen worden, en de mensen uit het volk konden dan meegeuwelen. Het waren vooral jaarmarkten waar de markzangers kwamen, zo vertelt Jac. De artiesten waren geen zangers die het zingen niet konden laten, het was hen vooral te doen om de verkoop van hun liedbriefjes, net zoals het een visboer te doen was om het verkopen van vis. Hoe meer mensen een zanger wist te lokken, hoe meer ze verdienden. De zucht naar sensatie was vroeger niet minder groot dan nu. Daarom is het ook niet verwonderlijk dat veel liederen over moorden gingen. De melodieën die voor deze liederen gebruikt waren, waren vaak reeds bestaande melodieën (zoals ‘*De Dodensprong*’, of ‘*Aan het strand stil en verlaten*’), waarop de zanger, of de uitgever, dan een nieuwe tekst maakte. Een voorbeeld van zo’n uitgever was F. Rombouts uit Roosendaal, die het lied ‘*Vreeselijke moord te Stamprooy*’ uitaf.³⁴

Ook van mevrouw Kirkels-Creemers uit Stamprooy is het bekend dat ze liederen heeft geleerd van marktzangers. Dit is te lezen in het vierde boekdeel van *Onder de groene linde*. Daarin staat het volgende geschreven: ‘*Met hem [vader] ging ze jaarlijks naar de St. Nicolaasmarkt in Bree, België. Dat was anderhalf uur lopen. Daar stond een zanger die zijn liedjes verkocht. Hij zong ze zelf ook. En dan lette ze op de wijs. Als ze thuis kwam kon ze het lied zingen.*’³⁵

Tot dusverre is er nog geen aandacht besteed aan liedjes die gezongen werden door kinderen. Er zijn allerlei gelegenheden te noemen waarbij door kinderen liedjes werden gezongen, denk bijvoorbeeld aan Sint Maarten, Oudjaar/Nieuwjaar, Pasen en Carnaval.

Sint Maarten wordt in Limburg traditiegetrouw gevierd op 11 november. Op deze dag werden de Sint Maartensvuren ontstoken. Het was voor de kinderen één van de hoogtepunten van het jaar. Jac van Dael kan zich nog enkele liederen herinneren waarmee de kinderen, met hun lampions of fakkels in de hand, in groepjes langs de deuren trokken om snoep of een centje te verzamelen. De tekst van het eerste liedje gaat als volgt:

³⁴ Interview Jac van Dael. Enkele titels van moordliederen die Jac van Dael heeft verzameld: ‘*Vreeselijke Moord te Stamprooy*’, ‘*Drievoudige moord te Putbroek gem. Echt op drie jongelingen waaronder 2 gebr*’, ‘*Moord te Echt*’, ‘*De bende van de Dameskous*’, ‘*Cardinaels en Vandeninden de beruchte bandieten geklist*’, ‘*Uitspraak van het proces der benden “De Dameskous”*’, ‘*Vreeselijke moord, gepleegd op een oude vrouw te Gruitrode*’, ‘*Wreede Moord Door eenen Barbaar Op eenen jongeling van Kinder*’ en ‘*Een ontaalde Vader te Neeroeteren*’.

³⁵ *Onder de groene linde: Verbalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 4*. Amsterdam: Askant, p. 62.

*Sinter Mertens veugelke
Hèt ein roeëd kögelke
Hèt en blaauw stertje
Hoepsa, Sinter Merte*

Met het 'veugelke' (vogeltje) wordt de bonte specht bedoeld, met zijn 'roeëd kögelke' (rood kraagje) en zijn 'blauw stertje' (staartje van blauwe veren). Dat dit vogeltje met de Bisschop Sint Maarten in verband wordt gebracht komt omdat dat rode kraagje aan een mantelkapje doet denken, zo vertelt Jac van Dael.

Jac van Dael kan zich nog meer liederen herinneren die de kinderen zongen bij het rondgaan langs de huizen.

*Sinter Merte, 't is zoëë koud
Geaf mich ei stökske törf of hout
Om mich te verwerreme
Met die bloeëte erreme.*

*Sint Maarten
De kalveren dragen staarten
De koeien dragen borens
De kerken dragen torens
De torens dragen klokken
Oude wijven rokken*

*Hier woont een rijk man
Die veel geven kan
Veel zal hij geven
Lang zal hij leven
Job zal hem lonen
Met honderd duizend kronen
Met honderd duizend sokken aan
Hier komt Sinte Maarten aan*

Ook met Oudjaar en Nieuwjaar werd er door kinderen een liedje gezongen dat in voorgaande generaties bij vrijwel iedereen bekend was. De tekst van het liedje gaat als volgt:

*Noejaor Noejaor Zeut
Ut verke heet veer veut
En eine kromme rök
Ich bin groetvader ziene vlök*

Door Ate Doornbosch is dit lied opgenomen bij Petronella Elisabeth Berghs-Dings en bij de familie van Buggenum. Ook tijdens mijn veldwerk kwam ik het lied een aantal keer tegen, onder andere bij Lies Janssen-Lenders. Ze vertelt dat zij en haar broers en zussen het lied vroeger

moesten zingen als ze met Nieuwjaar bij grootvader op bezoek kwamen. Van hem kregen ze dan een appel, wat vijgen, of noten die hij voor hen in een zakdoek deed en aan een stok vast maakte. Ook Tjeu Stals zong dit liedje als kind. Hij vertelt dat het woord 'vlök' iets betekent als 'nageslacht'. Bij het liedje 'Noejaor noejaor zeut' was het te gewoonte om in de laatste regel te vermelden van welke familie je afkomstig was. Tjeus vader z'n bijnaam was 'Hoke Door' en daarom zong Tjeu vroeger in de laatste regel: *Ich bin Hoke Door ziene vlök*.

Jac van Dael kent tevens nog een oud liedje dat bij het paasfeest hoorde en dat, net als 'Noejaor noejaor zeut', in het dialect werd gezongen. De tekst ervan gaat als volgt:

*Bim, bam beieren, de köster löstj gein eiere
Wat löstjer dan?
Spek inne pan, dao weurt ooze köster neet vèt van*

De laatste jaarlijkse gelegenheid waarbij door kinderen gezongen werd, was het carnavalsfeest. Een nagenoeg geheel verdwenen carnavalsattribuut is de 'foekepot', een bus of oude pot, waarover een gedroogde varkensblaas gespannen was. In het midden deed men een stokje, dat door een natte hand of vingers werd gewreven waardoor een eentonig foeke-, foeke-geluid ontstond. Door het rommelend geluid wordt de foekepot ook wel de 'rommelpot' genoemd. Kinderen trokken, gekleed als carnavalszotten, al zingend van deur tot deur voor een centje of wat lekkers. Bij de familie Verhaag in Baexem nam Ate Doornbosch in 1975 het volgende liedje op:

*Foekepotterie, foekepotterie
Geaf mich un centje dan goan ich veurbie
Ich heb gein geldj om broeëd te koupe
Doarom mot ich mit de foekepot loupe
Foekepotterie, foekepotterie
Geaf mich un centje dan goan ich veurbie*

Dit liedje was onder een groot deel van mijn informanten ook bekend, onder andere bij Lies Janssen en bij Anneke Verdonschot. Opvallend is dat Anneke de tekst van dit liedje niet in het dialect, maar in het Nederlands zingt. Jac van Dael kent nog een tweede liedje dat door kinderen met de foekepot werd gezongen. De tekst gaat als volgt:

*Foeke foeke rommelpot, gaef mich ei stok vanne verkesvot
Hebdjer niks te misse, gaef ich ei stok vanne kisse
Gaef mich 'ne cent, dan bin ich kóntent*

Vrijwel al mijn zegslieden hadden nog herinneringen aan het foekepot-zingen, of hebben zelf in hun jeugd nog met de foekepot gelopen. Opvallend is dat uit sommige verhalen blijkt dat het foekepot-zingen niet altijd plaatsvond met carnaval. Het gebeurde in sommige dorpen tijdens andere gelegenheden. Tiny Raemakers (uit Nederweert-Eind) vertelt dat het foekepot-zingen plaatsvond met Drie Koningen (6 januari), en Mieke van Hulsen en Riek Heeskens (beide

afkomstig uit Ospel) herinneren zich het foekepot-zingen als een gebruik dat bij Sint Maarten hoorde. Mieke vertelt dat kinderen dan met de foekepot langs de deuren trokken om hout bij elkaar te verzamelen voor de Sint Maartenshoop. Ook gingen ze dan langs de peelarbeiders van wie ze soms een stuk turf meekregen.

In de plaats Baexem wordt jaarlijks de *'weversdans'* gehouden. De weversdans trof ik aan in de gesprekken met Truus Verhaag, Bèr van Herten, en op de liederenbank in een interview met Jacques Jacobus Gerardus Godefridus Theunissen. Met de weversdans wordt het carnavalsfeest besloten. Truus Verhaag kan zich nog herinneren dat Ate Doornbosch met carnaval op visite kwam om te zien hoe er 'de wever werd gedanst'. Het gebeurt op carnavalsdinsdag om twaalf uur 's nachts. Alle cafés stromen dan leeg en de carnavallisten trekken naar het dorpsplein, waar de prins zich in het midden opstelt met de raad van 11. Alle feestvierders staan er dan omheen, houden elkaar bij de hand of de nek vast en zingen en springen op het lied. Daarna is de carnaval afgelopen.³⁶ Bèr van Herten gaf aan dat de weversdans zijn oorsprong niet had liggen in Baexem, maar dat het lied oorspronkelijk uit Roermond afkomstig is.

Naast het zingen bij de zojuist genoemde jaarlijkse feesten, blijkt ook de bruiloft een gelegenheid te zijn geweest waarbij geregeld gezongen werd. Dit komt onder andere naar voren in het interview met Bèr van Herten. Bèr was vanaf ongeveer zijn achttiende levensjaar ceremoniemeester bij bruiloften. Zijn vader deed dit in vroeger tijden ook al, en hij liet hem een schrift na met allerlei liederen en voordrachten. Bruiloften werden vroeger nog vaak aan huis gehouden, zo vertelt Bèr. Het was zijn taak om, na de officiële plechtigheid, een programma samen te stellen voor het feest zodat de sfeer er in kwam. In dat programma zaten allerlei voordrachten en liedjes, zoals de wilde vesper *'D'r waas un koe, mer det waas gein koe'*. Vaak werden de liederen afgestemd op het echtpaar dat zojuist in het huwelijk was getreden. Omdat Bèr moest zorgen voor stemming en sfeer, zaten er in het door hem samengestelde programma niet alleen liederen, maar ook allerlei moppen. Bèr heeft de liederen die hij zong altijd voorgedragen zonder instrumentale begeleiding. Ook een instrument als een accordeon kwam er niet aan te pas.

Ook Truus Verhaag vertelt dat er vroeger veel gezongen werd op bruiloften. Een voorbeeld hiervan is de gouden bruiloft van het echtpaar Smeets, waar zij en haar man Jan waren uitgenodigd. Ook dit feest werd aan huis gehouden. Omdat de familie Smeets nog geen stroomvoorziening had, kwam de stroom voor deze gelegenheid vanuit de familie Verhaag, die een paar honderd meter verderop woonde.³⁷ Truus weet nog goed dat er die dag talloze liederen werden gezongen, onder begeleiding van een accordeonist. Van orkestjes of disckjockeys was nog geen sprake.

Sjir Peeters kan zich het huwelijksfeest van zijn broer Wiel en Fien Smeets nog goed herinneren. Het was in de herfst van het jaar 1952 en de feestelijkheden vonden plaats in de koestal bij de boerderij van de familie Smeets. Er werd veel gezongen door de familie, zo vertelt Sjir. Tevens waren er verschillende mensen van de familie Verhaag aanwezig. Ook Sjirs jongere zus Jeanne heeft er nog gezongen.

In het interview met Mieke van Hulsen kwam het onderwerp zingen op bruiloften ook ter sprake. Mieke herinnert zich nog een moeder die met haar twee dochters geregeld zong op bruiloften en die met dit zingen geld probeerde in te zamelen voor een goed doel. In het gesprek

³⁶ Liederensbank: interview met Jacques Jacobus Gerardus Godefridus Theunissen

³⁷ Interview Til Smeets, bijlage 5

met Riek Heeskens komt naar voren dat haar moeder het ‘*Ave Maria*’ wel eens zong op bruiloften. Ze deed dit dan in het Duits.

In twee gesprekken met mijn informanten komt ook het zingen op de lagere school ter sprake. Dit was het geval in het interview met Riek Heeskens en Anneke Verdonschot. Riek had altijd graag zangles op school, zo vertelt ze. Anneke vond het echter altijd verschrikkelijk: ‘je moest dan naast de bank gaan staan, en alleen een liedje zingen’.

Tot dusver is nog één ‘liederenbron’ onderbelicht gebleven, namelijk de radio. Veel liederen die gezongen werden, zijn ooit opgevangen door mensen die naar de radio luisterden, de liedteksten van radio-uitzendingen snel opschreven, en daarna wellicht weer mondeling doorgaven. Het gezin waarin Mieke van Hulsen opgroeide, kreeg reeds in 1939 een radio die werkte op een accu. Mieke kan zich nog goed herinneren dat mensen uit de buurt bij haar thuis naar de radio kwamen luisteren, omdat ze er zelf nog geen hadden. Door de jaren heen, werd de radio een steeds belangrijkere liederenbron. Deze tendens werd al helemaal versterkt op het moment dat de meeste mensen thuis stroomvoorziening kregen. Een illustrerend voorbeeld van de niet te onderschatten rol van de radio is het liederenboekje ‘*Het zingende boertje*’, dat we aantreffen in de collectie van Pierre Verdonschot. Als ondertitel heeft het boekje: ‘*Met de nieuwste radioschlagers dagelijks uitgezonden door AVRO, VARA, KRO, NCRV en Belgisch NIR.*’

Langzamerhand vonden liederen van de radio steeds meer hun weg in de samenleving.

Zingen in het dialect

Gaande mijn onderzoek werd ik me langzamerhand steeds beter bewust van het feit dat door Ate Doornbosch relatief weinig liederen zijn opgenomen zijn die gezongen zijn in het dialect. Ook gedurende mijn eigen veldwerk trof ik slechts sporadisch dialectliederen aan. De door mij gemaakte inventarisatie van de liederen die in de regio opgenomen zijn door Ate Doornbosch bevat 140 liederen (zie bijlage 11). Nauwelijks meer dan tien liederen hiervan zijn liederen die gezongen worden in het dialect. Waarom werd er meer gezongen in het Nederlands dan in het dialect? Zeker als je in je achterhoofd houdt dat twee generaties geleden praktisch de hele bevolking van de regio Weert dialect sprak, doet dit op het eerste gezicht wellicht vreemd aan.

Ik denk dat we het antwoord vooral moeten zoeken in het proces van overlevering. Als mensen de liedjes die ze kenden, wilden noteren, schreven ze die in de meeste gevallen op in de schrijftaal. Nederlandse liedteksten vonden gemakkelijker hun verspreiding. Bovendien is het zo dat mensen die van huis uit een verschillend dialect spraken niet met elkaar in een afzonderlijk dialect konden zingen, maar in het Nederlands ging dat wel.

Een andere reden voor het feit dat er relatief weinig liederen werden gezongen in het dialect, kwam ter sprake in het interview met Bèr van Herten. Bèr vertelt dat praten volgens hem iets was dat je deed in het dialect, maar schrijven en zingen waren volgens hem zaken die je deed in het Nederlands. Dat stond wat hoger in aanzien, en omdat het zingen toch werd beschouwd als een soort van kunstbeoefening, vond men doorgaans dat er geen dialect bij paste.³⁸

De liederen die wel in het dialect gezongen werden, wat waren dat doorgaans voor liederen? Bij de familie van Buggenum zijn uitsluitend dialectliederen opgenomen. Het betreft liederen met de volgende titels: *Ich kwaam dur aan geloupe*, *Noejaor Noejaor zeut*, *Noejaor Noejaor oad landj*, *Hie woentj unne rieke man* en *Ich heb gein geldj om broeëd te koupe*. Al deze liederen werden door kinderen gezongen met gelegenheden als Nieuwjaar en carnaval als ze (met de foekepot in de hand) langs de deuren trokken. Het waren, met andere woorden, kinderliedjes en vaak treffen we deze aan in het dialect. Het lied *Bie os thoos haaje wae ein jungske*, dat ook bij de familie van Buggenum is opgenomen, is het lied dat ook wel de ‘weversdans’ wordt genoemd die reeds beschreven is. Met dit lied wordt in Baexem de carnaval afgesloten.

Zowel bij Jan Verhaag als bij Bèr van Herten treffen we een wilde vesper (een komische parodie op de psalmgezangen van de katholieke kerk) aan. Ook deze wilde vesper wordt in beide gevallen in het dialect gezongen. Omdat deze komische liederen bijvoorbeeld werden gezongen op bruiloftsfeesten, puur voor het amusement, is dit niet zo vreemd. Teksten op wilde vespers konden gemakkelijk door mensen zelf bedacht of aangepast worden. Ze werden simpelweg gemaakt voor de gemakelijkheid om de sfeer er op een feest in de te krijgen.

Het komt zo nu en dan voor dat er sporen van dialect terug te vinden zijn in liederen die in het Nederlands gezongen worden. Het is niet altijd duidelijk of de zanger of zangeres opzettelijk dialect in zijn of haar lied verwerkt, of dat het meer iets is dat onbewust gebeurt. Dit laatste kan namelijk ook het geval zijn. Veel van de zangers die ik heb bestudeerd, beheersten het Nederlands, dat ze slechts sporadisch hoefden te gebruiken, immers vele malen minder dan het dialect. In het lied *Komt vrienden luistert naar mijn lied* dat gezongen wordt door Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot, treffen we iets interessants aan. Mevrouw Kuepers opent het

³⁸ Interview Bèr van Herten, bijlage 2

eerste couplet in het Nederlands, en zingt ook het tweede en derde couplet in het Nederlands. Dan schakelt ze plotseling over op het Limburgse dialect en gaat hierin verder tot het einde van het lied, terwijl hier geen duidelijke aanwijzing voor is. Ze gebruikt zelfs woorden en uitdrukkingen die heden ten dagen in het dialect een zeldzaamheid zijn. Een voorbeeld hiervan is de regel *'hea sjeet um de pan wis bove toe vól'* (hij scheet de pan tot aan de rand vol). De vraag of mevrouw Kuepers er zich terdege van bewust was dat ze omschakelde van het Nederlands naar het dialect, is niet met zekerheid te beantwoorden. Mijn vermoeden is dat dit niet het geval is.

Mondelinge overlevering raakt in verval

‘Er is in geen één mensenleven ooit zoveel veranderd als in mijn generatie’, vertelt Sjir Peeters in het interview dat ik met hem hield. Sjir doelde hiermee vooral op de verandering van de omstandigheden waarin mensen vroeger leefden vergeleken met de huidige omstandigheden. In de maatschappij hebben zich, met name in de jaren na de oorlog, allerlei veranderingen voltrokken wat betreft gewoonten en gebruiken, en in de maatschappij als geheel.

Zoals vermeld, leefden de zangers die ik in mijn onderzoek heb betrokken vaak in kleine leefgemeenschappen. Ze hadden maar een relatief kleine kennissenkring die zich meestal beperkte tot het eigen kerkdorp. In deze kennissenkring heerste vaak een grote sociale cohesie. Mensen hielden elkaar goed in de gaten. Het toenemen van de vervoersmogelijkheden zorgde er onder andere voor dat mensen langzaam maar zeker minder geïsoleerd raakten. Door de jaren heen nam de sociale cohesie in de leefgemeenschappen geleidelijk af.

Boerenbedrijven kregen langzamerhand steeds meer te maken met mechanisatie in de landbouw. De komst van het elektrisch licht had tot gevolg dat het schemeruur verdween. Het schemeruur was bij uitstek een tijdstip geweest waarop in de huiselijke kring gezongen werd. Daarnaast was de radio één van de ‘boosdoeners’ van het in het verval raken van de mondelinge overlevering. Vertier werd niet meer gezocht in het zelf zingen, maar in het luisteren naar een radiozender, waarop vaak liederen van een heel andere aard te horen waren. De opkomst van de industrialisatie had tot gevolg dat er allerlei andere ‘vormen’ van vertier bij kwamen, zoals de televisie.

Bovenstaande veranderingen hadden tot gevolg dat liederen niet meer de *functie* hoefden en konden vervullen die ze jarenlang vervuld hadden. Door de mechanisatie van de landbouw werd het een stuk minder aantrekkelijk om te zingen onder de werkzaamheden. Bovendien had de mechanisatie tot gevolg gehad dat het werken in groepen langzaam maar zeker afnam, waardoor het gezamenlijk zingen onder het werk naar de achtergrond verdween. Door de komst van het elektrisch licht en de stroomvoorziening, konden veel gezinnen hun avonduren anders gaan invullen dan voorheen. Het gezellig samenzijn rond de kachel en het met elkaar zingen en verhalen vertellen, raakte steeds meer naar de achtergrond. Op een bruiloft zorgde nu een diskjockey of een liveband voor de muziek en was er veel minder behoefte om samen ‘*Drie maal drie is negen*’ te zingen, zoals dat nog gebeurde in de tijd dat Bèr van Herten ceremoniemeester was. De spinavonden - avonden waarop vrouwen uit de buurt elkaar opzochten om samen wol te gaan spinnen en handwerk te doen - waren plotseling verleden tijd. En ook aan mensen die met liedjes langs de deuren trokken, had niemand behoefte meer.

Een blik op Ate Doornbosch

Zoals aangekondigd, wil ik tot slot aandacht besteden aan Ate Doornbosch, het door hem verrichte veldwerk en zijn motieven en overtuigingen daarachter. Wat had Ate Doornbosch precies voor ogen? Heeft hij in de regio Weert gevonden waarnaar hij op zoek was? Heeft hij de belangrijkste zangers kunnen opsporen? En, vanuit welk oogpunt de belangrijkste? De ‘radiomethode’ die hij hierbij gebruikte, hoe heeft die precies gewerkt? Op vragen als deze wil ik in het onderstaande dieper ingaan en daarbij Ate Doornbosch kritisch onder de loep nemen, om zo ook mijn eigen positie als onderzoeker beter te kunnen bepalen.

Laat ik allereerst meer aandacht besteden aan de vraag naar welke liederen Ate Doornbosch op zoek was. In het archiefmateriaal van *Onder de groene linde* treffen we vele repertoirelijstjes aan van liedjes die mensen gekend hebben, en die ze opstuurden naar Ate Doornbosch, omdat ze in de vooronderstelling waren dat dit mogelijk interessant voor hem was. Het was echter niet zo dat Ate zomaar ieder ‘oud liedje’ dat hij tegenkwam op band op nam. Hij hield er een bepaalde visie op na aan de hand waarvan hij liederen wel of niet besloot op te nemen.

Ate Doornbosch had geen interesse in liederen die ooit in het leven waren geroepen om de moraliteit van de Nederlandse bevolking op een hoger peil te brengen. Van dergelijke liederen zijn talloze voorbeelden te geven. Na de Tweede Wereldoorlog werd de zogenaamde ‘Raad voor de Nederlandse Volkszang’ opgericht, waarin onder andere de volkspropagandist Jop Pollmann zitting had. Pollmann streefde ernaar de katholieke jeugd deugdelijke liederen bij te brengen, die tijdens jongerenkampen konden worden gezongen. Iets dergelijks had Piet Tiggers voor ogen bij de socialistische Arbeiders Jeugd Centrale (AJC). Pollman en Tiggers stelden in 1941 samen een bundeltje samen, ‘*Nederlands Volkslied*’ genaamd, waarvan er honderdduizenden zouden worden gedrukt. Het belang van de vormende waarde van het volkslied voerde in deze bundels de boventoon. Ook op lagere scholen vonden ze hun verspreiding.³⁹

Een bundel die reeds eerder brede verspreiding had gevonden is het zangboekje ‘*Kun je nog zingen, zing dan mee!*’. Ook tijdens mijn veldwerk kwam ik deze bundel tegen in de gesprekken. Het zangboek was oorspronkelijk bedoeld voor de kinderen van de lagere school. De liederen die er in staan worden in vele gevallen gekenmerkt door de vaderlandslievende teksten. Alle liederen zijn voorzien van een pianobegeleiding. Ook van liederen uit dergelijke bundels nam Ate Doornbosch niets op. In kinderliedjes, ‘volksopvoedende liederen’ en liederen met een nationale lading had hij weinig interesse. Hetzelfde gold voor liederen die men had leren kennen via de radio, en voor religieuze gezangen.

Ate Doornbosch richtte zijn ogen en oren op liederen die waren overgeleverd in een orale traditie. Hij had interesse in liederen die mondeling, van bijvoorbeeld vader op zoon, werden overgedragen. Soms werden de liederen ook opgeschreven in zelfgemaakte liedschriftjes. Ate Doornbosch koesterde veel sympathie voor de eenvoudige plattelandsbevolking, en had interesse in de liederen die door deze mensen werden gezongen in hun dagelijks leven, dat gekenmerkt werd door het harde werken en het leven in sobere omstandigheden. Een groot gedeelte van de

³⁹ Grijp, L.P. & H. Roodenburg 2005. *Blues en Balladen: Alan Lomax en Ate Doornbosch, twee muzikale veldwerkers*. Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 40-41

liederen die hij heeft opgenomen, wordt ook wel aangeduid als de ‘ballade’. Dit zijn lange verhalende liederen, waarin tien coupletten of meer geen uitzondering zijn.

De ‘radiomethode’ aan de hand waarvan Ate Doornbosch nieuwe zegslieden probeerde te bereiken, heeft bijzonder effectief gewerkt en heeft ertoe bijgedragen dat Ate in het gehele land een prachtige registratie heeft kunnen maken van het mondeling overgeleverde lied. Het succes van *Onder de groene linde* zit hem voor een groot gedeelte in het feit dat mensen die normaal nooit op de radio kwamen, ineens zichzelf konden horen. Het uitzenden van volksliederen op de radio was tot dat moment niet iets dat nog nooit had plaatsgevonden. Maar tot dan toe werden deze liederen ten gehore gebracht op een ‘gekunstelde manier’, voorgedragen door goed opgeleide zangers, die alles net-jes-in-de-maat zongen. De liederen werden hiermee uit hun oorspronkelijke context gehaald, zo heeft Ate Doornbosch ongetwijfeld gedacht. Op het moment dat *Onder de groene linde* in de ether kwam, waren er plotseling eenvoudige plattelandsmensen op de radio te horen, die met hun ongecultiveerde stemmen ’n soort ‘authentieke lading’ aan de liederen meegaven, die voor veel mensen herkenbaar was. In het radioprogramma werd mensen opgeroepen om ook een bijdrage te leveren, en dit had duizenden schriftelijke reacties tot gevolg.

Uit archiefmateriaal blijkt ook dat zangers Ate Doornbosch veelvuldig hielpen aan contact met andere zangers die zij kenden uit hun familie- of kennissenkring. Dit was onder meer het geval bij Lies Janssen-Lenders en Jan Verhaag. Tijdens mijn veldwerk ben ik uitsluitend gestuit op mensen van eenvoudige komaf. Al de door mij bestudeerde zangers waren plattelandsmensen die opgegroeid waren in een boerenfamilie waar van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat hard gewerkt moest worden. Ik trof geen mensen aan uit een hogere sociale klasse. Dit is echter niet zo vreemd als we in het achterhoofd houden dat de zangers uit de eenvoudige plattelandsbewoners vaak geen contact hadden met mensen uit de hogere sociale klasse. Ze konden Ate Doornbosch er dan ook niet naar verwijzen. Het feit dat ik gedurende mijn onderzoek slechts met mensen van eenvoudige komaf in aanraking ben gekomen, is begrijpelijk als we onthouden dat ook ik het pad ben ingestuurd door Ate Doornbosch.

Nu we een beter zicht hebben op het soort liederen waarnaar Ate Doornbosch op zoek was, is de vraag of hem dat in de regio Weert gelukt is beter te beantwoorden. Allereerst wil ik opmerken dat Ate Doornbosch nog veel meer geschikte informanten in de omgeving van Weert had kunnen vinden. Dit wordt onder andere duidelijk uit het archiefmateriaal van het Meertens Instituut. Zo tipt Jan Verhaag Ate Doornbosch in een serie brieven over zangers die hoogstwaarschijnlijk interessant voor hem zijn. Op 2 juli 1970 schreef hij het volgende:

‘De Heer Max Vandewal in Baexem kent enkele liedjes die U mogelijk nog niet hebt, o.a. een variant op ‘Te Hasseelt langs de baan’ dat U vorig jaar in Haler op de Uffelse molen hebt leren kennen (Fam Peeters-Smeets en de oude Heer Smeets.) De Heer Vandewal kent verscheidene fragmenten.’⁴⁰

Waarom dhr. Vandewal nooit bezocht is door Ate Doornbosch, wordt niet duidelijk uit het archiefmateriaal. Wellicht had dit als reden dat hij er simpelweg niet aan toe kwam. Hij kreeg namelijk vele duizenden brieven binnengezonden, en er moest uit al die brieven een keuze gemaakt worden, welke adressen hij zou bezoeken. Slechts drie procent van de adressen die hij

⁴⁰ Meertens Instituut: HSA van Lied: 3922

toegezonden kreeg, kon in de periode 1957 tot 1966 bezocht worden.⁴¹ Ook mevrouw Geurts-van Ass schreef Ate Doornbosch in 1970, op het moment dat ze 70 jaar oud was een brief. Ze vermeldt erin dat ze veel oude liederen kent, en vroeger een dik schrift had volgeschreven met liedjes. Helaas is ook zij nooit bezocht. Dit zijn slechts twee voorbeelden uit het archiefmateriaal waaruit blijkt dat er voor Ate Doornbosch nog meer interessante adressen in de regio zijn geweest.

Ook tijdens mijn eigen veldwerk ondervond ik dit. In de meeste gesprekken vertelden mijn zegslieden over andere zangers met wie ze geregeld samen zongen. Zo kwam ik onder andere uit bij Mieke van Hulsen-Bijlmakers, Pierre Verdonschot, Riek Pijnenburg-Heeskens en Jac van Dael. Al deze zangers bleken een aanzienlijk repertoire van oude liederen te hebben. Met name Mieke van Hulsen, die bijzonder veel liederen bleek te kennen en die onder meer oude liefschriften van haar moeder, tante en van de vader van haar man in bezit had, was voor Ate Doornbosch een interessante bron geweest. In een groot gedeelte van de gesprekken die ik voerde, kwamen namen van personen naar voren van wie mijn informanten wisten of vermoedden dat ze ook oude liederen kenden of gekend hebben, waardoor ik mijn veldwerk nog had kunnen doorzetten. Helaas is dit er, door de relatief korte tijdsspanne waarbinnen dit onderzoek moest plaatsvinden, (nog) niet van gekomen, maar ik ben er zeker van dat er (zelfs nu nog) enkele geschikte zegslieden in de regio Weert in leven zijn.

Desalniettemin ben ik wel van mening dat Ate Doornbosch enkele hele belangrijke zangers heeft gevonden. Belangrijk vanuit het oogpunt van het soort liederen waarnaar hij op zoek was, namelijk de verhalende liederen, ook wel ballades genoemd, die onder de plattelandsbevolking werden overgeleverd in een orale traditie. Uit het materiaal dat van de zangers bekend is, blijkt dat vele zangers uit mijn inventarisatie aan Ate Doornbosch 'eisen' voldoen. Er is een aantal zangers bij wie hij wel tien liederen of meer op nam, en aan wie we dus een groot deel van het repertoire dat in de regio Weert is opgenomen, te danken hebben. Te denken valt onder andere aan Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot uit Nederweert-Eind en Anna Mathilda Hermans uit Ospel. Ook bij de familie Verheijen uit Nederweert werd een groot aantal liederen opgenomen, en minstens de helft van de liederen die door deze familie gezongen werd, bleek nog niet aanwezig te zijn in het archief van *Onder de groene linde*. Iemand die ook in het bovenstaande lijstje vermeld moet worden, is Cato Kirkels-Creemers uit Stramproy, die drie keer bezocht is, en bij wie wel twintig liederen zijn opgenomen. Mevrouw Kirkels was niet alleen belangrijk omdat ze een grote liederenbijdrage heeft geleverd, maar ook omdat ze uitvoerig heeft bericht over de omstandigheden van vroeger, wat heeft bijgedragen aan het beeld dat we nu kunnen scheppen over de liedcultuur van weleer.⁴²

Een andere interessante vraag is de vraag of Ate Doornbosch repertoire heeft gemist. Op deze vraag is op twee manieren antwoord te geven, namelijk door te kijken of hij repertoire heeft gemist dat hij eigenlijk had willen hebben en door te kijken of er zich nog interessant liederenmateriaal had aangediend als Ate Doornbosch zich wat 'opener' had opgesteld. Laat ik allereerst vermelden dat ik me tijdens mijn onderzoek vooral heb bezig gehouden met de liedcultuur, en in mindere mate met de repertoires van mijn zegslieden, hetgeen eigenlijk een

⁴¹ Dekker, A.J., van Dijk, M.B.G., Kuijer, H.J. (1987). *Onder de groene linde: Verhalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 1*. Amsterdam: Uniepers bv. p. 16

⁴² Zie ook: Dekker, A.J., van Dijk, M.B.G., Kuijer, H.J. (2008). *Onder de groene linde: Verhalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 4*. Amsterdam: Askant p. 60-65.

tweede onderzoek zou behelzen. Toch ben ik de afgelopen tijd het een en ander tegen gekomen aan de hand waarvan ik iets zinnigs en relevants kan zeggen over de bovenstaande vragen.

Ate Doornbosch was geïnteresseerd in de verspreiding van liederen. Tijdens mijn veldwerk kwam ik verschillende liederen tegen die voor *Onder de groene linde* wel opgenomen zijn in andere delen van het land, maar niet in de regio Weert. Dit gold bijvoorbeeld voor de liederen *'Een jonge speelman'* en *'Het avondklokje'* die ik aantrof in het repertoire van Mieke van Hulsen. Ook de liederen *'Achter in het stille klooster'* dat werd opgenomen in Den Helder, Weesp en Winschoten en *'Het berderinnetje'* dat werd opgenomen in Middelburg, Oost-Souburg, Hoorn, Koudekerken en tweemaal in Groningen, trof ik aan in haar repertoire. In de regio Weert werden ze dus klaarblijkelijk ook gezongen. Ook heeft Mieke van Hulsen het lied *'Daar trok weleer een Godsgezant'*, dat in de nabijgelegen plaatsen Ell en Heel is gezongen, vroeger thuis geleerd. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van liederen die voor Ate Doornbosch interessant waren geweest (met name vanwege hun verspreiding door het land), maar die hij gemist heeft.

Dan rest ons nog de vraag of Ate Doornbosch meer had kunnen vinden als hij zich wat 'opener' had opgesteld ten opzichte van andere soorten van repertoires. Het antwoord op deze vraag is zonder twijfel dat dit het geval was geweest. Aan de liederen die Ate Doornbosch opnam bij zijn informanten is goed te zien dat het een *selectie* is geweest. In kinderliedjes had Ate, zoals gezegd, niet bijzonder veel interesse. Hij nam er dan wel enkele op (bij de kinderen van Jan Verhaag, en bij de familie van Buggenum), maar hij had er gemakkelijk meer kunnen vinden. Ik trof er nog enkele aan bij Jac van Dael, zoals reeds vermeld. Drie liederen hiervan werden gezongen met Sint Maarten, één met Pasen en het laatste lied was een lied dat gezongen werd met Carnaval, als de kinderen met de foekepot liepen.

Naast kinderliederen, besteedde Ate Doornbosch weinig aandacht aan liederen die gezongen werden tijdens feestgelegenheden als bruiloften. Ook in dit repertoire heb ik nog van alles aangetroffen, wederom via Jac van Dael, die door de jaren een grote collectie 'feestliederen' aanlegde, waarin titels voorkomen als *'Vooruit allemaal!'*, *'Welkom aan tafel'* en het *'Gebeelonthouderslied'*. In veel gevallen waren liederen die op bruiloften gezongen werden overigens liederen die gemaakt werden op een reeds bestaande melodie, om de zingbaarheid van het lied te vergroten. Ook moordliederen kwam ik, met uitzondering van het lied *'Sa vrienden wilt dit lied aanboren'*, gezongen door Cato Kirkels-Creemers, niet tegen bij Ate Doornbosch. Ik trof er wel enkele liederen aan. Het betreft allemaal liederen van moorden die in de streek gepleegd zijn.⁴³

Tijdens mijn veldwerk kwam ook de radio geregeld in de gesprekken aan bod. Er waren veel mensen die 's avonds naar de radio luisterden en de liedteksten van de liederen die ze daar op hoorden, snel opschreven. Dit verhaal trof ik bijvoorbeeld aan bij Mia Kessels, een kennis van Riek Heeskens. Mia bezit een oud liefschrift dat ze in haar jonge jaren vol heeft geschreven met liedjes. Het schrift telt meer dan honderd liederen. Er staan liederen in met titels als: *'Cowboy Jimmy'*, *'Jordaanwals'*, *'Grootvaders klok'* en *'De armste mensen'*. Mia Kessels vertelde dat ze al deze liederen heeft geleerd via de radio. Thuis leerde ze geen liederen. Daar werd niet gezongen. Hoewel de radioliederer al gauw hun verspreiding in het land hebben gevonden, besteedde Ate

⁴³ Het gaat om liederen met de volgende titels: *'Vreeselijke Moord te Stamprooy'*, *'Drievoudige moord te Putbroek gem. Echt op drie jongelingen waaronder 2 gebr.'*, *'Moord te Echt'*, *'De bende van de "Dameskous"'*, *'Cardinaels en Vandeninden de beruchte bandieten geklist'*, *'Uitspraak van het proces der benden "De Dameskous"'*, *'Vreeselijke moord, gepleegd op een oude vrouw te Gruitrode'*, *'Wreede Moord Door eenen Barbaar Op eenen jongeling van Kinder'* en *'Een ontaarde Vader te Neeroeteren'*.

Doornbosch er geen aandacht aan. Hetzelfde geldt voor liederen uit boekjes als *'Het zingende boertje'*, *'Hit-parade'* en *'De vrolijke zanger'*, die ik tijdens mijn veldwerk tegen kwam. Hoewel deze boekjes bij veel mensen bekend waren, kwamen ze in het onderzoek van Ate Doornbosch niet terecht.

Wat we uit het bovenstaande mogen concluderen is dat het onderzoek dat Ate Doornbosch heeft verricht in de regio Weert, geen *compleet* beeld geeft van de liedcultuur van deze regio. Het is slechts een onderzoek naar een *onderdeel* ervan. Desalniettemin ben ik van mening dat Ate Doornbosch een prachtige, waardevolle zoektocht heeft gehouden, waarin zijn romantische authenticiteitidealen ongetwijfeld de boventoon hebben gevoerd.

Bronnen

- Van Dijk, M., Doornbosch, A., Kuijer, H., Sterringa, H. (1987). *Onder de groene linde: Verbalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 1. Lieder met magische, religieuze en stichtelijke thematiek.* Amsterdam: Uniepers bv
- Dekker, T., van Dijk, M., Heins, E., Kuijer, H.J. (1989). *Onder de groene linde: Verbalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 2. Lieder over ontluikende liefde, werving, vrijage en zwangerschap* Amsterdam: Uniepers bv
- Dekker, T., van Dijk, M. (1991). *Onder de groene linde: Verbalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 3. Lieder over trouw en ontrouw in de liefde, verleiding en verlating* Abcoude: Uniepers bv
- van Dijk, M., Kuijer, H. (2008). *Onder de groene linde: Verbalende liederen uit de mondelinge overlevering, deel 4. Lieder over sociale verschillen tussen gelieven.* Amsterdam: Askant.
- Doornbosch, A., 2008. *Onder de groene linde: 163 verbalende liederen uit de mondelinge overlevering*, eds L.P. Grijp & I. van Beersum. 9 cd's + 1 dvd + boek. Hilversum [etc.]: Music & Words (etc.)
- Grijp, L.P. & H. Roodenburg (2005). *Blues en Balladen: Alan Lomax en Ate Doornbosch, twee muzikale veldwerkers.* Amsterdam: Amsterdam University Press, 35-74
- Handschriftarchieven en veldwerkschriften van Ate Doornbosch op het Meertens Instituut te Amsterdam
- Interviews met mijn informanten, zie bijlagen
- www.liederenbank.nl

Bijlagen

Bijlage 1

Interview met Geertruda ('Truus') Alida Adriana Verhaag-Keuning (geb. 1933)

Baexem – 26 november 2010

Truus Verhaag-Keuning is de vrouw van Jan Verhaag die op de liederenbank staat. Jan is enkele jaren geleden overleden. Ook zijn zuster Nel Gabriëls-Verhaag staat op de liederenbank.

Johannes ('Jan') Franciscus Verhaag is in 1932 geboren in Tungelroy (op boerderij 'Biej Kiggen', genoemd naar de voormalige bewoner Silvester Kiggen, ook wel 'Vesterke' genoemd). Jans moeders had de achternaam Schreurs, en was afkomstig uit het buurtschap Roligt (nabij Roggel). Jans vader kocht de boerderij in Tungelroy waarschijnlijk op het moment dat hij ging trouwen. Het gezin bestond uit negen kinderen, en Jan was een van de jongste kinderen thuis.

Jan kon goed mee op school en had veel aanleg voor muziek. Hij kende veel oude liederen. Het grootste gedeelte daarvan leerde hij van zijn moeder. Zij was naaister van beroep en ging reeds als jong meisje met de naaimachine naar de klanten thuis. Zo kwam ze op veel plaatsen. Onder het naaien was moeder vrijwel altijd aan het zingen. En ook thuis in Tungelroy zong moeder veel met de kinderen. Ze was erg muzikaal en bracht haar kinderen vele liederen bij. Vrijwel alle liederen die ze kende, zelfs oude Marialiedjes, hield ze bij in een schriftje. Jan kreeg niet alleen liederen mee van zijn moeder, maar ook van zijn zus Petronella ('Nel') Gabriëls-Verhaag. Ook zij was muzikaal en zong in de avonduren vaak samen met Jan. Het liedje *'Laatst kwam ik in een schöne stad'* was een liedje dat Nel graag zong, aldus Truus. Op latere leeftijd is Nel gaan wonen in Altweerderheide.

Jans moeder wist zich nog te herinneren dat er ook gezongen werd door werklieden die aan het werk waren aan een kanaal in de buurt (kanaal Wessems-Nederweert). Dit kanaal moest indertijd nog geheel met de hand gegraven worden. Deze werklieden waren vaak mensen uit andere streken van het land.

Jan leerde in zijn jonge jaren niet alleen liederen van zijn moeder, maar ook van mensen uit de buurt. Het gezin Verhaag had veel contact met de familie Smeets, die ook op de liederenbank staan. Deze families woonde slechts enkele honderden meters van elkaar af, maar de boerderij van de familie Smeets (in de volksmond 'Hokeberg' genoemd) was gelegen aan de andere kant van een beek, die het Tungelroys grondgebied scheidde van het grondgebied van Ell.

Ook de familie Smeets was erg muzikaal en in het gezin (met ongeveer 8 kinderen) werd veel gezongen. Vader Jan Mathijs ('Thieu') Smeets was oorspronkelijk geboren in Tungelroy, en zong op de boerderij veel samen met zijn knecht, Bert Jansen. Ook de rest van het gezin hield zich veel met muziek bezig, en Thieus drie zonen hebben later een baan gekregen als musicus. Vooral in de winteravonden kwam de familie Verhaag veel bij de familie Smeets over de vloer, en omgekeerd. Men vertelde elkaar dan verhalen, en zong liederen met elkaar bij het schemerlicht van de kachel. Voor de jeugd was er in die tijd nog bijna geen andere vorm van avondlijk vermaak. Er was nog geen elektriciteit en geen radio. Al het licht dat men had kwam van petroleumlampen. Tijdens het zingen namen de vrouwen vaak ook iets mee om ondertussen aan te werken (brei- of naaiwerk). Mevrouw Verhaag meende zich nog te herinneren dat bij de familie Smeets thuis nog wol gesponnen werd.

De boerderij van de familie Verhaag lag drie kilometer buiten de dorpskern van Tungelroy. Jan liep vroeger op klompen, en het feit dat het huis zo ver van school gelegen was, kon bij sneeuwval in de winterdagen nog wel eens voor problemen zorgen. De sneeuw bolde dan onder de klompen, waardoor het lopen erg bemoeilijkt werd. Daarom bleef Jan 's middags vaak over bij koster Sevens, die midden in het dorp woonde. Sevens was tevens de organist van de plaatselijke parochie (en is meer dan vijftig jaar koster geweest in Tungelroy). Ook hij kende veel oude liederen, en verschillende heeft hij – tijdens het overblijven – samen met Jan gezongen.

Op 27 november 1964 trad Jan in het huwelijk met Truus en een dag later vond het kerkelijk huwelijk plaats, te Tungelroy. Het ouderlijk huis werd verkocht aan de gebroeders Gielen ('Steiverte'), en Jan en Truus begonnen aan de bouw van een huis in Baexem, waar het echtpaar in juli 1965 is komen wonen. In de tussentijd woonden ze een klein jaar in het kerkdorp Ell (op het huis genaamd 'Ellburg'). In hetzelfde jaar stopte Jan zijn bezigheden bij het kerkelijk koor St. Cecilia in Tungelroy, waarvan hij sinds 1954 tweede dirigent was geweest.

Vanaf 1967 werd Jan lid en tweede dirigent van het kerkelijk zangkoor St. Cecilia te Baexem, waar hij 40 jaar pro Deo voor het koor had gestaan. Jan bespeelde geen instrumenten, maar had wel een muzikale opleiding gevold; de zogenaamde Ward-cursussen. Het Ward instituut was een instituut dat een belangrijke stempel heeft gedrukt op het muziekonderwijs in (Zuid-) Nederland. Het instituut probeerde een muzikale verbinding te leggen tussen school en kerk.

Dhr. Lennards was degene die het Ward-instituut groot heeft gebracht. Jans moeder is in haar jonge jaren ook in contact geweest met Lennards. Omdat haar moeder (Jans oma) al vroeg gestorven was, is ze als klein meisje groot gebracht door een oom van haar, die in Roermond woonachtig was, en een buurman was van Lennards.

Jan Verhaag was niet alleen lid van kerkkoor St. Cecilia maar tevens van een koor genaamd 'Schola '54'. Dit koor oversteeg de parochiegrenzen, en had leden die afkomstig waren uit alle delen van Limburg, en tevens uit Brabant. Het was een muzikale groep, en een groot gedeelte van de leden was dirigent bij een ander koor. Om de koorrepetities te bevorderen zong Jan het koormateriaal vaak thuis in op cassettebandjes, zodat de koorleden de repetities thuis konden voorbereiden. Jan had een absoluut gehoor, en had weinig moeite met het lezen van bladmuziek.

Jan was onderwijzer van beroep. Korte tijd gaf hij les in Weert (als invalkracht), en kwam later terecht in Stramproy. Enkele jaren later haalde hij ook een landbouwacte, aan de land- en tuinbouwschool in Horst. In Baexem was Jan ook voorzitter van het schoolbestuur. Tevens was hij bevoegd om aan de mulo les te geven in Engelse en Nederlandse taal.

Een groot gedeelte van zijn vrije tijd besteedde Jan aan schilderen en tekenen. Talloze schilderijen en tekeningen van boerderijen, kerken, molens uit de regio Weert staan op zijn naam. Het schilderen deed hij met uiterste precisie en zijn schilderijen waren bijna altijd geheel waarheidsgetrouw aan het afgeschilderde object. Jan heeft met zijn tekengave een grote bijdrage geleverd aan het ontwerp dat gemaakt is van de nieuwe lagere school in Baexem, toen men de meisjes- en jongensschool samen heeft gevoegd. Tekeningen van Jan Verhaag zijn onder andere te zien in het door George F. Kooiman gepubliceerde 'Thematisch Woordenboek van het Tungelroys'. Kooiman (die in de regio bekend staat als 'Hallefers Nor' en in de oorlog ondergedoken was in Tungelroy), was een student Letterkunde uit Haarlem die vanaf 1943 begon met

het verzamelen van Tungelroyse woorden en uitdrukkingen. Jan Verhaag had een goed contact met hem.

Jans vrouw Truus vertelt dat Jan een goede algemene ontwikkeling had en veel contacten had in de regio, die hij ook goed onderhield. Jan was tevens goed bevriend met Ate Doornbosch, die in de streek veel oude balladen en liederen op bandrecorder heeft vastgelegd. Ate kwam geregeld bij Jan over de vloer en samen zijn ze tientallen keren door de regio getrokken om mensen te bezoeken. Van de zangers die op de liederenbank staan, is het in ieder geval zeker dat Jan contact had met Christiaan Joseph ('Bér') van Herten en met de meisjes van van Buggenum, van wie er twee les bij hem hadden op de huishoudschool. Jan kende Bér van het kerkkoor, waar ze beiden in zongen. Truus kan zich nog goed herinneren dat Bér bekend stond als een 'gangmaker' die er de sfeer kon inbrengen op bruiloften en feestjes. Ook heeft Jan mevrouw Geurts-Wijnen gekend, die woonachtig was in Leveroy.

Truus wist zich nog te herinneren dat er veel gezongen werd op bruiloften. De gezongen liederen waren vaak van allerlei aard. Op de gouden bruiloft van de familie Smeets waren Jan en zij ook uitgenodigd. De feestelijkheden vonden plaats aan huis (te Ell), zoals dat in die tijd nog gebruikelijk was. Onder begeleiding van een accordeonist werden die dag talloze liederen gezongen. Van orkestjes of diskjockeys was nog geen denken.

Truus heeft ook wel eens horen vertellen dat er liederen in de regio terecht zijn gekomen via de 'teuten', die door haar beschreven werden als 'reizende en rondtrekkende kooplieden'. Voor zover Truus zich kon herinneren kwamen de teuten die de regio bezochten vooral uit Duitsland. Ze kwamen meestal in de periode dat de boeren hun oogst net hadden verkocht. Ze trokken dan langs de boerderijen, om bijvoorbeeld stoffen of andere waren te verkopen. Truus weet ook dat liederen verspreid werden door marskramers. Bij hen kon je liedjes kopen, op een los vel. Deze liederen gingen bijvoorbeeld over een moord. In veel gevallen waren liederen niet zozeer plaatsgebonden.

Jan en Truus kregen vier kinderen. Jan zong veel met hen. Met z'n allen trok het gezin 's zondags geregeld door de regio. Ze deden vele dorpen aan, en hadden vrijwel in elke plaats vrienden en kennissen. Jan kon goed uitleggen en duidelijk vertellen, en bracht de kinderen dan ook veel bij over de streek en over de (locale) historie. Alle kinderen gingen vanaf hun zevende op blokfluitles. Later hebben ze ook alle vier orgellessen gehad, en een van hen kreeg les op klassiek gitaar. Alle vier de kinderen hebben hun gymnasiumdiploma behaald en deden vervolgens een universitaire studie.

Een liedje dat de kinderen van Jan in hun jeugd geregeld zongen was een liedje genaamd 'Foekepotterie'. Het 'foekepot-zingen' was een gebruik dat jaarlijks plaatsvond rondom oud- en Nieuwjaar. Groepjes kinderen trokken dan langs de deuren met het foekepotliedje en kregen dan na het zingen een kleine beloning. Meestal ging het om fruit, vaak appels. Als je geluk had, kreeg je een enkele keer ook wat snoep of een sinaasappel. Mevrouw Verhaag weet zich nog te herinneren dat een populair adres voor het foekepot-zingen het huis van de koster van Baexem was.

Een andere naam van een gebruik is het Staatieroken. Deze term is volgens Truus onder vrijwel iedereen in Baexem en Heythuysen bekend. Staatieroken werd ook wel aangeduid als 'appelzingen', waarschijnlijk omdat de opbrengst van het zingen vaak appels betrof. Net als het

foekepot-zingen was dit een gebruik dat alleen werd gebezigd door kinderen, die dan een liedje met de volgende tekst zongen:

*Ich kwaam dur aan geloupe,
Ich zaag ut hie rauke,
Ich zaag aan den ovenwis,
Det dur get gebakke is,
Is dur niks gebakke,
Dan geaf mer unne korf vol appele,
Is de korf te groet,
Dan geaf mich mer unne volle sjoet,
Vrouw, vrouw geaf,
Detj gea lang nog leaftj,
Detj gea riek en zalig weardj,
(Det uch ut hemdj aan de vot kleaftj)*

Het staat Truus nog bij de de kinderen uit het dorp Heythuysen wel eens een extra regeltje aan het foekepotliedje toevoegden als ze niks kregen, of als ze niet tevreden waren over de opbrengst. Deze laatste regel, ‘det uch ut hemdj aan de vot kleaftj’, is hierboven tussen haakjes vermeld.

Opvallend is dat het foekepot-zingen in ieder kerkdorp met oud- of Nieuwjaar gebeurde, maar dat dit in Baexem daarentegen plaatsvond met carnaval, op carnavals maandagmorgen. Wat dit betreft was Baexem dus een uitzondering. Ate Doornbosch kwam met Carnaval ook op visite bij de familie Verhaag, om te zien hoe er daar ‘de wever werd gedanst’. Dit schijnt een oud gebruik te zijn in Baexem. Men zong dan een liedje met de beginwoorden: ‘*bie ós toeës haaje wea un jungske [...] en ich zéen al aan zien eugskes det ut geine wever is.*’ Tijdens het zingen van de wever stroomden alle cafés van het dorp leeg (cafés waren in die tijd vaak nog een soort van ‘veredelde huiskamers’) en gingen alle deelnemers in een soort kring lopen. Op een gegeven moment ging iedereen op de knieën zitten, en begon men te roffelen. Of dit gebruik ook in andere plaatsen voorkwam, kon mevrouw Verhaag niet met zekerheid te beantwoorden.

Er waren verschillende ouders die hun kinderen verboden om mee te doen aan het foekepot-zingen. Dit had als reden dat zij vonden dat het foekepot zingen veel weg had van ‘schooien’ aan de deur. Jan vond het echter goed dat zijn kinderen er aan mee deden. Vooral vanwege het feit dat hij het een mooi gebruik vond met een oude traditie.

In 2007 is Jan Verhaag gestorven. Zijn vrouw is nog steeds woonachtig in het (grotendeels door Jan ontworpen) huis te Baexem, waar het echtpaar in 1965 is komen wonen.

Vervolg:

Baexem, 10 december 2010

In een tweede gesprek met Truus Verhaag, praat ik met haar verder.

Ze vertelt o.a. over andere zangers die opgenomen zijn voor het radioprogramma *Onder de groene linde*. Uit mijn inventarisatie kent ze/heeft ze de volgende mensen gekend:

- Gabriëls-Verhaag, Petronella

- De familie Smeets (van boerderij Hokeberg):
 - Smeets, Jan Mathijs
 - Peeters-Smeets, Petronella Jozefina
 - Smeets, Maria Mechtildis
 - Peeters, Wilhelmus
- Schroën-Smeets, Barbara Mechtildes
- Janssen-Lenders, Elisabeth
- Berghs-Dings, Petronella Elisabeth
- Herten, Christiaan Joseph van
- Buggenum, Mechtildis Catharina Maria (Tilly) van
- Buggenum, Catharina Petronella Maria (Riny) van
- Buggenum, Petronella Mechtildis Francisca Maria (Elly) van
- Stals-van Dael, Catherina Jacomina

Van vader Smeets kan ze zich nog herinneren dat hij jagen als hobby had. Dit deed hij samen met de huisarts van Stramproy, dokter Wuisman.

Uit het repertoire van mevrouw Berghs-Dings kent Truus de volgende liedjes:

- Jesus en St. Janneke
- In de kerker van veel lijden
- Bij Sedan op de heuvel
- Daar trok weleer eens godsgezant
- Aan de oever van de snelle vliet
- Eén is één

Van de liederen die zijn opgenomen bij de familie van Buggenum kent ze de volgende:

- Noejaor Noejaor Zeut
- Hie woentj unne rieke man
- Bie ôs toes haaje wae un jungske
- Ich heb gein geldj om broed te koupe

Haar man zong met de kinderen vroeger vaak het liedje: *'Kleine Jan kwam van de akker'*. Tevens kan ze zich nog herinneren dat hij een liedje kende over een *'Kabberdoeske'* (een hoerenkast), en had nog enige kennis van een liedje dat men zong toen WO II ten einde was gebracht. In dit liedje zat onder andere de regel: 'bij de familie Krüpp, daar staat alleen nog maar de stoep'.

Hoewel Truus zelf nooit meer wol heeft gesponnen, heeft ze wel herinneringen aan de zogenaamde spinavonden. Dergelijke avonden waren volgens haar een moment waarop jongens en meisjes elkaar troffen. 'Maar', vervolgt Truus haar verhaal, 'er moest wel iets gedaan worden'. De meisjes waren ondertussen aan het spinnen om garen of wol te maken. Dit gebeurde vroeger bij bijna iedere boerenfamilie. Onder het werk was er ruimte om te zingen. Het buurten was echter altijd maar voor een paar uurtjes. Iedereen moest immers de dag erna weer vroeg zijn bed uit.

Wat mevrouw Verhaag ook nog bij staat is een oud gebruik, genaamd ‘ezeldrijven’, dat plaatsvond als een getrouwde man zich ophield met een andere vrouw. Buurt- of dorpsbewoners tekenden dan met pek of teer een ezel op de buitenkant van het huis waar die man woonde. Indertijd bestonden er nog geen spouwmuren, en het gevolg was dat de ezel langzamerhand zichtbaar werd aan de binnenkant van de muren. De buurt- of dorpsbewoners wilden door middel van dit gebruik duidelijk maken dat de man de waarden en normen had overtreden.

Bijlage 2

Interview met Hubertus ('Bèr') Christiaan Joseph van Herten (geb. 1931)

Baexem – 29 november 2010

Bèr van Herten werd geboren op 3 augustus 1931, in de plaats Sissonne, te Frankrijk. Zijn vader (van origine afkomstig uit Herten) verhuisde in 1925 naar Frankrijk, waar hij bedrijfsleider werd bij een Vlaamse heerboer, Max Reinders, die een groot bedrijf had. Vader kwam uit een groot gezin, waarin hij de oudste was. In 1930 trouwde hij in Frankrijk met zijn vrouw die in 1925 met hem mee was gereisd. Hoewel Bèrs vader weinig moeite had met het leren van een nieuwe taal, kon moeder haar draai in Frankrijk niet vinden. Vandaar dat het gezin in 1935 besloot om weer terug te gaan naar het land van herkomst, en ze vestigden zich in Baexem. Bèr bracht hier de rest van zijn leven door en noemt zichzelf daarom ook 'unne echte Baoxemer'.

Bèr heeft in zijn leven maar vijf jaar op de lagere school door gebracht. Na de oorlog heeft hij niet meer op school gezeten. In zijn jonge jaren was Bèr werkzaam op de boerderij thuis. Later schoolde hij zichzelf tot lasser en trad in dienst de rijkswerkplaats in Weert. Daarna werkte hij nog op een chemische fabriek, te Herten, waar hij als hulpje begon. Bèr volgde daar cursussen in het lassen, en kon zich zodoende opwerken. Uiteindelijk werd hij benoemd tot chef-monteur, en belandde hij tevens in de ondernemingsraad.

Vanaf ongeveer zijn 18e levensjaar was Bèr geregeld ceremoniemeester bij bruiloften, iets wat hij jarenlang gedaan heeft. Zijn vader deed dit in vroeger tijden ook al. Bruiloftsfeesten werden indertijd nog vrijwel altijd aan huis gehouden. Het was Bèr's taak om voor de feestelijkheden na de officiële plechtigheid een programma samen te stellen, vaak in overleg met de familie. In de kerk had hij geen functie.

Bèr was meestal ceremoniemeester binnen de kennissen- en familiekring. In het door hem samengestelde programma zaten allerlei voordrachten en liedjes. Deze liedjes werden vaak aangepast aan en afgestemd op degenen die gingen trouwen. Bèr moest op een avond vaak het woord voeren, en zong liederen voor de gasten. 'Het was mijn taak dat de zaak aan het lopen kwam', vertelt Bèr. Er moest stemming in het feest komen. In het samengestelde programma zaten dan ook niet alleen liedjes maar ook verschillende moppen, en andere dingen ter vermakelijkheid.

Bèr heeft zijn liederen altijd gezongen zonder begeleiding. Ook een eenvoudig instrument als een accordeon kwam er niet aan te pas, laat staan een orkestje. Een lied dat Bèr graag zong was het lied '*D'r waas un koe, mer det waas gein koe*', een wilde vesper. Hierin wordt een koe vergeleken met het 'gebouw van Jeruzamels tempel', en het lied bestond uit maar liefst 14 coupletten. Bèr zingt het lied voor: '*D'r waas un koe, mer det waas gein koe, det waas ut gebouw van Jeruzalems tempel, en weem det neet geleuven wil, dae is gek of simpel*,' waarna alle aanwezigen tezamen de woorden zongen: '*och, erme Mathias, ze kinne de vespers neem mieer zinge, ze kinne de vespers neet mieer zinge*'. Waar Bèr het lied oorspronkelijk van kende, kan hij zich niet meer herinneren. Hij moest het ooit ergens opgevangen hebben.

Veel voordrachten en liederen heeft Bèr door de tijd heen gekregen van anderen. Ook zijn vader liet hem in een schrift het nodige na, onder andere de voordracht '*rekening aan de parochie van de Heilige Mechtildis*', die zijn vader in 1928 op papier zette. Bèr vertelt dat zodra hij vroeger ergens iets moois hoorde, hij het thuis snel opschreef. Als hij zich soms een aantal

woorden niet meer kon herinneren, vulde hij deze zelf ook wel eens aan met eigen woorden die er goed bij pasten.

Andere voordachten die Bèr gebruikte waren o.a. *'De preek van pastoor Scharrebeek'*, die hij geregeld aantrof in verbasterde versies, en de voordacht *'De stomme verdachte'*. Deze voordacht was gemakkelijk aan te passen aan de situatie waarin het gezongen moest worden. Van vader kreeg Bèr ook nog de voordracht *'Rekening van de pastoor van Zwammerdam'*. Andere liederen en voordrachten uit zijn repertoire waren *'Het slimme boertje'*, *'De tien geboden'*, *'Litanie van de bruid en bruidegom'*, *'de Bols-preek'* (Bols is een jenever-merk) die ging over drank, en de *'Epistel uit de brief van de heilige'*. Voor de stemming zorgde altijd de voordacht *'Kijk en vergelijk'*, een opsomming van allerlei grappen als: 'wat is een mooi meisje op een hoge brug? (een tophit)' en 'wat is een miljonair op een wc? (een rijke stinkerd)'. Een grote gangmaker op een feestavond was het liedje *'Drie maal drie is negen'*, dat werd gebruikt om verschillende mensen om beurten aan het zingen te krijgen.

Het kwam ook wel eens voor dat de zaak op een bruiloft helemaal niet op gang kwam als je een familie trof die niet muzikaal was. Bèr kan zich nog goed herinneren dat er vroeger binnen bepaalde gezinnen in de avonduren veel werd gezongen, maar dit was lang niet in elke familie zo. Bèr hoorde geregeld liederen binnen de familie van zijn zwager. Een andere muzikale familie waar veel gezongen werd, was de familie Sillekens, zo weet Bèr zich nog te herinneren. Ook deze familie is door Ate Doornbosch (samen met Jan Verhaag) bezocht. Dit geldt ook voor mevrouw Theunisse-Kuypers, die Bèr ook gekend heeft. Ook was Bèr bekend met mevrouw Berghs-Dings die tevens op de liederenbank staat. Een jongen uit de familie Sillekens was de schoonzoon van de mevrouw Berghs-Dings, aldus Bèr.

Het 'Staatieroken' - een traditie die zich afspeelde rondom oudjaar - was Bèr ook bekend. Staatieroken wordt ook wel 'Appelzingen' genoemd. De jeugd in Baexem trok dan met liedjes langs de deuren. Veel gezongen werd een liedje met de beginwoorden *'Ich kwaam dur aan geloupe'*, waarin degene aan de deur wordt gevraagd om iets te geven met de woorden; *'vrouw vrouw geaf, detj gea nog lang leaftj, detj gea riek en zalig weardj'*. Met de term foekepot-zingen was Bèr ook bekend, maar hij vertelt dat hij daar in Baexem maar weinig over hoorde. Het foekepot-zingen associeert hij vooral met het dorp Grathem. Overigens heet de carnavalsvereniging van Grathem ook 'de foekepotters'.

Bèr was ook bekend met de *'Weversdans'*. Hiermee werd de carnaval afgesloten. De dans vond iedere carnavalsdinsdag om twaalf uur 's nachts plaats. De weversdans was een dans die zijn oorsprong niet had liggen in Baexem, maar die uit Roermond afkomstig was.

Een andere jeugdherinnering uit Baexem had Bèr aan het 'op aartje goan'. Dit was een traditie waaraan alleen mannen meededen, en die plaatsvond op de trouwdag van een man en vrouw uit de buurt. Iemand uit een groep speelde dan 'Aartjesvader' en deze klopte samen met de 'aartjes' (vrijgezelle mannen) aan bij het bruidspaar. Er werd dan een geschenk overhandigd en het tweetal veel geluk gewenst, door middel van het zingen van een lied of met een voordracht. In ruil hiervoor kregen de aartjes dan iets lekkers te eten, en soms zelfs een mooi zakcentje. Bèr ging zelf ook ooit op aartje en kan zich nog herinneren dat de aartjes ooit vijfentwintig gulden kregen (in die tijd een ongelofelijk hoog bedrag). Op de vraag waarom het 'op aartje goan' zo werd genoemd, moest Bèr het antwoord schuldig blijven. Wat hij zich wel kon herinneren was

dat men in Asselt (niet ver verwijderd van Baexem) met carnaval geen ‘prins carnaval’ had, maar dat ze degene die de carnaval leidde ‘vader Aartje’ noemden.

Van huis uit kreeg Bèr niet bijzonder veel liederen mee, daar werd niet zo veel gezongen. Het grootste gedeelte van de liederen leerde Bèr omdat hij zijn oren open hield; hij hield zich graag bezig met zingen. Het is altijd een hobby van hem geweest. Hij is reeds 61 jaar lid van het mannenkoor te Baexem, en tevens is hij lid geweest van het kerkkoor st. Cecilia (dat jarenlang onder leiding stond van Jan Verhaag).

Voor de vraag waarom er in de regio relatief weinig in het dialect gezongen werd, had Bèr ook een aannemelijke verklaring. Praten deed men volgens hem in het dialect, maar schrijven en zingen waren nu eenmaal dingen die je in het Nederlands deed. Nederlands ‘was wat meer dan het dialect’, waarmee hij bedoelt dat het hoger in aanzien stond. Zingen werd toch gezien als een kunstbeoefening, daarbij hoorde doorgaans geen dialect.

Bijlage 3

Interview met Tiny Raemakers-Kuepers (geb. 1936)

Ospel – 10 december 2011

Tiny Raemakers is de dochter van Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot (1892-1982). Mevrouw Kuepers is in 1969 twee keer bezocht door Ate Doornbosch, om oude liederen bij haar op te nemen. Tiny vertelt dat haar moeder altijd veel gezongen heeft, en dat zingen ook altijd een hobby is geweest van haar zelf. Een groot gedeelte van de liederen die ze kent, heeft ze geleerd van moeder. Helaas heeft moeder de liederen die ze zong nooit opgeschreven. Gelukkig nam Tiny, meer dan veertig jaar geleden, het initiatief om enkele liederen die moeder zong op te nemen. Deze opnames heeft Tiny nog steeds bewaard. Helaas is het maar een fractie van het gehele repertoire van moeder.

Tiny komt uit een echte boerenfamilie. Ze was de jongste uit een gezin van tien kinderen. Ook het gezin van moeder was erg groot. Tiny heeft haar grootvader niet meer gekend, maar ze heeft haar moeder horen vertellen dat ze veel liederen van hem heeft geleerd. Tiny's vader had de bijnaam 'Eekers Pier', en Tiny zelf heette daarom 'Tiny van Eekers Pier'. Tiny's grootouders woonden in Nederweert 'Op Eekers'; de bijnaam van de boerderij waar zij woonden.

Moeder had na de lagere school geen kans gehad om een andere opleiding te kunnen volgen. Toen ze nog maar twaalf jaar oud was, moest ze als dienstmaagd gaan werken. Ze kwam terecht op een boerderij te Nederweert-Eind (Op de 'Houtsberg'), waar twee vrijgezellen woonden. Ook woonde er nog een andere vrouw in, die er al langer dienstmaagd was. Moeder mocht maar eens per week naar huis; van zondagmorgen tot zondagavond. Toch heeft moeder altijd gezegd dat ze geen slechte tijd heeft gehad in Nederweert-Eind. Ze is dan ook tot haar 23^e blijven wonen bij de twee vrijgezellen. Toen ze die leeftijd had trouwde ze en kreeg ze de kans om de boerderij waar ze altijd in dienst was geweest, voor een prikje over te nemen. Haar man, die eerst nog een tijdje op een melkfabriek had gewerkt en oorspronkelijk ook uit Nederweert kwam, verbouwde de boerderij om er te gaan boeren. Op deze boerderij is Tiny in 1936 geboren. Het gezin hield er verschillende soorten vee. Ook kocht vader een nabijgelegen stuk heidegrond op, die men toentertijd geheel met de schep ontgonnen heeft. Dit stuk grond kon gaan dienen als landbouwgrond.

Tiny heeft moeder vaak horen vertellen dat ze verschillende liederen heeft geleerd van mensen die langs de deuren kwamen. Dit waren een man en vrouw die allebei heel mooi konden zingen. Voor één cent kreeg je één liedje te horen, voor twee centen twee. De man en vrouw trokken met hun liederen door de streek, en dit was voor hen een manier om de kost te verdienen. Moeder vond de liederen altijd erg mooi, en luisterde goed naar de man en vrouw. Soms ging ze hen achterna, mee naar een andere boerderij, om het liedje daar nog eens te horen. Ook praatte moeder geregeld met anderen die het liedje ook kende of gehoord hadden, en zo kon ze de 'gaten' in haar eigen liedje zaten opvullen. Eens in de zoveel tijd hoorde Tiny moeder dan zeggen: 'Ik ken weer een liedje'.

In veel liedjes die moeder zong, zat een verhaaltje. Het kon over van alles gaan, zelfs moorden en roddels werden bezongen. Met name toen de kinderen klein waren, zong ze veel. Elektriciteit in het huishouden van Tiny kwam pas toen ze zeventien jaar oud was. In de tijd daarvoor had het gezin licht van petroleumlampen en later ook van gaslampen. Tiny benadrukt

dat de generatie van haar moeder haast nergens kwam; veel mensen bleven vrijwel alleen binnen de grenzen van het eigen parochiedorp en zagen weinig van de wereld. Vrijwel de enige bron van nieuws was het gaan naar de kerk. Daar stonden mensen na de hoogmis met elkaar te buurten.

Naast het dagelijks werk hadden vader en moeder weinig (tijd voor) hobby's. Ook Tiny, die in haar jonge jaren goed mee kon op school, werd niet gestimuleerd om door te leren. Veel liever zag vader dat ze direct aan de slag ging. Een van de jaarlijkse hoogtepunten waren de dorpskermissen. Omdat Tiny's moeder uit een groot gezin kwam, hadden ze haast in ieder kerkdorp wel familie of kennissen zitten. In het kermisseizoen bezochten ze dan bijna iedere maandag wel een kermis. Een ander tijdverdrijf van Tiny's moeder was het bezoeken van de boerinnenbond. In de winterdagen ging ze daar wel eens heen. Er was dan bijvoorbeeld een spreker die een verhaaltje hield, en de dames kregen er een kop koffie. Vader ging vroeger 's zondags – direct na de hoogmis - altijd kaarten. Tiny en haar broers en zusters mochten 's avonds thuis niet lezen. Vader had liever dat er wat gedaan werd. De enige uitzonderingen hierop was de zondagmiddag en met kerstmis; dan mocht er gelezen worden.

Zowel Tiny als haar moeder leerde vroeger veel liederen tijdens het buurten. Bij het buurten zochten vrouwen die bij elkaar in de buurt woonden elkaar op om met elkaar te kletsen en te zingen. Het buurten begon doorgaans na Allerheiligen (1 november), omdat vanaf dat moment de avonden langer begonnen te worden. Tijdens de lange avonden trokken vrouwen naar elkaar toe. Als ze kwamen, kwamen ze te voet. Tiny heeft moeder geregeld horen vertellen dat de vrouwen het buurten afspraken aan de hand van de stand van de maan. De meeste vrouwen konden in die tijd heel goed zien wat de stand van de maan was, en hoe die zich ontwikkelde. Aan de hand daarvan konden ze afspreken wanneer ze weer gingen buurten.

Het buurten gebeurde echter nooit zonder dat er iets gedaan werd. Als er mannen aanwezig waren, zaten die dikwijls te kaarten, maar de vrouwen waren altijd aan het werk. Er moesten erwten schoongemaakt worden, er werden sokken gestopt, er werd gebreid en er werd garen gesponnen. Thuis had de familie Kuepers ook schapen, en de wol van die schapen werd gebruikt om er garen van te spinnen. Tiny kan zich nog herinneren dat haar oma dit geregeld deed. Tijdens het handwerk werd er veel gezongen. Als er jonge jongens uit de buurt bij zaten, hadden die vaak een mondharmonica bij zich. In die tijd was dat onder jongens een populair instrument. Bijna Tiny thuis zaten er soms wel vier jongens tegelijkertijd te blazen. Af en toe zat er ook iemand bij met een trekharmonica. Het grootste gedeelte van de liedjes werd echter gezongen zonder muzikale begeleiding.

Tiny heeft Anna Mathilda (Til) Hermans, die in 1969 ook is bezocht is door Ate Doornbosch, ook nog gekend, maar niet erg goed. Ook Jan Berghs, de zoon van Petronella Elisabeth Berghs-Dings (bezocht in 1975), heeft ze gekend. Alhoewel Tiny's ouders allebei van origine uit Nederweert afkomstig zijn kwam het lied '*Het Strateris-troepje*' (dat in 1980 is opgenomen bij de familie Verheijen in Nederweert) haar niet bekend voor. Ze kende wel een (zelfde soort) oud lied dat afkomstig was uit Nederweert, getiteld '*Het ontstaan van de almanak*', een liedje dat tevens gezongen werd in het dialect, en een verklaring geeft voor het feit dat de Nederweertse carnavalsvereniging 'de Pinmaekers' genoemd wordt. Dit liedje heeft Tiny moeder ook nog horen zingen, en het komt tevens voor in het repertoire van de familie Verheijen. Volgens Tiny is het liedje over almanak al heel oud. Haar bewijs hiervoor was onder ander het feit dat er in de liedtekst (die ze in haar bezit heeft) nog oude dialectwoorden zitten, als 'iér hae

waas pampeer'. Het woord 'pampeer' (papier), wordt door huidige dialectsprekers niet meer gebruikt. Het is echt een woord van voorgaande generaties dat nu in de vergetelheid is geraakt. Overigens zitten er in de liedtekst van Tiny kleine verschillen met de liedtekst van de familie Verheijen.

Wat betreft het buurtschap Strateris (Nederweert) weet Tiny nog te vertellen dat de mensen die daar woonden, door anderen vaak werden beschouwd als 'burgermensen' die neerkeken op de eenvoudige boerenmensen. Tiny weet nog goed dat haar oudste zussen zich, voordat ze op het land gingen werken, helemaal inpakten, zodat er geen zon op hun huid zou komen en ze niet bruin zouden worden. Anders zouden de mensen van Strateris weer zeggen: 'kijk, daar komen die boeren weer aan'. Jaren later hebben Tiny en haar zussen er nog vaak om moeten lachen.

Tiny en haar man hebben ook nog verschillende herinneringen aan het foekepot-zingen. Dit gebeurde altijd met Drie Koningen (op 6 januari). Tiny's man heeft vroeger als kind zelf ook nog foekepotten gemaakt van varkensblazen. Hiermee trokken de kinderen langs de deuren. De termen 'Staatieroken' en 'Appelzingen' komen Tiny niet bekend voor.

Op een stuk papier heeft Tiny de titels opgeschreven van de liederen die haar moeder meer dan veertig jaar geleden op band heeft ingezongen. De volgende titels staan genoteerd:

- Er is geen schonen bloem mijnen
- Achter in 't stille klooster
- Een scheppingsverhaal
- Het herderinnetje
- Martha
- De koffiemolen
- De smid (Een titel die Tiny zelf aan het lied gegeven heeft)
- Moeders zoon
- Eduard en Helena
- Laura
- Ik ben een arm haasje

Ook zong moeder het lied van de wever van Stramproy, en Tiny heeft er de tekst nog van in haar bezit. Tiny zingt een lied voor dat ze van moeder heeft geleerd, getiteld '*De koffiemeule*'. Enkele andere titels van liederen die Tiny in haar bezit heeft, zijn: '*Het vergeet-mij-nietje*', '*De verloren zoon*', '*Scheppingsverhaal*', en een lied met de beginwoorden: '*Komt vrienden en wij gaan U wat nieuws bereiden [...]*'.

De liefde voor het zingen is Tiny grotendeels door haar moeder bijgebracht. Vanaf haar zestiende is ze bij een koor gegaan in Nederweert, en ze zong ook geregeld op bruiloften. Ook heeft ze altijd geregeld contact gehad met Mieke van Hulsen-Bijlmakers, een vrouw die geboren en getogen is in Ospel. Volgens Tiny heeft zij een nog veel grotere collectie aan oude liederen in bezit.

Bijlage 4

Interview met Mieke van Hulsen-Bijlmakers (geb. 1930)

Ospel – 11 december 2010

Mieke van Hulsen werd in 1930 geboren in Ospel, op de Meijlsedijk. Mieke was het derde kind uit een gezin van vier meisjes en drie jongens. De boerderij waar het gezin woonde heette ‘Tolberg’. Miekés vader Bert was daar ook geboren, en haar bijnaam was dan ook ‘Mieke van Tolberg Bert’. ‘Als Bijlmakers kende ons haast niemand hier’, vertelt Mieke. Miekés moeder was geboren in Swartbroek en haar volledige naam was Nel Bijlmakers-Gielen.

Mieke heeft haar hele leven graag gezongen. Ondanks het feit dat haar gehoor de laatste tijd aan het achteruitgaan is, blijft het zingen een grote hobby voor haar. Ze heeft in haar leven een grote collectie van liederen aangelegd. In die collectie zitten allerlei liederen, in verschillende genres. Het grootste gedeelte van de liederen is erg oud. Thuis hoorde Mieke er veel. Haar moeder zong erg graag, en nam ook de moeite om de liederen die ze kende op te schrijven. Het oude liedschrift van moeder heeft Mieke nog steeds in haar bezit. Daarnaast heeft ze ook een liedschrift van de vader van haar man. Hij heeft in zijn jonge jaren veel gezongen. Hij leerde verschillende liederen in de tijd dat hij in dienst was, en hield deze netjes bij. Ook Mieke heeft de vader van haar man nog goed gekend. Hij was afkomstig uit Nederweert. Helaas zong hij op latere leeftijd lang niet zoveel meer als hij vroeger deed.

‘Als er vroeger gezongen werd, was ik er altijd als de kippen bij’, vertelt Mieke. In haar jonge jaren leerde ze veel liederen van moeder. Die zong thuis erg veel en nam de kinderen daarbij geregeld op schoot. ‘In veel liederen die moeder vroeger zong zat een verhaaltje’, vertelt Mieke. Ook heeft Mieke haar oma, die geboren is in 1861, nog goed gekend. Oma stierf toen Mieke zeventien jaar was. Ze kan zich nog goed herinneren dat oma het lied *‘Daar trok meleer een godsgezant zong’* (een lied dat door Ate Doornbosch tevens in de nabijgelegen plaatsen Ell en Heel is opgenomen). Oma heeft het lied zeer waarschijnlijk over gedragen aan moeder.

Mieke kwam uit een echte boerenfamilie, waarin van vader flink gewerkt moest worden. Pas in najaar van 1958 kreeg het gezin bij Tolberg stroom. Wel had de familie reeds in 1939 een radio ter beschikking, die werd aangesloten op een accu. Die moest eens in de zoveel tijd opgeladen worden, om weer even vooruit te kunnen. Mieke weet nog goed dat mensen uit de buurt regelmatig bij Tolberg naar de radio kwamen luisteren, omdat veel mensen er in die tijd nog geen hadden. Verlichting kwam vóór 1958 van petroleumlampen, en in latere tijden van gaslampen. Lange tijd had het gezin het ook moeten doen zonder waterleiding. Al het water dat ze gebruikten kwam uit de waterpomp. Eén pomp stond buiten, en een andere pomp stond binnen. Met het water dat hier uit kwam, moest alles gebeuren; er werd het vee mee gevoerd, maar er werd ook mee gekookt en gewassen.

Mieke vertelt dat de vrouwen in die tijd nog veel deden handwerk deden, als breien en sokken stoppen. Bij haar thuis gebeurde vrijwel alles van wol die oma gesponnen had. Het garen kwam van eigen schapen en van dit garen breidde men zelf kousen.

Op de vraag of Miekés ouders vroeger tijd hadden voor hobby’s antwoordde Mieke dat deze tijd vrijwel altijd ontbrak. Er was altijd wel werk om te doen. Thuis hadden ze zeven kinderen, en opa en oma woonden ook in bij het gezin. Bovendien had de familie nog een knecht in dienst, en af toe een dienstmaagd. Het was dus behoorlijk druk in huis, en er was altijd wel iets

om handen. De enige hobby die vader had, en waar hij vrijwel altijd tijd voor maakte, was het lezen van boeken. Hij las veel geschiedenisboeken, en had ook interesse in natuurkunde. Bovendien was hij erg geïnteresseerd in sterren. Het is herhaaldelijk voorgekomen dat vader één van zijn kinderen 's nachts wakker maakte om samen naar de sterren te gaan kijken, vertelt Mieke. Bijvoorbeeld als er iets speciaals te zien was, als een verduistering.

Dat er thuis zo weinig tijd was voor hobby's blijkt wel uit Miekés verhalen. Toen ze de lagere school af had, zag vader het liefst dat Mieke thuis mee kwam helpen op de boerderij in plaats van dat ze ging doorleren. Mieke was vroeger echter maar een licht gebouwd meisje, en zag het zware werk op de boerderij niet zitten. Haar interesse ging veel meer uit naar het naaien, iets dat haar oma vroeger ook al had gedaan. Vader was hier aanvankelijk op tegen. Naaien was in zijn ogen immers iets dat je pas ging doen als je iets mankeerde, zodat je niet op het land kon werken. Toen hij echter zag dat Mieke al gauw allerlei klanten kreeg om naaiwerk voor te verrichten, gaf hij haar, rond haar zestiende, toestemming om op naaicursus te gaan. Mieke was hier erg blij mee. Nu hoefde ze immers niet meer zoveel mee te helpen op de boerderij.

Een hobby van moeder was bakken. Uiteraard moest er vroeger wekelijks brood gebakken worden om van te leven, maar moeder maakte met speciale gelegenheden (als de kermis) ook graag vlaai voor haar gezin en de burens. Een andere hobby van moeder was zingen. Dit deed ze erg graag. Dat gold overigens ook voor haar zuster, tante Mieke Peeters-Gielen. Tante Mieke is altijd blijven wonen op de boerderij te Swartbroek, waar moeder ook geboren was. Mieke kwam er geregeld over de vloer en was er 'kind aan huis', zoals ze het zelf omschrijft. Omdat tante Mieke graag zong, leerde ze ook daar verschillende liederen. Een lied dat tante Mia graag zong was het lied *'De dikke Bertha'*. Mieke vertelt dat dit lied ging over een kanon dat erg gevreesd was. Het kanon was gebouwd door de familie Krüpp. 'Tante Mia zong dit lied al toen we klein waren', vertelt Mieke, 'en ook moeder heb ik het herhaaldelijk horen zingen'. Een ander lied dat zowel moeder als Tante Mia graag zongen was *'Het fiere schooiershar'*, weet Mieke zich nog te herinneren.

Op boerderij Tolberg werd veel gezongen. 's Zomers zat men – na het bidden van de Rozenkrans - buiten onder de grote perenboom en werd er gekletst en gezongen. Dit was altijd erg gezellig, vertelt Mieke. Het was er dan ook vaak een drukke boel. Allerlei mensen uit de buurt kwamen naar Tolberg. Moeder maakte dan met cacao-poeder voor iedereen een kopje chocolademelk. In Miekés jonge jaren kwam er geregeld een stel neven over de vloer. Eén van hen was Thieu Lammers, en hij had vaak een accordeon bij zich. Iemand anders nam vaak een mandoline mee. Mieke kan zich nog herinneren dat haar neven het lied *'Het ontstaan van de Almanak'* zongen, een lied dat afkomstig is uit Nederweert. Sjaak, een broer van Mieke, had met een stel jongens uit Meijel en Ospeldijk een toneelclub. Jac, een broer van iemand uit dat clubje, kwam op ten duur op vaak meezingen in de zomeravonden. Naast het zingen werden er ook allerlei verhalen verteld.

Een ander iemand uit de buurt die veel oude liederen kende was Pier ('Pierke') Verdonschot. Ook hij kwam geregeld bij de familie van Hulsen over de vloer, meestal op zondag avond. Mieke vertelt dat er nog meer families waren waar veel gezongen werd, bijvoorbeeld bij de familie Heeskens. De familie Gielen uit Meijel (die in 1969 door Ate Doornbosch bezocht is) heeft ze ook nog gekend, zij het maar vaag.

Een broer van Mieke, Thieu, zong ook graag mee en bespeelde tevens enkele instrumenten. Overigens had hij nooit de mogelijkheid gehad om op één van deze instrumenten les te nemen. Thieu kon goed overweg op het harmonium dat ze thuis hadden staan, en daarnaast speelde hij accordeon en blokfluit. Toen hij nog een klein jongetje was, speelde hij voornamelijk op zijn mondharmonica. Ook Miekies zuster Mien kon accordeon spelen. Vader hoorde je echter nooit spelen of zingen.

Mieke kent Tiny Raemakers-Verdonschot ook. Ze hebben in het verleden geregeld met elkaar gezongen. Ik vertel Mieke dat Tiny's moeder verschillende liederen heeft geleerd van mensen die langs de deuren trokken voor één cent per liedje. Dit heeft Mieke zelf nooit meegemaakt, maar het verhaal heeft ze zelf ook horen vertellen. Wat Mieke zich wel nog kan herinneren was dat lang geleden een moeder met haar twee dochters geregeld zongen op partijen en bruiloften. Met dit zingen probeerden ze dan geld in te zamelen voor een goed doel.

Door de jaren heen heeft Mieke een grote collectie liederen aangelegd. Aan deze collectie liggen meerdere bronnen ten grondslag. Mieke bezit de reeds vermelde schriftjes van haar moeder en van de vader van haar man. Daarnaast erfde ze enkele liedjes van ome Sjaak (Peeters), die met tante Mia was getrouwd en in Swartbroek woonde. Ook hun dochter Lies (een nicht van Mieke) gaf haar ooit een schriftje met liederen die zij van haar moeder had geleerd. Daarnaast kreeg Mieke ooit een liederenboekje van Piet van Horne ('Piet van Heytse'). Deze man is al jaren geleden gestorven, op hoogbejaarde leeftijd. Zingen was ook een hobby van hem, en Mieke is met Piet in contact gekomen omdat ze bij hem vroeger geregeld naaiwerk heeft verricht. Ook Piet heeft ze – net als moeder en tante Mia - *'Het fiere schooiersbart'* horen zingen. Een ander boekje kreeg Mieke van Jan Geuns. Jan Geuns is dirigent geweest, en heeft jarenlang voor een koor gestaan.

Een kleine greep uit de liederencollectie van Mieke: *'Ik ging er laatst op jacht'* (gekregen van Tiny Raemakers), *'Het liedje van de zee'*, *'Beelden uit mijn kinderjaren'*, *'Onder die lantaarn'* (Een lied dat tijdens WO II veel op de radio kwam waarnaar men stiekem luisterde), *'In het verre transvaal'*, *'Een jonge speelman'* en *'Jan zoekt een meisje'*. Dit laatstgenoemde lied leerde Mieke bij haar peettante Mieke Meeuwis-Bijlmakers (naar wie ze vernoemd is). Tante Mieke had zelf geen kinderen. Mieke kan zich nog herinneren dat ze het lied *'Jan zoekt een meisje'* dikwijls heeft horen zingen door de dienstmaagd die bij haar tante in dienst was (ook in Ospel). De dienstmaagd zong dit liedje tijdens het schrobben van de vloer. Een ander lied dat tante Mieke zong was getiteld *'Klachten en treurzang van een vader over zijn wreedaardige zoon'*.

Enkele andere titels: *'Daar trok weleer een godsgezant'* (het lied dat ook haar oma nog zong, ook opgenomen bij Berb Schroën-Smeets), *'Onder die lantaarn bij die grote poort'*, *'Moeders zoon'*, *'Moeder weent een droef getraan'* (ook opgenomen in Altweerderheide, bij Petronella Gabriëls-Verhaag), *'Ver van alles'*, *'Kleine Jantje was een kleuter'*, *'Het bloemenlied'*, *'Moeders zoon'*, *'De dikke Bertha'*, en een liedje dat ging over de Titanic. Mieke heeft moeder dit liedje vroeger vaak horen zingen en kent het zelf ook in haar geheel. Ze vermoedt echter dat de melodie ervan oorspronkelijk van een ander liedje komt.

Van het Onder de groene linde-repertoire van mevrouw Kuepers-Verdonschot kent Mieke de volgende liederen: *'Komt vrienden en wij gaan er u wat nieuws bereiden'*, *'De wever van Stramproy'*, *'Als de zomer gaat beginnen/en de schone lentetijd'*, *'Ik ging er laatst op jacht/al met dien goed gedrag'* en *'Ginds op die bergen'*.

Tevens bezit Mieke nog een liedje over Ospel, 'Oos Oospelse Maigjes', dat in 1938 geschreven is door Harry van Loon. Harry, ook afkomstig uit Ospel, is al lang dood en was veel ouder dan Mieke. Het lied Oos Oospelse Maigjes werd lange tijd gezongen tijdens carnaval. Naast liederen schreef Harry van Loon ook gedichten.

Mieke heeft ook herinneringen aan het foekepot-zingen. Dit was een gebruik dat in Ospel plaatsvond met Sint Maarten. Kinderen trokken dan langs de deuren om hout bij elkaar te sparen voor de Sint Maartens-hoop. Ook gingen de kinderen naar de peelwerkers. Daar kregen ze dan soms een stuk turf mee. De kinderen zongen dan: 'Ik heb zo lang met de foekepot gelopen, ik heb geen geld meer om brood te kopen, foekepotterij, foekepotterij, geef me een centje dan ga ik voorbij' (Mieke zingt het lied in het Nederlands). De termen 'Staatieroken' en 'Appelzingen' komen haar niet bekend voor.

Hoewel haar gehoor langzamerhand achteruit gaat, zingt Mieke nog altijd graag. Vroeger schreef ze zelf ook soms liedteksten waar ze dan door 'd'n Dent' (Pierre Dentener) muziek op liet maken. Pierre Dentener was een muzikant en tekstschrijver die veel liederen in het Weerter dialect schreef, en tevens liederen maakte voor Nederlandse artiesten. Mieke maakte ook graag nieuwe teksten op bestaande melodieën. Ook hield ze van het schrijven van gedichten. Eén van die gedichten gaat over vroeger; over het zingen onder de perenboom.

Een kleine selectie uit het repertoire van Mieke van Hulsen:

- Een jonge speelman
- Moeder ik kan je niet missen
- Tussen twee fronten (2de wereldoorlog)
- Verlaten (Hij liep maandenlang op de keien)
- Het hutje bij de zee
- Moeders zoon
- Witte rozen (Kleine jantje was een kleuter)
- Aan de grens van de Duitse heuvelen
- Het fiere schooiershart
- Het avondklokje
- Antje (ik trek uit mijn harmonica)
- Als ik naar je blinde ogen kijk
- Aan de voet van die mooie wester
- Achter in het stille klooster
- Tabe Nonja (of aan elkaar?)(Indië lied)
- Bij de muur van het oude klooster
- De dikke Bertha
- De Godsgezant
- Daar bij die molen
- De wever van Stramproy
- Het mensdom dat kent geen genade
- Het herderinnetje
- Laura (aan de traliën van een venster)
- Ons varken is gestorven

- Ouwe Betje
- Opoe
- Sarina (Indië lied)
- Zilverdraden tussen 't goud
- De speelbal
- In het verre Transvaal

Bijlage 5

Interview met Maria Mechtildis ('Til') Smeets (geb. 1926)

Ell – 21 december 2010

Til Smeets is de dochter van Jan Mathijs ('Thieu') Smeets (1888-1982), en zus van Petronella Jozefina ('Fien') Peeters-Smeets, die eveneens op de liederenbank staan.

Vader was geboren in Tungelroy op 30 november 1888, op de boerderij 'het Veldje'. Zijn bijnaam luidde daarom destijds 'Veldjes Thieuke'. Moeder Johanna Petronella Stals werd geboren op 21 oktober 1889, en groeide eveneens op in Tungelroy, op boerderij 'Linj'. Op 5 mei 1914 trouwde het echtpaar, en samen gingen ze de boerderij Linj runnen. Tils moeder had maar één (jongere) zuster. Toen ook zij ging trouwen, moesten Tils vader en moeder vertrekken van boerderij Linj - de boerderij waar ze samen begonnen waren – omdat moeders jongere zuster er ging boeren. Het gezin Smeets had toen reeds 8 kinderen, en Til was het negende kind in de rij. Toen Til een maand oud was, vertrok het gezin naar Ell, naar boerderij 'Heykes', waar de familie zes jaar zou blijven wonen. In totaal was het gezin met dertien man. 'Mensen meenden altijd maar dat ze grote gezinnen moesten hebben', zegt Til hierover.

In 1932 vertrok het gezin van Heykes naar boerderij Hokeberg te Ell. De pachters van Hokeberg, de familie Verwijlen, woonden vlakbij boerderij Heykes. De kinderen van de familie Smeets kwamen regelmatig bij die familie over de vloer. Ze waren er welkom, en kregen er regelmatig een dubbeltje, als ze er op bezoek waren geweest. De familie stelde het erg op prijs als ze langs kwamen. Op een gegeven moment kwam boerderij Hokeberg leeg te staan, en meneer Verwijlen kwam Thieu Smeets eens vragen of het niets voor hem was om met het gezin naar Hokeberg te verhuizen. Vader twijfelde eerst. Zijn kinderen waren nog jong, en de meisjes die al wat ouder waren, gingen niet graag naar Hokeberg. Ze lieten er de nodige tranen om. De boerderij lag ver buiten de dorpskern. Om de meisjes te troosten, beloofde vader hen nieuwe kleren zodra ze verhuisd waren. Deze belofte is hij, aldus Til, ook nagekomen. Uiteindelijk zou het gezin 40 jaar op Hokeberg blijven wonen.

Op boerderij Linj in Tungelroy had Thieu een knecht in dienst, Bert Janssen (1905-1968), met wie hij een goede verstandhouding had. Beiden hielden van muziek en zongen heel veel samen, de knecht de eerste stem, de heer Smeets een geïmproviseerde tweede stem; muzieknoten kwamen er niet aan te pas. Bert Janssen is later muziek gaan studeren en werd organist en dirigent van het Keenter kerkelijk zangkoor in Weert. Op Keent werd hij ook koster. Til vermoedt dat vader veel liederen heeft geleerd van zijn knecht. Hij was een echte zanger wiens drie zonen overigens allen verder zijn gegaan in de muziek.

Bij de familie Smeets werd vroeger veel gezongen. Het zingen kwam vooral vanuit vader. Hij is jaren lid geweest van het kerkelijk zangkoor van Tungelroy. In de zomeravonden zat het gezin buiten op een bank, onder de wijnrank. 'Op die momenten werden allerlei oude liedjes gezongen, prachtig was dat', vertelt Til hierover. Tils vader, haar zussen Fien en Nel en broer Chris, speelden dan ook mondharmonica. Deze mondharmonica's kregen de kinderen met Sinterklaas. Regelmatig kwamen er mensen uit de buurt langs op Hokeberg. 's Zomers kwamen er vaak 'vrijers' langs om te buurten. Als een jongen een oogje had op een meisje, gingen andere jongens vaak mee met die jongen, vertelt Til. Dit deden ze om hem te helpen om verkering te krijgen. Til zelf is altijd vrijgezel gebleven, evenals drie broers van haar.

‘We hadden thuis ook een schriftje met liedjes’, vertelt Til. ‘Wie die liedjes opgeschreven had, weet ik niet’. Helaas heeft Til het liedschrift niet meer in haar bezit. Ooit zijn neven of nichten van haar het komen lenen, en die hebben het nooit meer teruggebracht. Een aantal liederen die Til nog (geheel of gedeeltelijk) kent zijn onder andere: ‘*Laatst op Allerzielendagen*’, ‘*Zeg vrienden hier staan in het ronde*’, ‘*Aan de oever van een snelle vliet*’, ‘*Daar bij die molen*’ en ‘*Achter in het stille klooster*’.

Ik laat Til de opnames horen van haar, haar zuster Fien (met haar man Wiel) en haar vader. Deze opnames zijn op de liederenbank te vinden onder de opnameplaats ‘Haler’. Bij twee opnames zijn de namen van de zangers niet vermeld, namelijk bij ‘*Wat brengt de liefde menig paar*’ en bij ‘*Laatst kwam ik in een schöne stad*’. Het eerste lied is volgens Til gezongen door een nicht van haar, ‘Lies van het Veldje’ (een jongere zus van Barbara Mechtildis Schroën-Smeets, die ook op de liederenbank staat). De tweede opname waarbij geen zangeres is vermeld, zou volgens Til gezongen zijn door Sjanne de Bakker-Peeters. Sjanne is een zuster van Wilhelmus Peeters (die eveneens op de liederenbank staat, en die getrouwd was met Fien, een oudere zus van Til. Sjanne heeft lange tijd bij Fien en Wiel ingewoond). In een interview dat ik de dag erna zal houden, zal Wiels broer Sijr Peeters overigens aangeven dat hij vermoedt dat het toch Fien is die ‘Laatst kwam ik in een schöne stad’ zingt, en niet Sjanne.

Over Wiel vertelt Til dat hij als molenaar op een watermolen werkte. Toen de molen later niet meer goed draaide (omdat veel mensen naar de boerenbond gingen in plaats van naar de molen) werd Wiel knecht van een grossier, die meel en levensmiddelen leverde aan winkels. Met die grossier trok Wiel door de regio. Wiel kon volgens Til goed zingen. Hij is ook dirigent van het zangkoor in Haler geweest. In zijn vrije tijd maakte Wiel wijn.

Til heeft Elisabeth Janssen-Lenders (die ook op de liederenbank staat) ook gekend. De vrouw van Lies’ broer Jan Lenders zat namelijk bij haar in de klas op de lagere school.

De familie Smeets kwam ook regelmatig over de vloer bij de familie Verhaag (en omgekeerd), die aan de andere kant van de beek woonde. De ‘oude Verhaag’ (Frans, de vader van Johannes Franciscus en Petronella Gabriëls-Verhaag) kwam heel veel langs bij de familie Smeets. ‘Hij kwam altijd als we aan het middageten waren’, vertelt Til. Toen dat voor de zoveelste keer gebeurde, zei moeder ooit voor de grap: ‘Je komt altijd als wij aan het eten zijn, kom dan toch eens wat vroeger of wat later.’ Hier kon Frans om lachen. Als er varkens gedekt moesten worden, kwam Frans regelmatig helpen, hij had ook een beer. Hij verbouwde ook aardappels, maar deed dit vaak in een erg traag tempo. Til kan zich nog herinneren dat ooit iemand uit de buurt een riek in het aardappelveld zette waar een tekst aan was vastgemaakt: ‘Frans Verhaag, wat ben je toch traag, of werk je soms niet graag?’.

In de winterdagen ging het gezin Smeets vaak buurten bij de familie Verhaag, en omgekeerd. Dit begon meestal rond een uur of zeven ’s avonds. Er werd dan gezongen, gekaart, en een appel gegeten. Een familie waar de familie Smeets ook ging buurten, was de familie Deckers, te Haler. Hier werkte Tils oudere zuster Fien als dienstmaagd. Om daar heen te gaan, moest je een flink eind door de bossen lopen. Daarom gingen er ook altijd jongens mee, als het gezin ging buurten bij de familie Deckers.

Bij de familie Smeets werd nog wol gesponnen door moeder. De familie had een paar schapen die geschoren werden. Van de wol die hier vanaf kwam, werden mooie dekens gemaakt. Het spinnen en breien was voor moeder een ‘vrijtijdsbesteding’. Vader was iemand die vrijwel

altijd aan het neuriën was, en ook zus Fien zong veel onder het werk, bijvoorbeeld als er bieten geschrapt moesten worden. Til vertelt dat het thuis altijd heel gezellig was. Er werd door de jongens veel gekaart. Bijna iedere week kwam er wel een kaartclub over de vloer. Bij dergelijke gelegenheden werd er flink gerookt. Als Til dan koffie ging zetten voor de mannen, zag ze hen haast niet zitten, zo'n grote rookwolk hing er dan in de kamer.

Til vertelt dat er vroeger bijna geen tijd was voor hobby's. Toch vond ze het vroeger vaak veel gezelliger dan tegenwoordig, en merkt ze op dat mensen vroeger veel sneller tevreden waren. Onder haar broers en zussen is nooit ruzie geweest. 'Vakantie kende wij niet', vertelt Til. 'Als wij vroeger vakantie hadden, moesten we aardappelen of koren rapen. Ik ben wel eens in mijn leven naar Lourdes geweest. Dat is alles.' Met geld werd bij de familie Smeets heel zuinig gedaan, en vrijwel iedere cent die Til kon missen, spaarde ze. In 1972 verhuisde Til, samen met haar drie vrijgezellen broers en ouders terug naar de dorpskern van Ell (naar de boerderij met de naam 'Poste Pier', die deze naam had omdat er vroeger ene Pier had gewoond die de post rondbracht). Til was op dat moment al 42 jaar oud, en vader had haar en haar drie vrijgezelle broers getipt om die boerderij te kopen. Dit was mogelijk omdat ze al heel hun leven geld bij elkaar hadden gespaard. De boerderij 'Poste Pier' is dan ook geheel contant betaald. De vier kinderen zorgden op deze boerderij voor vader en moeder.

Tot het moment van verhuizen (1972), had de familie Smeets nog geen stroom of waterleiding gehad. Licht kwam van petroleumlampen, of van 'kouskeslampen', die op gas werkten. Vader was enorm zuinig met de lampen en het verbruik ervan; hij draaide ze altijd zo laag mogelijk. Televisie heeft het gezin op Hokeberg nooit gehad. Op een gegeven moment kregen ze wel een kleine radio, die werkte op batterijen. Gelezen werd er thuis niet of nauwelijks. Hoewel de kinderen thuis niet veel mochten van vader en moeder, was het er toch gezellig. Hokeberg lag ver buiten het dorp en de kinderen moesten altijd te voet naar school. Dit was een flink eind lopen. Til vertelt met trots dat ze nooit is blijven zitten. Ze kan zich nog goed herinneren dat haar ouders feest gaven toen ze 50 jaar getrouwd waren. Omdat er bij hen thuis geen stroomvoorziening was, kregen ze voor die gelegenheid stroom vanuit de familie Verhaag, die een paar honderd meter verderop woonde, aan de andere kant van de beek. De stroomkabels werden over de akker en de beek vanuit Verhaag naar Hokeberg gespannen.

Een hobby van vader (in zijn spaarzame vrije tijd) was jagen. Dit deed hij vooral toen hij nog wat jonger was. Toen hij de boerderij erbij kreeg werd dit wat moeilijker, maar toen de kinderen allemaal wat ouder waren, pakte hij de draad weer op. Jagen deed vader graag, vaak samen met de huisarts uit Stramproy (dokter Wuisman), met een man uit Ell ('Neerke Camp'), en met een leraar die woonde in Kinrooi (België). Ook de zonen gingen vaak mee. Zij hadden geen geweer, maar ze moesten het wild opjagen.

Tils broers hebben wel veel gestroopt. Voornamelijk hazen en konijnen, die ook verkocht werden. De meeste werden echter door gezin opgegeten. Vader schoot ook op duiven, voornamelijk als er zojuist koren was gezaaid. Van duiven kon je lekkere soep maken. Til heeft heel wat duiven schoon moeten maken. Dit vond ze geen fijn karweitje, maar ze deed het toch. Ook verkocht Til af en toe duivenvleugels, waar ze dan 75 cent per stuk voor kreeg. Ook op eenden werd door vader gejaagd.

Alle kinderen van de familie Smeets (op Pierre en Sjaak na) zijn in betrekking geweest bij andere families om er te werken. Zo ook Til. Ze heeft ongeveer vier jaar als dienstmaagd bij de

familie Kessels in Grathem gewoond. Ze zag er tegen op om er heen te gaan, maar toen ze er gewend was, woonde ze er graag. Gelukkig trof ze daar goede mensen. Tils zuster Nel vrijde met iemand van de familie Kessels en toen zij gingen trouwen, moest Til weer terug naar Hokeberg. Dit deed ze niet graag, want het leven bij Kessels was geriefelijker; daar was tenminste stromend water en elektrisch licht.

Het gebruik 'foekepotzingen' heeft Til ook nog in haar geheugen staan. Dit gebeurde in haar herinnering met carnaval. Kinderen trokken dan met de foekepot en een liedje, waar ze de tekst nog van kent, langs de deuren. Bij haar aan de deur zijn ze echter nooit gekomen, omdat Hokeberg ver buiten de dorpskern lag. Daar kwamen geen kinderen. Ook hebben zij en haar broer en zussen nooit meegedaan aan het foekepotzingen. De termen 'appelzingen' en 'staatieroken' komen Til niet bekend voor.

Ook toen Til met haar drie broers en ouders vanaf 1972 weer in het dorp kwam wonen, moest ze hard werken. Haar broers gingen 's zondags na de hoogmis altijd kaarten in het café. Vrouwen kwamen daar vroeger amper, laat staan alleen. Op zondag moest Til bijna alles zelf doen; ze moest water pompen om de koeien te laten drinken, ze moest hooi en stro van de schelft afgooien, hout bij elkaar zoeken om de was in de wasketel te laten koken en noem maar op. Ook op zondagavond zat Til vaak alleen met moeder. Een broer van haar ging dan geregeld beugelen, en haar andere twee broers gingen dan weer kaarten.

Til vertelt dat ze al haar hele leven naar de kerk gaat. 'Want dit hebben ze me zo geleerd', zegt ze. Broers van haar hebben in het kerkkoor gezongen. 'Zij sloegen nooit een repetitie over', vertelt Til, 'wat voor weer het ook was'.

Bijlage 6

Interview met Gerardus Lambertus Joannes ('Sjir') Peeters (geb. 1929)

Haler – 22 december 2010

Sjir Peeters (Sjir-vanne-Meule) is de jongere broer van Wilhelmus ('Wiel') Peeters, die op de liederenbank te vinden is samen met zijn vrouw Petronella Jozefina ('Fien') Peeters-Smeets (van boerderij Hokeberg).

Sjir is het zesde kind van de familie Peeters. Zijn vader was genaamd Peter Renier ('Neerke') Peeters (Neerke-vanne-Meule). Vader was in 1880 geboren in Hunsel, en overleed in 1956 te Hunsel-Uffelsen. Moeder was genaamd Clara Helena ('Lieënke') Grispen (Lieënke-vanne-Meule). Zij was te Ittervoort geboren in 1888, en overleed te Hunsel-Uffelsen in 1946. Het gezin kreeg eerst te maken met de geboorte van een levenloze zoon, daarna volgde er zeven kinderen; Sjeng, Marie, Truke, Wiel, To, Sjir en Jeanne.

Sjir werd geboren op een oude boerderij (genaamd 'op Tieëuwe'), die inmiddels afgebroken is. Op deze boerderij werkte vader als pachter, zijn bijnaam luidde indertijd dan ook 'Tieëuwe Neerke'. Vader heeft vroeger als knecht veel elders gewoond. Hij kwam uit een gezin met vijf kinderen, en verloor zijn ouders al op jonge leeftijd. Zijn moeder heeft hij niet meer gekend, en zijn vader stierf toen hij nog maar 15 jaar oud was. Het hoofd van de lagere school in Hunsel zorgde ervoor dat vaders jongere zuster in Hunsel kon gaan wonen (op Beekerhof), dicht bij de lagere school. Vroeger had het dorp Haler nog geen eigen school en kerk. De kerk bezoeken deed men in Hunsel, en alle kinderen gingen daar ook naar de lagere school. Pas in 1952 kreeg Haler een eigen kerk. Vaders jongere broer werd ondergebracht bij familie - wonend op het gehucht 'Castert' - en vader zelf kwam terecht op boerderij Hokeberg, waar destijds twee vrijgezellen broers met hun zuster woonden. Daar werd hij schaapherder ('sjieëper'). Vader was destijds nog te jong om met het paard de akker op te gaan. Later heeft hij zichzelf verhuurd als paardenknecht bij de boerderij 'op Hager'.

In 1942 vertrok de familie Peeters naar de boerderij 'de Uffelse watermeule', die niet ver gelegen was van Tieëuwe. Bij deze boerderij hoorde 11.5 hectare grond, en er zat een watermolen bij. Aanvankelijk pachtte de familie deze boerderij en de molen van een vrijgezel (dhr. Verstappen, oorspronkelijk afkomstig uit Meijel), maar in 1953 kocht vader de boerderij en de molen van hem over, toen hij ervan af wilde. Omdat vader vond dat hij al oud was, zette hij de door hem gekochte boerderij op naam van Sjir, Wiel en Sjeng. In 1961, het jaar dat Sjir trouwde, deelden de broers de grond bij de molen af, en op deze grond bouwde Sjir de boerderij - waar hij tot op heden gewoond heeft - om er te gaan boeren. Wiel is zijn hele leven op de molen blijven wonen. Hij stierf in 1997.

Wiel en Sjeng waren de molenaars die de molen draaiende hielden. De klanten waren indertijd haast allemaal boeren, die meel en veevoer nodig hadden. Sjir hielp ook mee door het meel met paard en kar rond te brengen naar mensen die wat besteld hadden. Dit deed hij iedere donderdag morgen. Het was vaak zwaar werk, omdat de zakken met meel en veevoer erg zwaar waren, en soms ver verslept moesten worden. In de oorlogsjaren was er weinig werk bij de molen. Dit kwam omdat er een regelgeving was ingesteld die bepaalde dat boeren slechts één maal per maand een klein beetje meel mochten laten malen (voor eigen gebruik). Toen de bevrijding was aangebroken kwamen er echter veel mensen naar de Uffelse watermolen. Dit

kwam omdat zowel de windmolen in Hunsel als in Ell kapot was geschoten. Al de boeren die normaal gesproken daar heen gingen, kwamen toen naar de Uffelse watermolen.

De molen heeft gedraaid tot begin jaren '80, tot het moment dat Sjeng 65 jaar oud werd. Op het eind draaide de molen niet goed meer. Het verval werd ingeluid door de opkomst van de 'bulkwagens', en de grote meelfabrieken, waar veel klanten naar toe trokken. Wiel heeft nog enkele jaren aan andere baan gehad, bij de 'Vivo' in Weert, waar een combinatie van winkeliers een magazijn had.

Wiel moest in de oorlog naar Duitsland om er te gaan werken. Hij had de leeftijd dat hij in dienst moest, en werd opgeroepen om gekeurd te worden. Veel mannen werden naar Duitsland gestuurd om daar te gaan werken bij boeren of in fabrieken. Gelukkig voor de familie Peeters kreeg Wiel een ausweis (werkvergunning) toegewezen; hij moest als negentienjarige gaan optreden als 'bedrijfsleider' op de boerderij van de broer van zijn vader, die reeds gestorven was. Wiels tante (To) zat daar alleen met acht kinderen, en was in verwachting van het volgende kind. De boerderij van To lag niet ver van de Uffelse watermolen, waardoor Wiel iedere avond terug kon keren naar huis. Sjir vertelt dat de meeste ouders spanning hadden over de oorlog. Oudere mensen waren bezorgd. Ze hadden immers al een oorlog meegemaakt. 'Daar werd ook over gepraat waar wij bij waren', vertelt Sjir.

Sjir vertelt dat het thuis bij de familie Peeters altijd erg gezellig was. Vooral toen de kinderen nog klein waren, zong moeder graag liedjes voor hen. Verschillende broers en zusters konden goed zingen. Er werd niet zoveel gezamenlijk gezongen, dit gebeurde meer individueel. 'Als ik bijvoorbeeld met de paarden aan het werk was in het veld, zong ik vaak.' Iemand die Sjir ook veel heeft horen zingen was een buurtgenoot, genaamd Frens Rietjes (van boerderij 'Hager'), die twaalf jaar ouder was dan hij. 'Onder het werk was hij altijd aan het zingen', aldus Sjir.

Ik laat Sjir twee opnames horen, die in 15-05-1968 te Haler zijn opgenomen, maar waarbij de zangeres op de liederenbank niet vermeld is. Het betreft de opnames *Laatst kwam ik in een schone stad* en *Wat brengt de liefde menig paar*'. Van beide opnames denkt Sjir dat ze gezongen zijn door Petronella Jozefina ('Fien') Peeters-Smeets, die getrouwd was met zijn broer Wiel. Van haar heeft Wiel waarschijnlijk de meeste liedjes die hij kende, geleerd. Fien kwam van boerderij Hokeberg en daar werd volgens Sjir vroeger heel veel gezongen. De vader van Fien, Jan Mathijs ('Thieu') Smeets, die ook op de liederenbank staat, heeft Sjir ook nog gekend. Fien was volgens Sjir een vrouw die altijd opgewekt was en die altijd graag plezier maakte. Haar man zorgde voor de molen, Fien deed het huishouden. Thuis was ze altijd veel aan het zingen.

Het lied *Wat brengt de liefde menig paar*' heeft Sjir ook geregeld horen zingen door zijn oudere zuster Truke, en zelf kende hij het lied ook. Ook Sjir jongere zus Jeanne zong vroeger veel thuis. Dat kon ze goed, en ze werd regelmatig gevraagd om voor bejaarden te komen zingen. Helaas in Jeanne al op veertigjarige leeftijd overleden.

Zus Mia is dienstmaagd geweest op de Uffelse watermolen, in de tijd voordat vader en moeder de molen pachtten. Er was daar nog een dienstmaagd in dienst, genaamd Mieke Peters-Crins. De twee vrouwen werden goede vriendinnen, en bleven ook later met elkaar in contact. Ze zongen allebei graag, en Sjir kan zich nog herinneren dat ze geregeld een liedje zongen, getiteld *Ittervoort die schone stad, die zone schone mulder had*'.

De familie Verhaag heeft Sjir ook nog gekend. Hij kan zich het huwelijksfeest van Wiel en Fien nog goed herinneren. Dit vond plaats in de herfst van het jaar 1952 en het feest werd

gehouden in de koestal van boerderij Hokeberg. Hier waren ook verschillende mensen van de familie Verhaag aanwezig. Op de bruiloft werd veel gezongen door de mensen van Hokeberg. Ook Sjirs jongere zus Jeanne en zijn vrouw (met wie hij toen nog niet getrouwd was, maar wel al verkering had) hebben daar nog gezongen.

Zangeres Barbara ('Berb') Mechtildis Schroën-Smeets, heeft Sjir ook nog gekend. Dit was een nicht van Wiels vrouw Fien.

Sjir kan nog goed vertellen over de omstandigheden waarin men vroeger leefden. 'Er is in geen één mensenleven ooit zoveel veranderd dan in mijn generatie', vertelt hij. In 1957 kreeg het gezin pas stroom op de Uffelse watermolen. Vader, die het jaar ervoor stierf, heeft dit niet meer meegemaakt. Vóór 1957 kwam het licht van butagas. Dan kon het 's winters wel eens gebeuren dat het licht plotseling uit ging, als het gas in de koperen buizen op zolder bevroor. Om dit te voorkomen werden er zakken en dekens op gelegd. De radio werkte indertijd op een accu. In de oorlog moesten alle radio's ingeleverd worden. Daarom kocht vader in België een oude versleten radio, en leverde deze in. De eigen radio werd op zolder verstoep.

Sjir kan zich nog goed voor de geest halen dat er boeren waren die hun oogst nog geheel met de hand moesten afdoen, en afbinden. De familie Peeters had thuis echter al een maaimachine ter beschikking, een zogenaamd éénpaards-maaimachine.

Na het avondeten werd thuis de rozenkrans gebeden. Mensen uit de buurt kwamen geregeld 'buurten'. Onder het buurten waren de vrouwen dan aan het breien, zaten ze sokken te stoppen, of waren ze kleren aan het herstellen. Sjirs zuster To kon goed naaien, en heeft ook nog wol gesponnen. Die wol kwam van eigen schapen die geschoren werden. Vader kaartte 's avonds veel, wel een paar avonden in de week, en rookte ondertussen een pijp of sigaar. Vrouwen moesten echter altijd bezig zijn 's avonds, vertelt Sjir. 'Vrullie henj en peards tenj mooge noets stil stoan' (de handen van een vrouw en de tanden van een paard mogen nooit stil staan), zo werd vroeger gezegd.

Wiel is vroeger lid geweest van het kerkkoor en van de 'Lendenkrans', de zangvereniging van Haler. Sjir is hier nog steeds lid van. Vader was vroeger geen lid van een vereniging. Wel heeft hij in het 'burgerlijk arm bestuur' gezeten, een stichting met wat eigen grond, die geld gaven aan armen, bijvoorbeeld aan weduwna's. 'Sociale voorzieningen waren er nog niet in die tijd', vertelt Sjir.

Het gebruik foekepot-zingen heeft Sjir ook nog gekend. Hij meent zich te herinneren dat dit met carnaval gebeurde. Helemaal zeker weet hij dit echter niet, het zou ook met Sint Maarten geweest kunnen zijn. De gebruiken 'Appelzingen' en 'Staatieroken' komen hem niet bekend voor. Sjir vertelt dat er vroeger niet alleen gezongen werd, maar dat sommige mensen ook het maken van voordrachten als hobby hadden. Die voordrachten waren soms op rijm, of bevatten een bepaald verhaal. Sjir kan zich nog herinneren dat de oudste broer van Fien (Sjaak) ooit een voordracht maakte over een pispot, en over wat de pispot allemaal wel niet gezien had in zijn leven ('het achterwerk van de koningin, en ook die van negerinnen'). Moeder was van deze voordracht niet gecharmeerd geweest, zo vertelt Sjir.

De dorpskermis waren volgens Sjir altijd één van de hoogtepunten van het jaar. Daar leefde je naar toe. De cafés zaten dan altijd stampvol en het volk trok van de ene kroeg naar de andere. De dorpskermis waren er ook zodat jongens in contact konden komen met meisjes.

Vrijwel iedere kermis in de regio werd bezocht: die van Ittervoort, Hunsel, Ell, Stramproy enzovoort. Ook de kermis van Molenbeersel (B) werd bijna jaarlijks aangedaan.

Bijlage 7

Interview met Anneke Verdonschot-Kiggen (geb. 1932)

Ospel – 7 januari 2011

Anneke's man Pierre Verdonschot is reeds overleden. Hij heeft altijd veel gezongen, en kende vele oude liederen. Mieke van Hulsen vertelde dat Pierre vroeger geregeld kwam zingen op de boerderij waar ze woonde (boerderij Tolberg). Pierre blijkt familie van mevrouw Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot, die ook op de liederenbank staat. Zij was een tante van hem. Anneke is familie van Anna Mathila ("Til") Hermans, bij wie door de makers van Onder de groene linde in 1969 twaalf liederen zijn opgenomen.

Anneke is geboren te Ospel. Haar vader, Fried Kiggen, kwam van de Meijelse dijk. Anneke's moeder heette Hermans. Haar vader (Annekes opa) was een broer van Tils vader. Anneke weet nog dat Tils vader op een stoomfabriek werkte. Ook Til zelf heeft ze gekend. Zij is niet getrouwd geweest. Vroeger heeft ze de Engelse ziekte opgelopen, door een gebrek aan vitaminen, en door die ziekte is Til vergroeid. Ze was erg krom, evenals haar broer Harry.

Pierre is in 1929 geboren in het buurschap Boeket (Boketj), ten noordwesten van Nederweert. Zijn bijnaam was 'Pierre van Joabuccus'. Pierre was altijd aan het zingen, vertelt Anneke. Hij kon mooi zingen, en als hij aan het werk was buiten, bijvoorbeeld aan het hout zagen, hoorde je hem altijd. Ook zijn halfbroer Wiel, die negen jaar ouder was, kon goed zingen. Dit deed hij dikwijls samen met zijn vrouw Anneke Verdonschot-Scheijven. Ook zuster To heeft jarenlang gezongen bij het koor. Pierre speelde ook mondharmonica, en deed dit tot aan het einde van zijn leven regelmatig. Graag had Pierre vroeger nog andere instrumenten geleerd, en was hij bij een harmonie gegaan, maar dat was niet mogelijk; de omstandigheden waren er helaas niet naar. Pierre is wel meer dan 30 jaar lid geweest van het kerkkoor.

Pierre leerde de meeste liedjes door zijn oren goed open te houden, vertelt Anneke. Hij was erg muzikaal en pikte de liederen het snel op. Anneke heeft ook nog een liedschrift van haar man in bezit, met meer dan honderd liederen erin. Deze liederen heeft hij in 1948 allemaal uit het hoofd opgeschreven. 'Pierre was hier heel precies en puntelijk in', vertelt Anneke. Hij zong geregeld liedjes uit het schriftje. Anneke kan zich nog herinneren dat je vroeger op kermissen blaadjes met liedjes kon kopen. Dit waren gekleurde blaadjes die destijds 5 cent per stuk kostten. Pierre was naast zijn eigen liedschrift ook nog in het bezit van een liedboekje met de titel 'Het zingende boertje', dat 1.25 gulden heeft gekost.

Anneke heeft Pierres vader niet meer gekend. Hij stierf reeds toen Pierre 16 jaar oud was. Pierres moeder (Wilhelmina Slaats) heeft Anneke wel nog goed gekend. Zij was ziekelijk en heeft elf jaar lang bij Anneke en Pier in huis gewoond, maar haar heeft Anneke nooit horen zingen. Pierres vader was boer van beroep. Toen hij stierf nam een broer van Pierre de boerderij over. Daar is Pierre is de kost gegaan, voor tien gulden per week.

Toen Anneke 21 jaar oud was, trouwde ze met Pierre. Vader vroeg haar of ze niet nog een paar dagen kon wachten met trouwen tot ze weer jarig was geweest. Haar leeftijd zou immers in het weekblaadje komen, en hij vond het eigenlijk niet kunnen dat een meisje van 21 al in het huwelijk zou treden. Toch is Anneke getrouwd, op 11 mei 1954, vijf dagen voordat ze 22 jaar werd.

Anneke vertelt dat ze in de oorlog een half jaar bij haar oma gewoond heeft, omdat haar eigen huis (te Ospel) kapot geschoten was. Er waren granaten op gevallen. Het dorp werd geëvacueerd, en een half jaar lang woonde het gezin bij oma in Someren. Vader ging wel iedere dag terug naar huis, om het vee op de boerderij te voeren. Op een dag ging het fout. Hij mocht niet meer terug naar Someren, omdat men meende dat hij een spion was. Gelukkig liep het uiteindelijk goed af. Anneke kan zich haar oma (van moederskant) nog goed herinneren. Ze kon goed zingen. Dit deed ze meestal onder het spinnen, iets wat ze heel veel gedaan heeft. Oma was erg gelovig. 's Avonds bad ze de rozenkrans, en hield al prevelend gebeden voor allerlei heiligen, bijvoorbeeld om besmettelijke dierenziektes tegen te gaan. 'Zo werden wij braaf gemaakt', vertelt Anneke. Ook moesten de kinderen vaak mee helpen 'wol plukken' (de wol uit elkaar halen), zodat oma die gemakkelijker kon spinnen. 's Winters mocht Anneke nooit stil zitten; ze moest altijd breien of sokken stoppen. Wel mocht Anneke af en toe lezen. Het gezin had soms een tijdschrift voor de jeugd, genaamd 'Zonneland'. Anneke kent het oudjaar-versje dat in de uitgave van 1942 stond, nog geheel uit haar hoofd. Tijdens oudjaar 2010 was dit versje haar weer te binnen geschoten, en ze bleek het nog te kennen.

Ook in het leven van Pierre en Anneke heeft de katholieke kerk een belangrijke rol gespeeld. 'Ik ben altijd naar de kerk gegaan', vertelt Anneke. 'Vroeger toen ik op de lagere school zat, gingen veel mensen bijna iedere dag. Pierre deed dat ook'. Anneke haalt twee oude rapporten van Pierre tevoorschijn. Bij kerkbezoek staat bij Pierre 'zeer goed' vermeld. Zelf kon Anneke niet dagelijks naar de kerk vroeger. Dit kwam omdat haar moeder ziek was. Vader had het 's morgens druk met het voeren van het vee. 'Hij had geen tijd om ons op tijd klaar te hebben.' Anneke vertelt dat Pierre goed kon leren, en dat hij samen met een andere jongen de hoogste punten van de klas haalde. Ook las hij graag. Het gezin was vroeger al lid geweest van de bibliotheek.

In de oorlogsjaren kwam de jeugd op zondag in de namiddag regelmatig bij elkaar, vertelt Anneke. 'We gingen dan 'oppe din' (de din is de deel; de dorsvloer van leem). Het 'oppe din gaan', (iets dat in de oorlog eigenlijk niet toegestaan was) vond plaats in een schuur met een stevige lemen grond. Op deze plaats werd bijvoorbeeld het dorswerk verricht, maar op zo'n moment werd er door de jeugd plezier gemaakt. 'Ik heb er mijn eerste danspassen geleerd', vertelt Anneke. Er werd veel gezongen, en er waren vaak mensen aanwezig met een trekharmonica.

Op de lagere school werd ook gezongen. Anneke vertelt dat ze dit verschrikkelijk vond. 'Je moest dan naast de bank gaan staan, en alleen een liedje zingen'. De zuster bepaalde dan welk liedje, en dit maakte haar verlegen. Toen Anneke in de zesde klas zat, kreeg ze van een ander meisje te horen dat de zuster je uitlachte als je slecht zong. Om die reden weigerde Anneke om te zingen. Hier werd ze echter flink voor gestraft; ze moest heel lang nablijven. Uiteindelijk heeft ze op haar rapport geen cijfer gekregen voor zang. 'Als de juf kwaad op je was geweest, durfde je dat thuis niet te vertellen', vertelt Anneke. 'Je kreeg toch geen gelijk, wat je ook zei'.

Anneke kan zich nog herinneren dat ze met andere kinderen het liedje '*Cecilia sta stil*' (door Ate Doornbosch ook opgenomen in Ijzendijke in 1974) dikwijls heeft gezongen als ze naar school liepen. Ze zingt het liedje voor:

Cecilia, Cecilia, Cecilia sta stil (bis)

Waarom moet ik stil gaan staan?

Ik heb van mijn leven geen kwaad gedaan

Cecilia, Cecilia, Cecilia sta stil

De kinderen liepen dan in tweetallen, hand in hand. Als het liedje af was zwaaide het tweetal dat vooraan liep, hun handen over het tweetal achter ze, zodat zij op kop liepen, en zo verder. Ook heeft Anneke vroeger nog met de foekepot gelopen. Dit gebeurde met carnaval. Opvallend is dat ze de tekst van het foekepotlied in het Nederlands zingt, en niet in het dialect, zoals doorgaans gebruikelijk is. Ook zingt Anneke niet de woorden ‘foekepotterie’, maar ‘alle bakkerij’. Het gebruik ‘Appelzingen’ komt haar niet bekend voor. Een liedje dat Anneke ook nog grotendeels kent, is het liedje *‘Er kwam ene boer uit Zwitserland, met een ezjel aan zjijn hand’* (door Ate Doornbosch ook opgenomen te Helden)

Spinavonden heeft Anneke zelf niet meer meegemaakt. Ze heeft er wel veel over horen vertellen. Men zong daar veel samen, en vertelde elkaar verhalen. Er kwamen vroeger wel veel ‘buurters’ langs bij de familie Kiggen. ‘De jongens die bij ons kwamen buurten hadden indertijd bijna allemaal een mondharmónica’, vertelt Anneke. De buurtavonden waren ervoor zodat jongens en meisjes elkaar leerde kennen. ‘Toen de jongens eenmaal doorhadden dat ik al verkocht was (aan Pierre), kwamen ze niet zoveel meer’, vertelt Anneke lachend. Ze kan zich ook nog goed herinneren dat vader eens ging buurten bij iemand die zijn hulp nodig had voor het een of ander. Normaal was vader altijd op tijd thuis, maar dit keer kwam hij pas om 6 uur ’s morgens thuis, omdat hij nog lang had zitten kaarten. Moeder was boos op hem en zei tegen hem dat hij maar direct de koeien moest gaan melken. Ze was ongerust geweest en was bang dat er schande van werd gesproken dat haar man pas zo laat thuis kwam.

Anneke heeft zich altijd graag bezig gehouden met de lokale geschiedenis, waar ook haar moeder veel van wist. Moeder kende veel mensen, omdat ze vroeger kranten had rondgebracht en geld ophaalde voor de dierenverzekering. De verhalen die moeder haar verteld heeft, schreef Anneke geregeld op. Ze was geboren in de peel, in een hut van stro. Het was geen doorsnee huis, en ook op het kadaster stond de woonplaats aangegeven als ‘hut’. Anneke vertelt dat ze met haar vader en broers nog in de peel gewerkt heeft. Het jaar 1947 bijvoorbeeld was een erg droog jaar geweest waarin er haast geen onkruid groeide. In dat jaar had vader veel turf gestoken. Samen met zijn broer ging vader (op één fiets) naar de peel. Anneke en haar broers kwamen later na, met de bus. Deze bus was eigenlijk een oude vrachtwagen voor soldaten waarin wat banken waren gemaakt. Als Anneke en haar broers uitgestapt waren, moesten ze nog ruim een uur lopen voordat ze bij de peel waren aangekomen. Daar moesten ze vader dan helpen. Hij stak het turf, en de kinderen moesten de kruiwagens volladen. Anneke kan zich nog goed herinneren dat ze dat jaar helemaal verbrand was door de felle zon. Om vijf uur ’s middags keerde het gezin weer terug naar huis, om de kippen te gaan voeren. 1947 was overigens een van de laatste jaren, dat er door het gezin turf gestoken werd.

Aan de jaarlijkse hoogtepunten kermis en carnaval heeft Anneke heel wat jeugdherinneringen over gehouden. ‘Met carnaval heb ik voor het eerste met Pierre gedanst’, vertelt ze. ‘Hij kon tenminste dansen’. Als er ergens dansen was, ging de jeugd al rond 17.00 uur weg van huis. Anneke moest om uiterlijk 10 uur weer thuis zijn. Ze heeft onder andere gedanst in een zaal in Ospel (‘bij Teune’), maar ook in een tent (‘bij Eavertje Sjeng’), tijdens Sebastiaan-kermis, op Boketj (Nederweert). Anneke vertelt dat het daar binnen heel koud was. Er stond

geen kachel, en ze heeft er flink wat kou moet lijden. De muziek kwam uit een orgel. Een toilet was er niet aanwezig. Wie naar de wc moest, moest naar een boerderij in de buurt.

Als er kermis in Ospel was, werd er ook een tent neer gezet ('bij Sjengske Verheijen'). Anneke vertelt dat er geen alcohol geschonken werd. Toch had de jeugd jonger dan 18 jaar geen toegang tot het feest. Meisjes hoefden indertijd hun drankjes niet zelf te betalen. Dat deden de jongens voor hen. 'Pellemans Frans', over wie Mieke van Hulsen ook vertelt heeft, heeft Anneke ook nog gekend. Ook haar ouders heeft ze over hem horen vertellen. Hij speelde met gelegenheden als de kermis liedjes op zijn trekharmonica. Hier werd dan op gedanst, en voor iedere dans moest je 5 cent betalen. 'Dat was in die tijd heel gewoon', vertelt Anneke.

Toen Anneke en Pierre in het huwelijk waren getreden, ging het echtpaar wonen op Laar (Weert). Het huis dat ze daar hadden was maar een eenvoudig huis. Pierre hoefde aan de eigenaar maar weinig huur te betalen. In ruil hiervoor moest Pierre wel zo nu en dan meehelpen met metselwerk. In het huis was geen waterleiding aanwezig. Wel was er een waterput. Met het water dat daar uit kwam kon je echter geen kleren wassen. De was verkleurde erg van dat water. Wel kookte Anneke ermee. De kleren waste ze met water uit de beek of uit de brandkuil. Die brandkuil lag vlak tegenover het huis. In de winterdagen kwam het gezin soms aan water door sneeuw te smelten.

In 1963 vertrokken ze naar Nederweert-Eind, waar Pierre zelf een huis metselde. Het metselen leerde Pierre vlak na de oorlog, toen er veel behoefde was aan metselaars. Met verschillende andere jongens uit Nederweert ging hij naar een metselcursus in Venlo. Later ging Pierre bij bouwbedrijf Scheiven (te Nederweert) werken, waar hij 36 jaar lang in dienst is geweest. Dat hij daar terecht is gekomen had te maken met een handigheidje van zijn broer, die een huis wilde laten bouwen. Tegen aannemer Scheiven vertelde hij dat deze zijn huis zou mogen bouwen, als hij Pierre in dienst zou nemen.

'Pierre was een handige man', vertelt Anneke. 'Hij kon goed timmeren, en was er altijd voor aan het zorgen dat ik het gemakkelijk had'. Pierre was altijd bezig en had, naast het zingen, nog verschillende hobby's. Hij maakte graag houtsnijwerk, en kon goed tekenen en schilderen. Hij heeft talloze schilderijen gemaakt van boerderijen en kerken, en maakte ook een schilderij van de Uffelse watermolen. Ook voor de kinderen maakte hij graag tekeningen.

Op het einde van zijn leven ontvingen Anneke en Pierre een lintje. Pierre had altijd veel gedaan 'voor de missie', om arme mensen te helpen. Ook zat hij in het bestuur van het zangkoor en zat hij twaalf jaar in het bestuur van de vrouwenbond. Pierre was goed in het schrijven van brieven (bijvoorbeeld om subsidies aan te vragen), en zijn vrouw Anneke hielp hem daarbij door ze uit te typen.

Het liedje *'De Nederweerder almanak'* (dat door Ate Doornbosch is opgenomen bij de familie Verheijen in Nederweert), heeft Pierre ook in zijn liederenschrift staan. Hij lied *'Nu zijn er de jongens van Strateris bijeen'* komt Anneke niet bekend voor. Anneke heeft de familie Verheijen nog gekend. Een broer van Pierre kaartte veel met hen en ook Pierre kende Fried (Godefridus) Verheijen goed. Ook Riek Heeskens, en Tiny Raemakers-Kupers heeft Anneke gekend. Niet zozeer persoonlijk, maar via het kerkbezoek. Mieke van Hulsen heeft ze wel goed gekend, via de lagere school. Ook Harry van Loon (de liedschrijver over wie Mieke vertelde), kan Anneke zich nog goed herinneren.

Titelindex uit het liedschrift van Pierre Verdonschot (opgetekend in 1948):

- Aan de oever van de Schelde
- De Cowboy-soldaat
- Piloot
- Cheerio-Holland
- Het Dansliedje
- Er komt voor ieder in 't leven
- La senorita
- Drinkliedje
- Blauwe ogen
- Het oude kerkhof
- De smokkelaar
- Oorlog 1940
- Mijn duivenplatje
- Lente
- Aan 't strand stond een meisje
- Blijf optimist
- Op de schaats
- k Wacht op jou
- Ma leert vliegen
- Grootvaders klok
- Jij bent mijn zonnetje
- Ketelbink
- De drie ruitertjes
- Hoor je mij, echo
- Ziet ge die rode gloed
- Als wij op de planken zwieren
- Havenmuziek
- Toekomst dromen
- Waarom?
- Afscheid
- Stap in mijn bootje
- Scheiden doet lijden
- Breng zon in het leven
- Herderjongen
- Rode rozen
- Grebbeberg 1940
- Brief v. koloniaaal aan moeder
- De vrouw de man
- Morgen gaat het beter
- De molen
- Het vissersmeisje
- Antje
- Sarina
- Zilver tussen 't goud
- Verlaten (?)
- In 't prieeltje
- Vergeet mij niet
- De libertijd
- Ik heb een huis + tuintje
gehuwd
- De goudelier
- Hotsjek
- Koekoekswala
- Sari-Mareis
- Nooit geen oorlog meer
- Zwerven op Zee
- Het huisje in het polderland
- In de bergen wil ik zijn
- Een huisje met een tuintje
- In dat stukje van ons land
- Korenbloemenblauw
- Soldatenliedje
- Anne-mieke
- Ik denk aan jou
- Blond is Katrien
- O Madelein
- Vaar me over Karolien
- Mama 'k wil een man (..?)
- Zij zong zo mooi de 2^e stem
- Heidewietska vooruit geef gaf
- Jennie en de Cowboy's
- Boerenoorlog
- Ouwe Taaie
- Ik had een wapenbroeder
- Aan het strand stil en verlaten
- Jan zoekt een meisje
- Heidewietska
- Heb te rusten
- Na regen komt zon
- Den ierste mins
- Anneke
- Prikkeldraad
- Mijn schat komt v.d. bergen
- Hij heeft dat gedaan
- De tweede stem
- Ezelserenade
- Regendroppen
- Blinde ogen
- Bij het kampvuur
- Mijn schemerlampje
- Meisje tabé
- Limburgse maedjes
- Mijn wekkertje
- Een paardenhoofdstel a.d. muur
- Parel van mijn dromen
- Vaarwel mijn jongen
- De Lamba
- Aan een jongen in Indië
- De Vissers van Capri
- Ochtendgymnastiek
- Fijn aan de Rijn
- Op de woelige baren
- Als het regent in Madeira

Bijlage 8

Interview met Elisabeth ('Lies') Janssen-Lenders (geb. 1926)

Weert – 10 januari 2011

Lies Janssen woont tegenwoordig in bejaardenhuis 'van Berlo Heem' in Weert. Hoewel ze al ruim de tachtig gepasseerd is, is ze nog goed bij en kan ze nog goed vertellen over vroeger. Op de liederenbank staan enkele liederen van haar, die in 1966 zijn opgenomen.

Lies' moeder, Truus Creemers ('Bos Treuj', geboren in 1894), is afkomstig uit Stramproy. Na enige tijd gepraat te hebben, blijkt dat Truus een zus is van Cato ('To') Kirkels-Creemers, die ook op de liederenbank staat. Lies zelf heeft tante To ook goed gekend. Het was een lief mens, bij wie ze regelmatig aan huis kwam, bijvoorbeeld als het kermis was. Bij het huis waar ze woonde ('biej Bos'), lag ook een café en een beugelbaan. De moeder van To en Truus was genaamd Kuppens.

De vader van Lies was genaamd Lenders, en had als bijnaam 'Poal Doorke' (geboren in 1896). Deze bijnaam had hij te danken aan het feit dat hij dicht bij de grenspaal van de Nederlandse/Belgische grens woonde. Hij woonde vlak tegenover de douane. Officieel had vader de Belgische nationaliteit.

Lies is geboren in Stramproy, maar reeds toen ze drie weken oud was vertrok het gezin naar Altweerderheide, naar boerderij 'Linj'. Vader en moeder waren in Stramproy gaan wonen toen ze met elkaar trouwden. Ze woonden tegenover een bierbrouwerij, brouwerij Maes. Moeder werkte daar als dienstmaagd in de keuken. Vaak heeft ze verteld dat ze daar erg hard moest werken. Ook vader was knecht bij de brouwerij. Hij moest daar voor de paarden zorgen, en vervoerde tonnen bier met de bierkar. Hierover heeft hij vaak verteld. Hij ging 's morgens al om 4 uur op pad. Dit deed hij omdat het 's nachts veiliger was op de weg dan overdag. Dan werd hij wel eens bestolen. Ook werd hij onderweg een keer aangevallen door een wilde hond. Deze hond was zo wild dat hij op de bierkar sprong. 'Vader was bang dat hij hem dood beet, zo vals was die hond', vertelt Lies.

Lies vertelt dat de mensen vroeger allemaal grote gezinnen hadden. Zelf waren ze thuis met dertien kinderen, en zij was het vierde kind, en het eerste meisje. Toen Lies drie weken oud was vertrok het gezin naar Altweerderheide om er te gaan boeren. Het gezin had twee varkens, vier koeien en één paard. 'In Altweerderheide was het toen nog een rimboe', vertelt Lies. Het huis waar het gezin in woonde was erg armzalig, en de woongevel was slecht onderhouden. Lies heeft nog lange tijd geslapen in een bedkoets, die tussen twee haken aan schragen hing. Het gezin was erg arm, en vader en moeder schaamden zich hier voor. 'We mochten er nooit iets over zeggen tegen anderen', vertelt Lies. Kleren kreeg het gezin van andere mensen, via een instelling – genaamd Hark – die de armen hielp. 'We waren blij als we wat kregen', zegt Lies hierover.

Vader heeft nooit kunnen lezen en schrijven, vertelt Lies. Dit had hij nooit geleerd. Zelfs zijn eigen naam kon hij niet schrijven, en als het gezin een krant had, moest moeder deze aan hem voorlezen. Vader heeft ook verteld dat hij in de Eerste Wereldoorlog in Frankrijk heeft gevochten bij het Belgisch leger.

'Ik heb het niet ver gebracht', vervolgt Lies haar verhaal. Ik kon niet leren en ben verschillende keren blijven zitten.' Toen ze in de vierde klas zat, was Lies al 14 jaar, en meester de Borgie stuurde haar naar huis. Lies vertelt dat ze niet goed mee kon omdat ze vaak naar huis

geroepen werd. Ze was thuis het oudste meisje en moest flink meehelpen. Het was thuis aanpakken geblazen. Als er bijvoorbeeld gewassen of gepoetst moest worden, moest zij er vaak voor thuis blijven. 'Mijn ouders zeiden dan dat ik ziek was. Dit was fout van mijn ouders, maar ja, ze konden me niet missen thuis. Dus zeiden ze maar dat ik ziek was, en dan kon ik dus niet leren. Toen ik zeven jaar was stond ik al aan de wastobbe. Mijn moeder had eczeem en mocht niet wassen. Vader zocht dan hout bij elkaar om het water warm te stoken. De school ging evengoed verder, en ik kon niet leren', aldus Lies.

Lies vertelt dat ze haar hele leven altijd hard heeft moeten werken: 'Ik ben nooit vrij geweest, ik heb altijd gewerkt, tot ik een hernia kreeg. Altijd moest ik uit gaan werken. Dan daar en dan hier.' Ze vertelt over de plekken waar ze allemaal heeft gewerkt als dienstmaagd. Het zijn er heel wat. Toen Lies 15 jaar oud was, ging ze meehelpen op de boerderij, maar dit werk hield ze lichamelijk niet goed vol. Ze was maar klein en fijn van postuur, en was niet opgewassen tegen het zware landbouwwerk.

In Stramproy werkte ze onder andere 'biej Tompe' en bij 'Nel van de Kuster', maar uiteindelijk trok ze naar de stad Weert. Als dienstmaagd werkte ze bij drie dames en een meneer, genaamd Schefals, die afkomstig was uit Rusland en hier was getrouwd met een meisje. Lies woonde dag en nacht bij het gezin in, alleen op zondag mocht van ze van 14.00 tot 18.00 uur even naar huis. Meneer Schefals was erg aardig voor haar. Hij had van alles meegemaakt in zijn leven en zijn vier kinderen verloren aan de Spaanse griep. Lies mocht van hem ook eenmaal op retraite gaan. 'Maar de afwas laat ik wel voor je staan', zei hij erbij. 'En dat heb ik geweten', vertelt Lies. 'Toen ik terug kwam van retraite heb ik er meer dan 4 uur over gedaan om alles afgewassen te krijgen, en kon ik pas 's nachts naar bed'.

Lies heeft ook nog gewerkt bij een bakkerij in de Beekstraat te Weert. Daar woonde drie broers, genaamd Schol. Het waren echte Weertenaren. Moeder was kwaad op Lies dat ze bij die drie broers ging inwonen. Zoiets vond ze niet kunnen. 'Maar ze zijn nooit aan me geweest', vertelt Lies. 'Het was een fijn gezin. Eén van hen deed de winkel, de andere twee bakten het brood. Eén iemand kookte voor ons, en ik hielp met het aardappelen schillen.'

Vervelend genoeg heeft Lies ook op plaatsen gezeten waar ze niet zo op haar gemak was. Zo zat ze onder andere bij de familie Paas, in de Langstraat te Weert. De vader in dat gezin was iemand die naaimachines repareerde, en hij had twee meisjes en twee jongens. 'Maar die man heb ik vaarwel gezegd', vertelt Lies. 'Hij kon zijn handen niet thuis houden'.

Lies heeft ook gewoond bij de familie Ijzenacher. Meneer Ijzenacher was onderdirecteur van de Bera-fabriek, een bedrijf dat tricotage maakte. 'Die man was een echte stijfkop' vertelt Lies. 'Ik moest hem en zijn vrouw aanspreken met meneer en mevrouw. Zijn vrouw was heel aardig tegen me. De politie heeft die man ook een keer vast gezet. Hij had namelijk gestolen uit de tricotagefabriek. Ik heb ook vaak genoeg gezien dat zijn hele zolder vol textiel lag. Overhemden enzo. Daarvoor heeft hij lang vast gezeten'. Lies vertelt dat ook meneer Ijzenacher zijn handen niet kon thuishouden. 'Zijn vrouw was in verwachting. Daarom ging ze naar haar ouders. Ik moest normaal gesproken altijd alleen zitten, en zat nooit in de woonkamer. Maar op een avond riep hij me bij me: 'Lies je mag bij me komen zitten, anders zit ik maar alleen'. En dat heeft hij geweten, hij kreeg een klap in zijn gezicht. Ook hij kon zijn handen niet thuis houden. Zijn vrouw heb ik het ook verteld. Zij hilde toen ik weg ging, en vertelde dat dit niet de eerste keer was dat dit was gebeurd.'

In Tungelroy werkte Lies nog enige tijd bij Thieu Thijs ('Biej Makkes'), die café hadden, en op Leuken (Weert) bij 'Poel Dreeske'. De langste tijd van haar leven kwam Lies echter bij de familie Janssen (overigens geen familie) in de Sint Paulusstraat te Weert. De familie Janssen was een familie met geld. Meneer Janssen was verzekeringsagent van beroep. 'Ik kon er helemaal mezelf zijn', vertelt Lies. 'Ik kwam er een aantal keer per week, en als de familie op vakantie ging, paste ik op het huis'.

Lies blijkt flink wat oude liederen te kennen. De meeste liedjes heeft ze geleerd van haar vader. Die kon heel mooi zingen, en je hoorde hem altijd, bijvoorbeeld als hij achter de ploeg stond, of koren aan het maaien was. Waarschijnlijk had hij verschillende liederen opgevangen in de periode dat hij in dienst was geweest. Vader was een lollig en ijverig mannetje, merkt Lies op. 'Ook moeder kon goed zingen', vertelt ze, 'maar dat kwam er wat minder uit dan bij vader'.

Lies: 'Er waren vroeger veel leuke liedjes, maar veel liedjes gingen ook over vechten en moorden. Dat gebeurde toen ook. Het gezin waar ik vandaan kwam, stond bij ons in de buurt bekend om de gezellige avonden. Dit was ook ons enige 'uitje'. We hadden niet veel, maar het samenzijn hadden we wel. Met kerstmis gingen mijn zus en ik liedjes zingen in de buurt.' Lies vertelt dat er vroeger veel gebuurt werd. De familie Smeets ('van Hokeberg'), bij wie door Ate Doornbosch ook liederen zijn opgenomen, heeft Lies ook goed gekend. Die familie kwam veel buurten toen Lies nog jong was. Dit was heel gezellig, en er werd veel gezongen onder het buurten. Wilhelmus ('Wiel') Peeters heeft ze ook nog gekend, zij het niet goed.

Ook zangeres Berb Schroën-Smeets, die in 1968 het lied *'Daar trok weleer eens godsgezant'* zong, heeft Lies gekend. De bijnaam van die familie was 'van het Veldje'. Dit was weer familie van de familie van Smeets van boerderij Hokeberg. De vaders van beide families waren broers van elkaar. Lies weet nog goed dat een zus van Berb vroeger TBC heeft gehad, maar die ziekte heeft ze gelukkig overleefd. Wanneer men met haar wilde praten moest dat door het raam gebeuren.

Lies kwam ook veel over de vloer bij de familie van Kimmenade ('Krake Sjef') uit Tungelroy. Een broer van Krake Sjef hield schapen, en voor hem hadden Lies' broers gewerkt als knecht. 'Op zondagavond gingen we met een hele groep naar Krake Sjef, en daar werden dan liedjes gezongen. Soms zaten er wel meer dan 25 mensen bij elkaar. Ik werkte destijds als dienstmaagd bij Thieu Thijs, en als ik daar niet hoefde te helpen vroeg ik of ik ook mocht komen. Op zo'n avond leerde je ook meisjes of jongens kennen. Er werden op zo'n avond ook spelletjes gespeeld. Bijvoorbeeld 'pandj geave'. Dan moest je je zakdoek afgeven en als je die terug wilde hebben moest je een kusje geven', vertelt Lies.

Ook de familie Verhaag heeft Lies gekend. Ze weet te vertellen dat Jan actief was in de kerk van Tungelroy. Daar deed hij van alles en stond er voor het koor. Ook weet ze nog dat hij mooi kon schilderen. De zus van Jan, Nel Gabriëls-Verhaag, heeft ze ook nog goed gekend. Zij had dezelfde leeftijd en woonde later ook in Altweerterheide. Lies weet nog dat een jongen van de familie Verhaag haar ooit naar huis heeft gebracht, toen ze samen naar de kermis in Swartbroek waren geweest. Lies vertelt dat ze op het einde van de avond tegen hem zei dat ze niet bij elkaar pasten. 'Jij bent heel groot, en ik ben maar heel klein', zei ze. Ze moest er zelf weer om lachen. Lies vertelt dat de moeder van het gezin Verhaag goed bevriend was met haar moeder. 'Ik weet dat ze liedjes van elkaar hebben leren zingen'.

Op zondermorgen ging het gezin naar de kerk. Er waren twee missen. De eerste mis was om 7 uur, en de hoogmis begon om 10 uur. Moeder ging altijd naar de hoogmis, en vader ging met de kinderen naar de eerste mis. Hij en Lies moesten er dan voor zorgen dat de kinderen klaar waren, en gewassen waren.

‘Er was geen tijd voor vrije tijd’, vertelt Lies. ‘Moeder kaartte graag, en vader zong graag met ons samen. Dan schildte hij een appel voor ons. ’s Avonds na het eten was het zo bedtijd, en er werd gewerkt tot het donker was. Er kwamen mensen uit de buurt om te kaarten. Zelf heb ik dat nooit gekund. Wel heb ik thuis gekieënd’. Lies kan zich ook nog herinneren dat haar moeder wol heeft gesponnen. Dat kon ze erg goed. ‘Bijna alle dames hadden een spinnewiel, dat was het enige. Als moeder er de kans toe had, begon ze te spinnen. Ze kreeg soms een zak wol van iemand uit de buurt. Zelf had ik er nooit geduld voor om te spinnen’, vertelt Lies.

In 1949 trouwde Lies met haar man Ties Janssen (‘Juupke’) uit Altweerderheide. Lies heeft hem niet in Altweerderheide leren kennen, maar in de Beekstraat in Weert, toen ze daar als dienstmaagd werkte. Ties werkte op het pensionaat Sint Louis in Weert, en later werd hij textielarbeider bij de Bera. Als hij naar huis ging, moest hij anderhalf uur lopen. Toen Lies en Ties trouwde ging het echtpaar wonen in de woonwijk Leuken, te Weert. Ze zaten daar in een blok van drie woningen, en Ties’ broer woonde er ook. Er is toen binnenhuis een binnenmuur doorgebroken, om het wonen er gemakkelijker te maken. Op Leuken duurde het niet meer zo lang voordat Lies en Ties elektriciteit kregen. Haar ouders in Altweerderheide hebben echter heel lang zonder stroomvoorziening gezeten, vertelt Lies.

Een groot gedeelte van de liederen die Lies kent, heeft ze geleerd van haar vader. Omdat hij niet kon lezen en schrijven, schreef hij ook nooit liederen op. Lies deed dat wel. ‘Dan had ik die liedjes vast’, vertelt ze. Vaak noteerde die liederen op eenvoudig kladpapier, en helaas is dit materiaal allemaal verloren gegaan. Bij Lies zijn in 1966 drie liederen opgenomen. ‘*Zeg vrienden hier staan in de ronde*’, ‘*Een witte duif kwam door de kerk gevolgen*’ en ‘*Zeg vrienden luister wat ik hier ga verhalen / wat er te Kinrooy is gebeurd*’. Samen zingen we de liederen door. Ze blijkt de teksten van de liederen nog goed te kennen. Ik laat haar de opnames horen die bij haar 44 jaar geleden gemaakt zijn. Ze vond het prachtig om te horen en zat geboeid te luisteren. Op het eind was haar reactie: ‘Ik was erg hees toen, die dag’.

Al pratende schieten Lies nog meer liederen te binnen, die beide door Ate Doornbosch ook elders een aantal keer zijn opgenomen. Het ene lied is getiteld ‘*Er waren eens twee koningskinderen*’ en het andere lied ‘*Zeg mij wat is een koning, een koning zonder land*’. [ze zingt de liederen voor]. Ik vraag haar of ze het lied ‘*Laatst kwam ik in een schone stad*’ (dat ook bij Fien Peeters-Smeets is opgenomen) ook kent, en zingt het eerste couplet van het lied voor. Lies begint direct mee te zingen. Ze had het lied al jaren niet meer gehoord, maar kon zich nog goed herinneren dat vader het lied vroeger ook zong. Lies meent dat het lied oorspronkelijk uit België afkomstig is. Ook bij het lied ‘*Zeg vrienden hier staan in het ronde*’ (dat ook bij de familie Smeets en Verhaag werd gezongen), haakt Lies direct in. Uit het repertoire van mevrouw Gabriëls-Verhaag kent ze de liederen: ‘*Lieve schipper vaar mij over*’ en ‘*Bij Sedan op de heuvel*’.

Ik vraag Lies of ze ook herinneringen heeft aan het foekepot-zingen. Ze vertelt dat ze vroeger ook wel eens met de foekepot langs de deuren is gegaan, van de ene boerderij naar de andere. De kinderen die dit deden kregen dan een paar cent of een appel. Ze meende zich te

herinneren dat het foekepot-zingen gebeurde met Nieuwjaar. De tekst van het liedje ging als volgt:

*Foekepotterie, fokekepotterie
Geaf mich un centje dan goan ich veurbie
Ich heb gein geldj om broed te koupe
Doarom mot ich mit de foekepot loupe
Foekepotterie, fokekepotterie
Geaf mich un centje dan goan ich veurbie*

Lies zingt ook nog een ander liedje dat gezongen werd met Nieuwjaar. Het liedje had de volgende tekst:

*Noejaar Noejaar zent
Ut verke beet veer vent
En eine kromme ruk
Ich bin van Poal Doorke ziene vlök*

Ze vertelt dat het woord ‘vlök’ hier staat voor iets in de trant van ‘nageslacht’. Met deze laatste regel van het liedje werd duidelijk gemaakt van welke familie je afkomstig was. Dit liedje moesten Lies en haar broers en zussen zingen als ze met Nieuwjaar bij grootvader (van moederskant) kwamen. Van hem kregen ze dan een appel, wat vijgen, of noten. Deze deed hij in een rode zakdoek die was vastgemaakt aan een stok. De term ‘Appelzingen’ komt Lies niet bekend voor.

Lies vertelt dat ze Ate Doornbosch in de regio aan andere contacten heeft geholpen. Het belangrijkste contact is wellicht Cato Kirkels-Creemers geweest, bij wie wel twintig oude liederen zijn opgenomen. Cato (‘To’) was een zuster van de moeder van Lies. Op de dag dat Ate Doornbosch bij Lies de liederen kwam opnemen (9 mei 1966), is ze met hem diezelfde dag nog naar tante To gegaan, waar direct twaalf liederen zijn opgenomen. Later is tante To nog twee maal bezocht door de makers van *Onder de groene linde*. Lies vertelt dat ze de zoon van To, Pierre, nog ooit gevraagd heeft om de twee oude liedboeken van haar tante, die hij in zijn bezit heeft. Hij stond ze echter niet af. ‘Het zou doodzonde zijn als die boeken straks verloren zouden gaan’, vertelt Lies. ‘Als Pierre straks dood gaat, krijgen zijn kinderen die in handen, en die geven er niks om. Dan komt het bij het vuil.’ Ik laat Lies het stukje over haar tante uit het vierde boekdeel van de *Onder de groene linde*-reeks zien. Vol trots kijkt ze naar de pagina’s en naar de foto van haar tante. ‘Ja, dat is ze’, zegt ze. ‘Ik wist niet dat daar een boek van gemaakt was. En het is nog een zwaar boek ook.’

Lies hielp Ate Doornbosch aan nog meer contacten. Onder andere met mevrouw Stals-Moone, bij wie ook op 9 mei 1966 opnames gemaakt zijn. Mevrouw Stals was een buurvrouw van Lies (in Tungelroy). Tevens is het de schoonmoeder van haar broer Thieu. Lies kan zich nog goed herinneren wat mevrouw Stals antwoordde op haar vraag of ze wilde zingen voor de radio: ‘Ik wil wel zingen, maar dan moet ik me eerste een zuivere ‘schulk’ (Nederlands: schort) aan doen’. Mevrouw Stals was indertijd al een oud vrouwtje, vertelt Lies. Het was een goed vrouwtje,

maar ze liep erg krom en had een bult op haar rug. Mevrouw Stals heeft maar één kind gekregen, Nel. Zij is nu dement en zit in Stramproy in het bejaardenhuis.

Uit het repertoire van mevrouw Stals kent Lies de volgende liederen: *'Zonder werk, zonder voedsel'*, *'Aanhoort en ziet Gods wonderwerken'* en *'Schoonlief ik trek naar het slemeur'*.

Enkele jaren later, heeft Lies ook nog gezorgd voor het contact met mevrouw Gerritsen-Korten uit Altweerterheide, bij wie op 20 april 1977 opnames zijn gemaakt. 'Haar kinderen waren ongeveer even oud als mij, en gingen met mij naar school. Ik wist dat ze veel oude liedjes kende', vertelt Lies. 'Helaas had ze ongelukkige kinderen'.

Op dezelfde dag bezocht Lies samen met Ate Doornbosch ook dhr. Huismans. Ze wist dat hij oude liedjes kende, die hij ooit in dienst geleerd had. 'Hij meende dat hij goed kon zingen, maar hij bakte er weinig van', zei Lies lachend. Lies vertelt dat dhr. Huismans bekend stond als 'de meeste vieze boer van Altweerterheide' met als bijnaam was 'de Kets'. 'Hij kwam met stront aan de klompen de kerk binnen. En hij stond een boterham te eten terwijl hij bij de beer (mannetjesvarken) de zeug liet bevruchten.'

Dhr. Huismans, die geboren was op Laar (Weert), kreeg vijf kinderen, alleen jongens. Het waren echte boerenmensen. Twee zonen van hem zijn gesneuveld. Slechts één zoon is nog in leven, maar hij is dement.

Lies heeft ook nog vele herinneringen aan gebruiken die vroeger in zwang waren. Eén daarvan is het 'ezeldrijven'. Dit gebeurde volgens haar bij pasgetrouwde mensen die de buurt niet kon uitstaan, omdat ze bijvoorbeeld heel onbeschaafd waren. Lies kan zich nog goed herinneren dat ze ooit gingen ezeldrijven bij Bert Janssen, op Altweerterheide. Oorspronkelijk kwam de familie van Bert uit Sint Odiliënberg. Bert was een erg onbeschaafde man, en hetzelfde gold voor zijn ouders. Bert trad met iemand 'van hier' in het huwelijk, en de buurt vond dat het meisje veel te goed was voor iemand als hij.

Lies kan zich Bert nog goed herinneren. Ze kwam hem ooit tegen toen ze terug kwam van school. Vroeger lag er een molen op Altweerterheide waar Bert heen ging met paard en kar. Het paard was er slecht aan toe, en het beest werd hard geslagen. Het kon wel eens gebeuren dat het paard onderweg zomaar stil bleef staan en niet meer verder wilde. Dit heeft Lies ook ooit gezien gebeuren. Bert begon toen tegen haar te praten. Hij vroeg aan Lies of zij bij het paard wilde blijven staan, dan ging hij thuis wat halen. 'Wacht maar, ik krijg dat paard wel aan het lopen', zei hij. Lies had er geen idee van wat Bert van plan was. Even later kwam hij terug met een hoop stro die hij onder het paard legde. Vervolgens stak hij het aan.

's Nachts tekende iemand met teer een grote ezel op de gevel van het huis van Bert. De dag erna begon het ezeldrijven. De buurt trok dan naar het huis, en maakte lawaai met potten en pannen. Ook Lies' broers deden er, met zelfgemaakte trommels, aan mee.

Bijlage 9

Interview met Riek Pijnenburg-Heeskens ('Riek van Paulussen Graad') (geb. 1933) Neerkant – 29 januari 2010

Riek Heeskens komt uit een gezin van acht kinderen. Ze is geboren op de Meijelsedijk. De boerderij van de familie lag precies midden tussen de peeldorpen Ospel en Meijel. Riek: 'Onze kippenhokken stonden in Ospel en ons huis stond in Meijel'.

Rieks moeder was genaamd Dorothea Knapen. Van moeders kant heeft Riek haar grootouders niet gekend. Van vaders kant wel. Opa was 94 jaar oud toen hij in 1943 stierf. Oorspronkelijk kwam hij uit Roggel, en hij trouwde met een Meijelse vrouw. Grootvader trok naar de Meijelsedijk, waar in 1894 Rieks vader geboren zou worden.

Rieks moeder kwam uit een gezin van acht meisjes en één jongen. Ouders vonden het vaak fijner als ze een gezin hadden met meer jongens, vertelt Riek. 'Meisjes brachten niet zoveel op'. Moeders vader was een wever, wiens weefgetouw in de kamer stond. De meeste meisjes uit het gezin van moeder zijn als dienstmaagd uit gaan werken in Duitsland. Daar was vraag naar dienstmeisjes, en ze werden er beter betaald dan hier. Rieks moeder vertrok al op haar veertiende naar Duitsland, en kwam terug toen ze vijfentwintig jaar oud was. In Duitsland zat moeder dicht in de buurt van haar andere zusters.

Waar moeder precies heeft gezeten in Duitsland, weet Riek niet. Wel weet ze dat ze onder andere in Beieren heeft gewoond. 'Daar hadden ze klederdracht. Moeder deed daar ook aan mee. Ook toen ze weer hier woonde droeg ze die kleren. Wij vonden dat prachtig. Ooit ging ze in klederdracht naar de kerk, maar ze stuurden haar er uit. Toen was ze kwaad, dat weet ik nog'.

'Wij hadden ook als eerste een kerstboom op de dijk', vertelt Riek. 'Die traditie kwam uit Duitsland. We raaptten dan dennenappels en deden daar zilver om. Ook deden we kerstkransjes en kaarsjes in de boom. Die stond in de goede kamer. En de kinderen uit de buurt mochten komen kijken. Voor de rest had toen nog niemand in de buurt een kerstboom.'

Moeder praatte bijna altijd Duits thuis. Ook tegen de kinderen. 'Wij konden geen Nederlands spreken', vertelt Riek. 'Het heeft bijna drie maanden geduurd voordat ik op school redelijk Nederlands kon praten, en verstaan. We praatten alleen plat en Duits. Daarom ben ik in de eerste klas ook blijven zitten. Kleuterschool hadden we ook niet gehad.'

Riek kan nog goed vertellen over vroeger en over het leven op de peeldorpen. Haar kinderen vragen haar soms dan ook: 'Mam, wil je voor ons niet eens wat opschrijven over vroeger?'. Maar Riek begint er niet aan. 'Het is niet allemaal leuk wat er vroeger gebeurd is. Er zijn dingen die ik graag doorvertel, maar er zijn ook dingen die ik niet graag doorvertel'. Riek vertelt dat ze thuis een erg strenge vader hadden. Hij was een beroepsmilitair die veel van huis was, en alleen in het weekend thuis was. In 1939, net voor de oorlog, kwam hij weer naar huis. Riek: 'Vader was veel op de kazerne. Waar weet ik niet. Thuis hing zijn militair jasje, waarvan hij de knopen poetste omdat ze moesten blinken. We mochten er niet aankomen. Als je er aan kwam, kreeg je een klap op je vingers.'

'Vader was een eigenwijze, eigenzinnige man', vervolgt ze haar verhaal. 'Zijn broers waren veel liever dan hij. Het was een grote, trotse man, met een grote snor, zwarte haren, en hij had altijd een rechte houding. Ik heb altijd gedacht: mijn vader en moeder hoorden eigenlijk niet bij elkaar. Als er iets leuks voor ons was, kwam dat altijd vanuit mam, die was, ja hoe moet ik dat

zeggen, veel menselijker. Als we met ons rapport thuis kwamen waren er maar drie dingen waar pap naar keek: gedrag, beleefdheid en ijver. De rest interesseerde hem niets. Je mocht ook nooit een eigen mening hebben. Hij had altijd gelijk. Ik kreeg nooit gelijk en vaak kon ik er niet goed tegen. Ik weet nog dat vader ooit de deur van de stal geverfd had. Toen hij klaar was met z'n werk zei hij: 'kijk eens wat ik een mooie groene deur heb'. Terwijl die deur niet groen, maar bruin was! Dat zei ik dan ook: 'pap, dat is geen groene, maar een bruine deur'. 'Het is een groene deur', zei vader. Ik heb veel klappen gehad omdat ik mijn mond niet kon houden. Maar ik kon niet 'ja en amen' zeggen. Ook op het einde van zijn leven bleef hij zo. Als de kleinkinderen een koekje pakten, sloeg hij ze op hun hand. Zelfs toen meende hij nog de baas te spelen.'

Rieks vader stelde zich autoritair en streng op. 'Als we gingen eten moesten we allemaal rond de tafel gaan staan. Ieder op zijn eigen plek. Dan klapte vader in zijn handen, en pas dan mochten we gaan zitten. Dan werd er de 'Engel des Heren' gebeden. Daarna moesten we wachten tot mam het eten opschepte. Onder het eten mochten we niet praten. Het was helemaal stil. Als we nog wat eten wilden moesten we dat heel beleefd vragen aan moeder en na het eten moesten we allemaal zeggen: 'dankjewel moeder voor het lekkere eten'. We moesten ook altijd alles op eten. Mijn broer kon niet al het eten verdragen. Het kwam wel eens voor dat hij ineens op moest staan om over te geven. En toch moest hij alles eten. Als we klaar waren, klapte vader weer in zijn handen en dan mochten we op staan.'

In de oorlog heeft Rieks vader nooit hoeven vechten. Net voor de mobilisatie kwam hij naar huis om daar te gaan boeren. Riek vertelt echter dat het helemaal geen boer was. Hij had schrik voor de koeien en varkens. 'Ik snap niet dat moeder hem in huis gehaald heeft', vertelt ze. 'Hij werkte alleen wat op de akker. Ik weet nog goed dat een zoog ooit biggen kreeg. Mijn vader wist er zich geen raad mee. Toen het eerste big geboren werd riep hij snel moeder. Melken kon hij ook niet. Hij was wel enorm precies. Als hij aardappelen ging poten trok hij een touw over het veld zodat de aardappelen precies recht kwamen te staan. De buurman zei nog ooit tegen hem: 'Maar Graad, zo krijg je toch niks gedaan?' Maar dat interesseerde vader niet. Als het maar recht stond. In de buurt werd ook vaak gezegd: geen veldje zo mooi als dat van Graad.'

Rieks vader heeft voor de PvdA, een partij die nog vrij ongebruikelijk was in de regio, in de gemeenteraad gezeten. Uiteindelijk is hij daar met ruzie weg gegaan. Hij had in Meijel op de lagere school gezeten met de burgemeester. Dit was volgens hem de 'stomste jongen van de klas'. Vader vertelde vaak dat hij betere punten haalde dan de burgemeester. Hij ging vaak tegen hem in. 'Hij is met ruzie bij de gemeenteraad weggegaan, en we hebben thuis ook nooit iets meer van de gemeenteraad gedaan kunnen krijgen als we iemands hulp nodig hadden', vertelt Riek.

In de zomerdagen werkte Riek en haar broers en zussen in de peel. Daar werd turf gestoken. Dit werd meestal gedaan door vader en broer Jan. De anderen moesten het turf afvaren. De turf was voor eigen gebruik. Ook als de turf opgestapeld werd was vader enorm precies. Alles moest precies recht opgestapeld worden.

Met moeder kon iedereen goed opschieten, vertelt Riek. Ze vertelt over de gewoonte van de 'noaberplicht', waarbij je van alles voor en met je buren doet. Riek ging geregeld met moeder poetsen bij een buurvrouw. Zij was in de oorlog op een mijn gelopen, en had een been verloren. Riek: 'Daarom gingen we haar helpen. Dit kwam vanuit moeder. Vader dacht eerder: als ik het maar heb. Hij nam nooit iets van iemand anders aan. Moeder hielp in de oorlog ook oude Duitse soldaten. Vader had daar schrik voor. Moeder bracht ze naar België over de smokkelpaadjes. In

de oorlog hadden we veel vreemd volk over de vloer, ja. Ook krijgsgevangenen en Engelsen.’ Ik vraag Riek of dit niet heel gevaarlijk was. ‘Ze hebben haar ook een keer opgehaald’, vertelt Riek. ‘Toen zei ze nog tegen ons: ik ben vanavond weer thuis. En ’s avonds werd ze met een auto bij ons voor de deur afgezet. Dat was heel wat toen. Wij hadden in ons leven nog nauwelijks een auto gezien. Moeder sprak goed Duits, en dit heeft haar geholpen. Vader had er weinig over te zeggen, want moeder deed het toch. Ze ging soms recht tegen vader in.’

Riek vertelt dat moeder niet kon breien en naaien, en niet alle dingen beheerste die de meeste huisvrouwen wel konden. Iedere week kwam er bij het gezin een naaister over de vloer. In Duitsland had moeder bepaalde zaken nooit geleerd. Ze kon wel goed koken, en werken. Haar voornaamste hobby’s waren lezen en zingen. ‘We lazten graag huis’, vertelt Riek. ‘Op vrijdag gingen we met een grote boodschappentas naar de zusters in Meijel. Daar kon je boeken lenen. Mijn zuster maakte ook graag opstellen. Onder andere voor het Veldeke heeft ze die gemaakt.’

Vader zong nooit. Zijn hobby was kaarten, met mensen uit de buurt. Om beurten gingen de mannen dan naar elkaar toe. ‘In de winterdagen kon het kaarten wel eens tot diep in de nacht doorgaan’, vertelt Riek. ‘Ze rookten dan ook flink. We hadden lange tijd geen elektrisch licht, alleen een petroleum lamp. Die begon soms flink te roken als het lont te lang werd. Dan moest die eigenlijk afgeknipt worden. Stroom kwam bij ons pas in 1963. In de keuken hadden we butagas. De gasfles daarvan stond op zolder. In de keuken zaten we ook het meeste.’

Moeder kende veel oude liedjes. Riek: ‘Ik vond het geweldig als ik haar hoorde zingen. Ik denk dat ze in Duitsland ook in een gezin heeft gezeten waar veel gezongen werd, en dat ze daar de meeste liedjes heeft geleerd. Zij is er bij ons mee begonnen. Ze kon erg mooi zingen. Af en toe zong ze ook Duitse liedjes. Ik weet nog dat opa af en toe tegen ons mam zei: ‘Dora meisje, jij kunt goed zingen. Zing nog eens een liedje voor me voordat ik naar bed ga’. Mam begon altijd met *‘Ginds aan de Duitse heuvelen’*. En als ze *‘Achter in het stille klooster’* zong, moesten de jongsten naar bed. Met de ouderen ging ze dan verder met liedjes als *‘Beelden uit mijn kinderjaren’*, *‘Ik zoek een man’* en *‘Een karretje op een zandweg reed’*. Het *‘Ave Maria’* kon ze ook mooi zingen. Dat deed ze in het Duits. Dit lied zong ze ook wel eens op bruiloften. In het begin zong ons mam veel in het Duits, maar toen de buurt meer over de vloer kwam stapte ze meer over op het Nederlands. Als ze alleen was hoorde ik haar nog wel eens Duitse liedjes zingen.’

Riek vertelt dat er veel andere families bij het gezin Heeskens over de vloer kwamen om te zingen en te buurten. Het is ook bij deze gelegenheden geweest dat ze Mieke van Hulsen - Bijlmakers heeft leren kennen, die van de boerderij Tolberg kwam die meer dan een kwartier lopen van hen vandaan lag. ‘Ik ben er pas heel laat achter gekomen dat Mieke eigenlijk Bijlmakers met de achternaam heette’, aldus Riek. ‘Ik kende haar alleen van haar bijnaam, Mieke van Tolberg. Er was ooit iemand op de dijk die vroeg waar de familie Bijlmakers woonde. Ik zei hem: ‘Ga maar gerust naar huis, want hier woont niemand die zo heet.’ Hier hebben we later nog een keer om moeten lachen. Iedereen op de dijk had wel een bijnaam.’

Bij andere families kwam Riek haast nooit om te zingen. Ze kwamen bijna allemaal naar hen toe. Het waren voornamelijk families die afkomstig waren uit Ospel. Uit Meijel kwam vrijwel niemand. Over het algemeen had de familie Heeskens meer contact met de mensen uit Ospel, alhoewel Riek wel naar de lagere school in Meijel ging. De familie Kessels (‘Ruivers Sjeff’) kwam geregeld over de vloer. Vooral het oudste meisje, Driena Kessels, kwam vaak zingen. Zij woonden schuin tegenover Mieke van Hulsen, en ze was naaister van beroep. Verder had je nog

de familie Huijerjans ('de wever') en een jongen van de familie Rutjes, die zijn accordeon meebracht om er op te spelen. Ook de vader van Anneke Verdonshot, Fried Kiggen, heeft Riek gekend. Hij woonde vlakbij boerderij Tolberg.

Riek kan zich ook nog twee andere accordeonspelers herinneren: Pellemans Frans (waarover Mieke van Hulsen ook vertelt) en Berbe Toon. Zij speelden soms op feesten en partijen die toen nog aan huis werden gehouden. Riek vertelt dat dit duo ook kwam spelen op de vijfentwintigjarige bruiloft van haar ouders bij hen thuis.

Er waren indertijd ook verschillende jongens die mondharmonica's hadden, vertelt Riek. Een zuster van haar mocht ook mondharmonica spelen, en een broer van haar kon het ook. Hij had tevens een banjo.

'Het zingen gebeurde achter ons huis, in de zomeravonden', vertelt Riek. 'Er waren dan jongens die mondharmonica's bij zich hadden, en er kwamen allemaal mensen uit de buurt. We zaten dan aan de peel-kant. Het geluid kon dan heel ver weg. Dat klonk heel mooi. Vanuit Tolberg kwamen ze lopen. Als Jan Rutjes thuis was, kwam hij aanzetten met zijn trekharmonica. Af en toe was het ook wel eens heel vals allemaal samen', vertelt Riek lachend.

Riek noemt verschillende titels en zingt liederen voor die ze zich nog geheel of gedeeltelijk kan herinneren: *'Aan de over van een snelle vliet'*, *'Lilly Marleen'*, *'In de kerker van veel lijden'*, *'Ik zoek een meisje'*, *'Op de grote stille heide'*, *'Sari Marais'*, *'Scheiden doet lijden'*, *'Ik Heb mijn wagen volgeladen'*, *'In het verre transvaal'*, *'Knaapje zag een roosje staan'*, *'Hij liep maandenlang op de keien'* en *'Witte rozen'*. 'Het lied *'Beelden uit mijn kinderjaren'* heb ik laatst nog met mijn broer Jan gezongen', vertelt Riek. Ze zingt het eerste couplet voor:

*Beelden uit mijn kinderjaren
Uit mijn jeugd, zo vrij en blij
Trokken dikwijls als een schaduw
Aan mijn peinsend oog voorbij
Ik denk nog dikwijls aan de dagen
Vol geluk en zoete vree
Hoe verbeugd is steeds ontwaakte
In ons hutje aan de zee*

Ook vertelt Riek dat ze zich nog een oud mijnwerkersliedje kan herinneren, genaamd *'Glück auf'*. Een lied dat ze vroeger ook nog heeft gezongen, was getiteld *'Te Lourdes op de bergen'*.

Riek heeft ook nog meegedaan aan het foekepot-zingen. Ze vertelt dat dit met Sint Maarten gebeurde, en dat dit in Deurne (Brabant) met Drie Koningen plaatsvond. Rieks opa maakte de foekepot van een varkensblaas. Met het foekepotlied gingen de kinderen in groepjes langs de deuren, en ze kregen dan één of twee centen. Het liedje dat erbij gezongen werd, was een liedje in het dialect.

'In de oorlog werd er bij ons ook toneel gespeeld', vertelt Riek. 'Daar deden de broers van Mieke (van Hulsen) ook aan mee. Na de oorlog hebben ze in Ospel nog wel eens een voordracht gedaan. In de winterdagen hadden we een dansvloer van hout. Uit de buurt kwamen ze dan dansen. Moeder maakte de dansvloer glad met kleine stukjes zeep. En we hadden dan een grammofoonplaat met een grote toeter. We konden thuis al heel vroeg dansen.'

Riek vertelt dat haar ouders streng gelovig waren. Als de kinderen aan de afwas bezig waren, moesten ze ondertussen de rozenkrans bidden, en na de rozenkrans het avondgebed. Eerder mochten ze niet weg. Het gezin woonde te ver buiten de dorpskern om dagelijks naar de kerk te kunnen gaan. Ook op zondag hoefden de kinderen maar één keer naar de mis. In de dagen dat het vroeg donker was, gingen de mannen vaak kaarten, en moesten de meisjes sokken stoppen. Ook werd er veel gelezen, in de boeken van de zusters uit Meijel die je voor een paar cent kon lenen. In de oogsttijd hielp de buurt elkaar onderling. In het begin moest de hele oogst nog geheel met de hand afgedaan worden. ‘Wij gingen bij de burens aardappels rapen, en zij kwamen ook naar ons’, vertelt Riek. ‘Alles gebeurde met dichte portemonnee’.

Een radio had het gezin in de oorlog al. Deze werkte op een autoaccu. Van vader mocht de radio echter alleen aan als er het nieuws er op kwam. Ook luisterde hij wel eens naar hoorspelen. Voor de muziek mocht de radio van hem niet aan.

Riek vertelt dat ze vroeger op de lagere school ook zangles kregen. Daar ging ze graag heen. Toen ze van school af kwam was ze nog ‘te min’ om te gaan werken. Daarom ging ze naar de huishoudschool, die gelegen was in Meijel. De zusters daar vertelden haar dat ze een opleiding kon doen voor bejaardenverzorgster, waarvoor ze in Eindhoven uiteindelijk examen heeft gedaan. Daar ging ze met de taxi heen. Omdat ze van de zusters niet alleen mocht gaan, gingen zij met haar mee naar Eindhoven. Uiteindelijk heeft Riek tot haar 68^e gewerkt (‘en daar ben ik niet slechter van geworden’), achtereenvolgens in Meijel, Neerkant en Liessel.

In Ospel heeft Riek haar man Harrie leren kennen, tijdens het prinsenbal in de zaal ‘Biej Teune’. Riexs broer Jan leerde ook daar zijn latere vrouw kennen. Harrie kwam echter niet uit Ospel of Meijel, maar uit het dorp Neerkant (Brabant), vlak over de Limburg-Brabantse grens bij Meijel. Riek vertelt dat er altijd veel ruzie is geweest tussen de dorpen Meijel en Neerkant. Neerkant werd ook wel het ‘stekkedörp’ genoemd. In Meijel kwamen vrijwel nooit mensen uit Neerkant (en andersom) omdat die het niet goed met elkaar konden vinden. Er is in het verleden heel wat gevochten tussen de twee dorpen.

Riek vertelt dat ze haar man Harrie eerst niet zag zitten omdat hij uit Neerkant kwam. Hoewel ze slechts enkele kilometers van Neerkant af woonde, was ze nog nooit in dat dorp geweest. Dat gebeurde pas voor het eerst toen ze een half jaar met elkaar gingen. Riek vertelt dat Harrie haar naar huis bracht en vroeg of hij een keer terug mocht komen. ‘Ik twijfelde heel erg’, vertelt Riek. ‘Maar even later werd ik ziek en kwam ik in het ziekenhuis in Weert te liggen. Het kwam me iedere dag opzoeken met de fiets. Ik dacht: die heeft wel echt wat voor mij over’.

Op 17 januari 1953 leerde Riek en Harrie elkaar kennen, en een jaar later op 27 januari zijn ze getrouwd. Riek was toen twintig jaar oud. Harrie’s eigenlijke naam was Hein. Toen moeder dat hoorde zei ze: ‘Nee, hier komt geen Hein in huis. We noemen hem Harrie.’ Ze vond het klaarblijkelijk geen mooie naam.

Om geld te verdienen voor de bruiloft, heeft Riek een jaar gewerkt op de Bera-fabriek in Weert. Ze zat daar de hele dag achter het naaimachine. Riek: ‘Ik ging er niet graag heen. Ik moest heel simpel werk doen, en ik was gewend om met mensen om te gaan. Het was een grote fabriek. De arbeiders kwamen van allerlei kanten: Helden, Meijel, Ospel, Nederweert, Ell, noem maar op. Je moest er hard zijn, er werd veel gevloekt en gesakkerd. Als je achter lag met je werk, moest je dat in de pauze inhalen. Maar dat vond ik niet erg. Ik voelde me ook niet thuis bij de meiden daar. Fabrieksmeisjes telden in die tijd niet echt mee, en ik voelde me er ook niet prettig bij. Toen

ik getrouwd was ben ik ook direct teruggegaan naar de zusters en daar kreeg ik toen vijftwintig gulden per week uitbetaald. Dat was heel veel toen. Ik was de eerste bejaardenverzorgster in Meijel.’

Toen Riek en Harrie getrouwd waren, ging Riek door met werken. Dat was eigenlijk niet de gewoonte als je getrouwd was. Schoonmoeder was er ook heel erg op tegen. Het echtpaar ging samenwonen in Neerkant. Daar hadden ze twee kamers, het hoognodige, gehuurd. Met de fiets ging Riek dagelijks naar Meijel. Toen ze op haar eenentwintigste een kleine kreeg, zorgde een zuster uit Meijel ervoor dat ze kon gaan werken bij de zusters in Neerkant. Toen de kleine zes weken oud was, ging Riek weer werken. Ze nam het kind dan dagelijks mee in de bolderwagen, en weer mee terug als ze klaar was met werken.

Riek vertelt over het gebruik ‘toafelen’. Dit gebeurde wanneer mensen een jongen weg wilden jagen bij een meisje. ‘Op de dorpen was dit heel erg’, vertelt Riek. ‘Ze hebben mijn man ook vaak terug naar de Neerkant willen jagen. Want er mocht toch zeker geen Meijels meisje met een Neerkanste jongen trouwen?’. Riek vertelt dat het wel eens kon gebeuren dat jongens uit de buurt op een trouwdag alles op z’n kop kwamen zetten. De buurten waren in die tijd nog heel hecht. Bij sommige echtparen is het wel een gebeurd dat de jongens het bed van het echtpaar vol met rijst strooide, weet Riek zich nog te herinneren.

Riek heeft ook nog eens ooit gezien dat de buurt een pop aan de deurklink hing bij een gezin waarvan één van de meisjes ‘moest’ gaan trouwen (omdat ze in verwachting was). Daarnaast werden er vaak nog scheldwoorden op de deur kon geplakt, zodat iedereen kon zien dat dit meisje zwanger was geraakt voordat ze was getrouwd. Ook Riek was nog jong toen ze trouwde. En ze had pas één jaar verkering gehad. Een buurvrouw, die altijd samen met moeder naar de kerk ging, had onder de mensen gebracht dat ook zij ‘moest’ gaan trouwen, terwijl dit niet waar was. ‘Thuis had ik nog geen wasmachine’, vertelt Riek. ‘Toen ik ongesteld werd vroeg moeder of ik mijn stoffen doekjes en mijn ondergoed mee naar huis kon nemen. ‘Neem die rommel maar mee naar huis’, zei ze. Ik wikkelde alles in een krant en bracht het naar moeder. Die keek toen in de krant en ging weg. ‘Wat ga je doen?’ vroeg ik. ‘Dat zie je straks wel’, zei ze. Toen ging ze er mee naar de buurvrouw om de bewijzen op tafel te leggen. Kun je je onderhand voorstellen hoe mijn moeder was?’ vroeg Riek.

Het hoogtepunt van het jaar was de jaarlijkse dorpskermis. De hele familie was dan thuis, er werd goed servies voor de dag gehaald, en het zilver werd gepoetst. Zowel van vaders als moeder kant kwam er dan familie op bezoek. Riek kan zich nog herinneren dat ze een keer 33 vlaaien in huis hadden.

Bijlage 10

Interview met Tjeu Stals (geb. 1935)

Ell – 3 februari 2011

Tjeu Stals is een zoon van Catherina Jacomina Stals-Van Dael (geb. 1907), bij wie in 1968 vijf liederen zijn opgenomen voor *Onder de groene linde*. Tjeu komt uit een gezin van tien kinderen, waarvan hij de oudste is.

Moeder is geboren in Stramproy. Ze kwam uit een gezin van acht kinderen. De bijnaam van de boerderij waar ze geboren is, was 'Mechelen'. Vader kwam oorspronkelijk van een boerderij die gelegen was tussen Tungelroy en Stramproy. Op een gegeven moment kocht Tjeus opa (vaders vader) boerderij 'Oad Hoke', waar hij met zijn gezin heen is getrokken. Deze boerderij was gelegen in Ell, maar het gebied waar de familie woonde, hoorde bij de parochie Tungelroy. Er was nog een tweede Hoke, dat dichtbij gelegen was: 'Now Hoke'. De grond van beide boerderijen hoorden bij elkaar. In 1934 (vader was toen 32 jaar oud) zijn Tjeus vader en moeder samen gaan wonen op 'Now Hoke'. Een jaar later werd Tjeu er geboren.

Vader, die uit een gezin van zeven kinderen kwam, heeft tot die tijd op Oad Hoke gewoond en er moeten werken. Hij is nooit elders in betrekking geweest als dienstknecht. De familie waaruit vader kwam was een echte boerenfamilie die akkergrond, varkens en koeien hadden. Een broer van Tjeus vader ('Hoke Pier') heeft nog lang met oma op Oad Hoke gewoond. Helaas is de boerderij ooit in brand gevolgen. Tjeu kan zich oma nog goed herinneren. Opa Stals heeft hij echter niet meer gekend.

Moeder Joacemien heeft als dienstmeisje vroeger ook elders gewoond. Ze moest uit gaan werken. Lange tijd heeft ze gezeten bij Truus, een zus van haar. Zij was gestorven bij de geboorte van haar tweede kind. Het gezin woonde in het 'Houtbrook', te Stramproy. Moeder ging er elke dag heen om er te werken. Ze bleef er niet slapen 's nachts, omdat ze gemakkelijk terug naar huis kon gaan.

Tjeu heeft nog veel herinneringen aan hoe de omstandigheden thuis vroeger waren. Er was altijd wel werk op de boerderij. 'Als de koeien weer de stal op moesten, moesten we de koeien scheren', vertelt hij. 'Anders bleef er modder en stront aan hangen als ze op de grond gingen liggen. Het machinetje waarmee we dat deden, moest je zelf laten draaien. Ook de staart schoren we helemaal en die bonden we dan vast. We hadden ook een hond thuis. Die was de waker als er een koe ging kalven. Dan begon hij te blaffen, en dat wist je dat het zover was.'

Het moment dat het gezin elektriciteit kreeg, weet Tjeu ook nog goed. 'Dit was na de oorlog. Een elektricien uit Ell kwam de stroom aanleggen. Dat was een gemak. Daarvoor hadden we licht van gas, en we hadden petroleumlampen waarmee je kon rondlopen. De waterleiding kregen we pas veel later. We hebben altijd water uit de put gehaald. Daar deden we alles mee. Ons wassen deden we in een ronde ketel, waar je net in kon zitten. We gingen met drie man in hetzelfde water.' Tjeu vertelt dat ze thuis ook nooit een tractor gekend hebben. Deze kwam er pas in de tijd nadat hij getrouwd was.

Ik vraag Tjeu of er vroeger thuis ook wel eens tijd was voor hobby's. Maar dit was er, volgens hem, nauwelijks. Tjeu: 's Avonds gingen we op tijd naar bed. We hadden al de hele dag in het veld gelegen. Het stalwerk begon meestal rond 17.00 uur. Eerst werden dan de koeien gemolken, en dan gevoerd. Met twee man pompten we water voor het vee. We hadden van die

zinken emmers. Daarna werd er gegeten, en om 19.00 uur gingen we weer terug het veld in, om te ploegen bijvoorbeeld. Om te lezen was er weinig tijd. De meeste mensen gingen al rond 22.00 naar bed, want om zeven uur 's morgens waren we weer gaande. Een televisie hadden we niet, en een radio kregen we pas lang na de oorlog.'

Tjeu vertelt dat hij vroeger ook nog met het paard en de melkwagen rond ging. In Stramproy lag destijds een melkfabriek, waar Tjeu de melktuiten van de boeren heen bracht. Hij beurde hier 6.66 gulden per week voor, kan hij zich nog herinneren. Hij was dan wel verzekerd voor het geval er iets zou gebeuren onderweg. Eén keer per maand kreeg Tjeu vanuit de fabriek het melkgeld mee dat hij aan de boeren moest geven. Op iedere melktuit stond destijds een nummer, waaraan je kon zien welke tuit van welke boer was. Pier: 'Ik deed het geld altijd in een tuitje onder het deksel van de tuit. Iedereen wist dat, maar dat heeft nooit iemand weggehaald.'

's Winters heb ik veel kou geleden', vertelt Tjeu. 'Soms kon het echt ontzettend koud zijn op die kar. Daarom had ik er op een gegeven moment een hok op gemaakt, waar ik in zat. De teugels van het paard gingen door een glazen ruitje. Moeder maakte voordat ik vertrok dan twee emmers heet water voor me, die ze in een melktuit deed. Daar zat ik dan op. De batterijen uit de radio gebruikte ik dan om licht te hebben op de kar. Dat waren van die hele grote batterijen en op de wagen zaten een soort fietslampen.'

Tjeu vertelt dat er vroeger veel families kwamen buurten op Hoke. Voornamelijk in de winteravonden. Tjeu: 'Gemeenlijk kwamen ze dan rond een uur of zeven. De familie 'Van ut heuvelke' (Thijskens) en van 'Castert Sjaakske' (Janssen) kwamen vaak. De mannen gingen dan meestal eerst even naar het vee op de stal kijken, en om negen uur dronken we dan een kop koffie en aten we een boterham met ham. De ham droogden we in de schouw. Kaarten deden we ook. Meestal kruissen. En de vrouwen moesten breien. Ze praatten en waren ondertussen aan het breien. Nee, hun handen mochten niet stil staan.'

Aan het buurten heeft Tjeu ook een baan over gehouden, vertelt hij. Vader kaartte regelmatig met Johnny Hoes, die regelmatig over de vloer kwam, en met Thieu Lenders ('Thieu van Poal Doorke'), de broer van Elisabeth Janssen-Lenders die Tjeu ook goed gekend heeft. Vader had het liefste gezien dat een van zijn zonen de boerderij van hem zou overnemen, maar niemand van de kinderen zag dit zitten. Tjeu kan zich nog goed herinneren dat vader onder het buurten ooit aan Thieu Lenders vroeg: 'Heb je geen werk voor die jongen op de Limco (een slachterij)?' Even later kon hij er al aan de slag op een bestelwagentje. 'Op de eerste werkdag moest ik al direct naar Amsterdam rijden', vertelt Tjeu. 'Daar was ik van m'n leven nog nooit geweest. Mijn vader was erg bezorgd om mij en hij heeft thuis de hele dag de rozenkrans zitten bidden totdat ik terug was'.

De kerk speelde ook een belangrijke rol en het gezin op Hoke. De kerk werd altijd trouw bezocht. Tjeu: 'Op zondag gingen vader en ik al om 6 uur 's morgens de communie halen. Dan kwamen we terug om het stalwerk te doen, en om 7 uur ging moeder dan naar de eerste mis. Als ze dan thuis kwam, waren wij klaar op de stal, dan aten we samen, en dan gingen wij naar de Hoogmis. Zonder moeder, want die moest dan gaan koken. Om 12 uur kwamen we dan thuis, dan aten we, werd er afgewassen, en dan moesten we de koeien water geven. En om 3 uur 's middags moesten we naar het Lof. Normaal kregen de koeien 's avonds na het eten water, maar op zondag al op tijd. Het Lof duurde maar een half uur. In de winterdagen zijn vader en ik vaker

al om 5 uur opgestaan, en dan maakte we met het paard de weg vrij [van sneeuw], zodat we konden lopen. We draaiden dan schroeven onder de ijzers van het paard, anders was het te glad.’

Tjeu vertelt dat moeder veel oude liedjes kende. ‘Ze was altijd aan het zingen. Ook als ze aan het werk was. In de tuin bijvoorbeeld. Of als ze de was op de bleek legde (de bleek is een grasveldje, waarop de witte was werd gelegd zodat deze extra wit zou worden. En als ze niet aan het zingen was, was ze aan het neuriën,’ vertelt Tjeu. Moeder schreef de liedjes ook altijd op, zo kan hij zich nog herinneren. Helaas zijn al haar liedschriften bij een brand in 1973 verloren gegaan. Wel is Tjeu nog in het bezit van een oud cassettebandje, waarop moeder vroeger liederen heeft ingezongen.

Ik vraag Tjeu waar moeder de meeste liederen van heeft geleerd. Hij vertelt me dat moeder veel contact had met ‘Berb van ut Veldje’ (Barbara Mechtildis Schroën-Smeets, die ook op de liederenbank staat). Tjeu: ‘Berb woonde ook in Tungalroy, en ze hebben later ook een huis gebouwd in Ell. Mijn moeder kwam ook altijd veel in Tungalroy, ze ging er naar de kerk en naar school. Ze zat ook samen met Berb bij de vrouwenbond. Berb zat daarvan in het bestuur. Die van ut Veldje waren echt heel muzikaal. Daar werd veel gezongen. Ook door de jongens. Ze zongen ook in het kerkkoor van Tungalroy, en zaten bij de fanfare. Pierre (een broer van Berb) is daar nog dirigent geweest. Hij was getrouwd met een meisje van de familie van Dooren uit Weert. Dat was ook een familie met allemaal muzikanten.’ Ook de kinderen van Berb waren muzikaal, zo vertelt Tjeu. Berbs zoon Jan treedt nu nog regelmatig op als zanger en gitarist.

Het blijkt dat moeder nog meerdere zangers van de liederenbank heeft gekend. Naast Elisabeth Janssen-Lenders (‘Lies van Poal Doorke’), heeft het gezin waarin Tjeu is opgegroeid ook altijd veel contact gehad met de familie Smeets (van boerderij Hokeberg) en met de familie Verhaag. De boerderijen van deze gezinnen lagen op een steenworp afstand van boerderij Hoke.

Tjeu heeft alle kinderen van de familie Verhaag, en ook hun ouders gekend. Ook zij gingen altijd in Tungalroy naar de kerk. Tjeu kan zich Frans Verhaag (‘Vesterkes Frans’), de vader van het gezin, nog goed herinneren. ‘Dat was geen echte boer’, vertelt Tjeu. ‘Het was een aparte kerel, met vreemde principes. Hij ging pas bieten verbouwen als de rest van de boeren ze al verbouwd had.’ Frans Verhaag kwam wel eens langs op Hoke. Ook hij ging met de melkwagen rond. Tjeu en hij deden dat samen; de ene week Frans de andere week Tjeu. Voor de melkkar moest je je ieder jaar inschrijven. Soms had Verhaag wel eens een jaar niets te doen.

De familie Verhaag woonde aan de andere kant van de beek. Frans Verhaag had een beer (een mannetjesvarken). Daar ging de familie Stals heen met de zoog. Er was een provisorisch bruggetje van dennenhout gemaakt over de beek, waar de zoog niet graag overheen ging. ‘Jan Verhaag heb ik ook goed gekend. Hij heeft lang gestudeerd, en ’s avonds veel onder de petroleumlamp gezeten met zijn boeken. En later is hij toch maar gewoon schoolmeester geworden. Ook Nel (Petronella Gabriëls-Verhaag) heb ik gekend. Ze woonde later in een klein oud huisje in Altweerterheide. Dit was meer een soort noodwoning, half van hout en half van steen. Haar moeder was naaister.’

Ook de familie Smeets van boerderij ‘Hokeberg’ heeft Tjeu goed gekend. Zij woonden slechts enkele honderden meters van hen vandaan. Tjeu: ‘Ik weet nog dat die van Smeets Hokberg huurde van een familie uit Baexem, die de bijnaam ‘Knoeer’ hadden. Dat waren rijke mensen met veel grond.’

‘De familie van Hokeberg kwam vaak buurten bij ons. We kwamen veel onder elkaar. Berb (een van de meisjes uit het gezin Smeets) heeft nog bij ons gewerkt toen mijn moeder in verwachting was. En Sjaak (de oudste van de jongens) kwam bij ons de varkens snijden (castreren). Mijn vader kon dat ook goed zelf, maar hij durfde daar niet aan te beginnen. Ook als er varkens geladen moesten worden, moesten Sjaak of Harrie komen. Ze kwamen veel bij ons. Ook met oogsten. Wij hadden vroeger een zelfbinder. Daar stonden drie paarden voor. We moesten dan hopen maken om de oogst te laten drogen. Ze kwamen altijd helpen dan.’ Tjeu vertelt ook dat een hobby van vader Smeets jagen was. Met hem ging hij wel eens mee.

‘Bij de familie Smeets werd heel veel gezongen. Als we ’s avonds buiten zaten, zaten we vaak te luisteren hoe ze zaten te zingen. Eén iemand speelde er dan mondharmonica bij’, vertelt Tjeu. Zelf speelde hij vroeger ook mondharmonica thuis, evenals zijn broer Cor. Thieu zoekt even in de kast, haalt een oude mondharmonica te voorschijn, en speelt een stukje voor. Even later: ‘Op Hokeberg speelde Chris en Fien ook accordeon. Chris kon ook trucjes met lepels. Hij hield die op een bepaalde manier in zijn hand, en sloeg ze dan ritmische met de ruggen tegen elkaar aan. Dit heb ik hem vaak zien doen. Fien speelde dan mondharmonica, Chris had de lepels, en de rest was aan het zingen’, vertelt Tjeu.

‘Ze maakten ook voordrachten. Deze konden over van alles en nog wat gaan. Ze konden goed toneelspelen bij Hokeberg. Ja, het waren echte komieken. Ook deden ze mee aan toneelstukken. Maessen, een schilder, zette dat toneelstuk in elkaar. Berb van ut Veldje (Barbara Mechtildis Schroën-Smeets) was er ook bij. Toen mijn ouders veertig jaar getrouwd waren, hielden die van Smeets ook een voordracht. Het feest was bij ons aan huis in de stal. Het vee liep in de wei. We hadden er ook een orkestje bij met een trekharmonica, drumstel en een trompet.’

De familie Smeets was overigens ver weg familie van de familie Stals. De moeder van de familie Smeets (‘Hokeberg An’) heette ook Stals met haar meisjesnaam. Haar vader is een broer geweest van Tjeus opa (de vader van zijn vader). Tjeu vertelt dat de familie Stals oorspronkelijk uit België komt. Een broer van zijn opa was molenbouwer in België. Zij maakten geen windmolens, maar de stenen die het maalwerk deden.

Wilhelmus Peeters (‘Wiel-vanne-Meule’) heeft Tjeu ook gekend. Hij woonde op de Uffelse watermolen in Haler. Hij was getrouwd met Fien Smeets (Petronella Jozefina Peeters-Smeets). ‘Ik kwam daar vaak’, vertelt Tjeu. ‘Fien was een echte zangeres. Ze zat ook bij de zangvereniging’.

Jacobus Hubertus van de Vin, die ook op de liederenbank staat, heeft Tjeu misschien ook gekend. Helemaal zeker weet hij het niet. Zeker is in ieder geval dat hij Elisabeth Stals-Moone heeft gekend. Met name haar man (‘Moeëne Thieu’), en haar (enige) dochter Nel kende hij goed. Zij was getrouwd met Thieu Lenders, de broer van Elisabeth Janssen-Lenders. De bijnaam van Thieu Lenders werd later ook ‘Moeëne Thieu’, zo vertelt Tjeu.

Op de liederenbank staan ook vijf liederen die zijn gezongen door dhr. Huismans, die woonde op Altweerderheide. Deze familie heeft Tjeu ook goed gekend: ‘Dat was me een ruwe beweging daar. Van opruimen hadden ze nooit gehoord. Ze hielden ook varkens, maar die liepen meer los dan vast.’ De bijnaam van dhr. Huismans was ‘de Kets’, en zijn zoon heette Sjaak. ‘Als hij aan het ploegen was, kon het soms zijn dat hij zijn paard midden op de akker van de ploeg afspande, ook al stond de ploeg nog midden op het land. En dan kon goed zijn dat die ploeg daar

zes weken later nog zo stond. En het stront in de varkensschuur stond soms zo hoog dat de deur er niet meer van open ging.’

‘Toen ik bij Van Heur transport werkte moest ik er een keer naar toe’, vertelt Tjeu. ‘Ze hielden slachtkuikens, die vetgemest werden. Er was een keer brand geweest, en ik moest de slachtkuikens gaan opladen op de vrachtwagen. Om 7 uur ’s avonds klopte ik er met een collega aan. ‘Binnen!’ riep Sjaak. Dus wij naar binnen. We deden de deur direct weer dicht, want zijn vrouw zat in de keuken naakt in de waskuip. ‘Kom toch binnen!’ riep Sjaak. ‘Of heb je nog nooit een naakt wijf gezien?’

Ik praat met Tjeu verder over de omstandigheden thuis. Hij gaf aan dat zijn ouders niet echt streng waren. Vader niet, moeder misschien iets meer. Zij had een beetje de broek aan thuis. Tjeu: ‘Moeder werkte graag in de tuin. Ze hield van bloemen. En als er een varken geslacht was, deed ze daar van alles mee: bloedworst en balkenbrij maken enzo. Van de lever maakte ze leverworst, en de nieren deed ze in de pan of in de soep. De varkens werden altijd extra vetgemest. Ook deed moeder wol spinnen. Dit deed ze wanneer ze tijd had, op zondag bijvoorbeeld. De wol kwam van schapen die we zelf hadden. ‘Krake Koeëb’ (van Kimmenade) kwam dan de schapen scheren. Geheel met de schaar. Het spinnenwiel van moeder heb ik nog bewaard.’

‘Moeder deed ook de koeien melken. Dat heb ik ook nog vaak gedaan. Ze zat dan op een krukje met drie poten. Als we ons gewassen hadden werd het waswater gebruikt om de loopgang van de stal schoon te maken. Daar moest je over lopen als je ging melken. De mest kwam te liggen op een mesthoop onder een afdak.’

‘Bij ons thuis moesten we de oven ook zelf stoken’, vertelt Tjeu. ‘Dit heb ik nog vaak gedaan. We maakten zelf het brood. De oven lag in het huis. Eronder lagen de aardappels, zodat die niet zouden bevriezen. Met kermis werden er flink wat vlaaien gebakken, wel twaalf tot veertien. Alle broers en zussen van vaders- en moederskant kwamen dan langs. Die kwamen meestal op maandag. De vrouwen gingen dan met moeder door te tuin wandelen, en de mannen gingen met vader naar het vee kijken. Dan rookten ze allemaal een flinke sigaar en gingen ze het veld in.’

‘Eerst bakte moeder alles zelf’, vertelt Tjeu, ‘maar later maakte ze het deeg thuis, en dat bracht ze dan naar de bakker in Ell. Samen met een paar melktuiten met melk, die ze aan de fiets maakte. Ook de biest (de melk van een koe die net gekalfd heeft) brachten we vaak naar de bakkerij.’

Tjeu vertelt dat hij vroeger ook nog gezongen heeft met de foekepot. ‘Vlak voor de carnaval gingen we met de foekepot naar Hokeberg. En bij de familie Thijskens (‘van ut Heuvelke’) gingen we ook vaak zingen.’ Met Nieuwjaar zongen ze het liedje:

*Noejaor noejaor zent
Ut verke beet veer vent
En eine kromme rök
Ich bin Hoke Door ziene vlök*

Tjeu: ‘Bij Hokeberg kregen we altijd noten, en ‘binneruudjes’ (kleine, rode appeltjes). En ook kastanjes. Ze hadden er een kastanjeboom.’ Het liedje ‘*Ich kwaam dur aan geloupe*’ zongen ze vroeger ook vaak, weet Tjeu zich nog te herinneren.

Tjeu vertelt dat hij vroeger ook nog ooit heeft meegedaan aan het ‘ezeldrijven’. Dit gebeurde bij iemand die was getrouwd en zich stiekem met een andere vrouw op hield. Die man was dan ‘een ezel’ die ‘weggedreven’ moest worden. Omdat Tjeu de melkwagen voer, kwam hij ooit terecht in Altweerterheide. Daar kwam hij met een paar mannen in contact die vroeger of hij vanavond ook meekwam ezeldrijven. Tjeu: ‘Flink schreeuwend liepen we richting het huis. We maakten ze deksels en potten en pannen een hoop lawaai. Op ten duur zagen we de man vertrekken.’

Op het eind van ons gesprek vertelt Tjeu het een en ander waaruit blijkt wat voor een belangrijke rol de katholieke kerk vroeger in het leven van de mensen gespeeld heeft. Tjeu: ‘Als er al een jaar geen kind meer was geboren, kwam de pastoor uit Tungelroy (pastoor Pont), eens informeren wat er aan de hand was. Als we thuis geslacht hadden, gingen het beste stuk vlees altijd naar de koster (dhr. Sevens), het hoofd van de school, en naar dokter Hermans. Een stuk karbonade kregen ze altijd in het bord mee, en als ze het op hadden, kregen we het bord weer terug.’

‘Als er vroeger een kind geboren was, moest dit kind zo snel mogelijk gedoopt worden. Hokeberg An heeft bij ons thuis alle kinderen naar de doop gedragen. Want moeder moest een aantal dagen in bed blijven. Thuis hadden we een huifkar en met het paard gingen we – samen met de peetoom en peettante - naar de kerk. Een van de meisjes van Hokeberg was dan bij ons thuis als ‘kraamhulp’.’

‘Als moeder dan uit bed was, moest ze de kerkgang doen. Dit was na de mis. De pastoor haalde haar dan naar voren, als alle mensen al weg waren. Dan hield hij een soort zuiveringsritueel, om de ziel te zuiveren, of zoiets. Je kreeg dan de absolutie van pastoor, zoals ze dat noemde. Moeder moest dan gaan zitten op een kerkstoel, en de absolutie voorlezen uit een boekje. En dan was je ziel weer gezuiverd. En dit moest bij ieder kind weer opnieuw’, vertelt Tjeu. ‘Een keer of tien dus’, zegt hij er lachend achteraan.

Bijlage 11

Inventarisatie opgenomen liederen voor 'Onder de groene linde'¹

Aanwijzing voor de gebruiker

Het proces van mondelinge overlevering van liederen impliceert variantvorming, niet alleen wat betreft de melodieën, maar ook de teksten. Variantvorming doet zich met name voor als een lied gedurende een langere periode in verschillende gebieden circuleert. Om varianten herkenbaar te maken, zijn de liederen voorzien van een tekstnorm, een soort universele 'noemer' waaronder de liederen geschaard zijn.

Altweeterheide

Gabriëls-Verhaag, Petronella

- *beginregel*: Bij Sedan op de heuvel / Stond na een bloedige slag

tekstnorm: Bij Sedan op de heuvel Stond na een bloedige slag

- *beginregel*: Lieve schipper vaar mij over

tekstnorm: Lieve schipper vaar mij over Naar dat gindse dorpje heen

- *beginregel*: Ik heb laatstmaal een wondere zaak gehoord

tekstnorm: Ik heb laatstmaal weer een wondere zaak gehoord Als dat

- *beginregel*: Ver in het Zuiden ligt mijn Spanje

tekstnorm: Ver in het zuiden ligt mijn Spanje Spanje is mijn vaderland

- *beginregel*: Over ettelijke jaren [was Jantje nog een kind]

tekstnorm: Over ettelijke jaren Doen grand-père was een klein kind

- *beginregel*: Vrolijk ure blijde dag

tekstnorm: Vrolijk uur blijde dag Die ik hier beleven mag

- *beginregel*: De moeder weent in droef getraan

tekstnorm: De moeder weent in droef getraan Haar zoon wil naar de

- *beginregel*: Ik arme arme haasje

tekstnorm: Ik arm haasje in het groene woud

- *beginregel*: Kom vader zet u bij mij neder

tekstnorm: Kom vader zit bij mij neer Geef me een hand en zie mij aan

- *beginregel*: Wie hanesoep wil eten

¹ Bron: Liederensbank

- *beginregel*: Sa ras verheugt u al gelijk (samen met Johannes Verhaag)

- *beginregel*: Komt vrienden hier saam in het ronde (samen met Johannes Verhaag)

tekstnorm: Zeg vrienden sta hier in de rondes

Gerritsen-Korten, Wilhelmina Petronella

- *beginregel*: Daar was er eens een vrouwtje over Den Bosch gegaan

tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel*: Sa vrienden blijf hier staan

tekstnorm: Sa vrienden blijft eens staan

Huismans, Hr.

- *beginregel*: Het is vier uur

- *beginregel*: Wanneer de dag plaatsmaakt voor de nacht

- *beginregel*: Een meisje van achttien jaren / Die wou vlug naar huis toe gaan

tekstnorm: De liefde baart veel wonder De liefde is dwingeloos

- *beginregel*: Daar waren eens zes kiekentjes

- *beginregel*: O ratten en muizen

tekstnorm: Daar kwam een muis gelopen Een muis van alle gelijk

Baexem

Verhaag, Johannes Franciscus

- *beginregel*: Er was eens een vrouwtje te 's-Hertogenbosch

tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel*: Sa ras verheugt u al gelijk (met Petronella Gabriëls-Verhaag)

- *beginregel*: Komt vrienden hier saam in het ronde (met Petronella Gabriëls-Verhaag)

tekstnorm: Zeg vrienden sta hier in de rondes

- *beginregel*: Die koe die had 'ne stert

tekstnorm: En onze broeder Lazarus Lazarus Lazarus En onze broeder

Verhaag, Johannes Jacobus Franciscus,

Verhaag, Paulus Joseph

- *beginregel*: Foekepotterie foekepotterie

tekstnorm: Jan het is vastenavond We komen niet thuis voor de avond

Berghs-Dings, Petronella Elisabeth

- *beginregel*: Kwamen der aangelopen

tekstnorm: Ik kwam er aangelopen

- *beginregel*: Noejaor noejaor zuut

tekstnorm: Nieuwjaartje zoet Het varken heeft vier voeten

- *beginregel*: Op het sombere kerkhof zekeren dag

tekstnorm: Op het sombere kerkhof zekere nacht Zag men een meisje

Herten, Christiaan Joseph van Herten

- *beginregel*: D'r was een koe maar dat was geen koe

tekstnorm: En onze broeder Lazarus Lazarus Lazarus En onze broeder

- *titel*: Schildersrekening

commentaar: Voordracht: Rekening van H. van Akker van Zwammerdam

EII

Stals-van Dael, Catherina Jacomina

- *beginregel*: Schoonlief ik trek naar het armeer

tekstnorm: Schoon lief ik trek naar het armeer

- *beginregel*: Nu moet ik gaan dienen de soldaten / Ver van huis in het garnizoen

tekstnorm: Nu moet ik gaan dienen de soldaten Ver van huis in het garnizoen

- *beginregel*: Er was laatstmaal een heidens kind / Des morgens vroeg opgestaan

tekstnorm: Soudaan had een dochtertje Zij was vroeg opgestaan

- *beginregel*: Er was een vrouwtje al over het bos

tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel*: Zeg vrienden die hier staan in het ronde

tekstnorm: Mulder wil je je vrouw verkopen

Schroën-Smeets, Barbara Mechtildes

- *beginregel*: Daar trok weleer een Godsgezant

tekstnorm: Daar trok weleer een Godsgezant

Haler

Peeters-Smeets, Petronella Jozefina,

Smeets, Jan Mathijs,

Smeets, Maria Magdelis

- *beginregel*: Zeg vrienden hier staan in het ronde

tekstnorm: Zeg vrienden sta hier in de rondes

- *beginregel*: Laatst op allerzielendagen

tekstnorm: Laatst met allerzielendagen Toog er veel volk naar het kerkhof heen

Peeters, Wilhelmus en Peeters-Smeets, Petronella Jozefina

- *beginregel*: Te Hasselt langs die baan

tekstnorm: Te Hasselt langs de straat Weet ik een pannenhuisje staan

Zangers niet vermeld:

- *beginregel*: Wat brengt de liefde menig paar

tekstnorm: Wat brengt de liefde menig paar (Constant en Berendien)

- *beginregel*: Laatst kwam ik in een schöne stad

tekstnorm: Ik kwam laatst langs een grote stad

Heythuysen

Roij-Naus, Theresia (Trees) van

- *beginregel*: Wat is de liefde wonder in haar werken

tekstnorm: De liefde is wonder in haar werken (Ferdinand en Lucia)

- *beginregel*: Komt vrienden neemt een droevig lot ter harte

tekstnorm: Komt vrienden neemt een droevig lot ter harte

- *beginregel*: Valse liefde baart soms veel meleuren

tekstnorm: Valse liefde baart soms veel malheuren

Buggenum, Mechtildis Catharina Maria (Tilly) van,
Buggenum, Catharina Petronella Maria (Riny) van,
Buggenum, Petronella Mechtildis Francisca Maria (Elly) van

- *beginregel:* Ik kwam daar aangelopen

tekstnorm: Ik kwam er aangelopen

- *beginregel:* Noejaor noejaor zuut

tekstnorm: Nieuwjaartje zoet Het varken heeft vier voeten

- *beginregel:* Noejaor noejaor aod land

tekstnorm: Nieuwe jaar in het oude land

- *beginregel:* Hie woentj unne rieke man

tekstnorm: Nieuwjaartje zoet Het varken heeft vier voeten

- *beginregel:* Bie ôs toes haaje wae ein jungske

- *beginregel:* Ik heb geen geld om brood te kopen

tekstnorm: Jan het is vastenavond We komen niet thuis voor de avond

Kinrooi

Van de Vin, Jacobus Hubertus

- *beginregel:* Van een meisje jong van jaren

tekstnorm: Het was op een donderdagavond Een meisje stond in de deur

- *beginregel:* Daar wandelde een vrouwtje door het bos

tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel:* Daar was eens een meroedelke

- *beginregel:* Het was eens op een schone avond laat

tekstnorm: Het was op een avond laat Dat ik ging wandelen al langs de straat

Leveroy²

Geurts-Wijnen, Maria Wilhemina

- *beginregel:* Ik ben een jong soldaatje / Van tweeëntwintig jaren

tekstnorm: Ik ben een jong soldaatje Van tweeëntwintig jaren

² Op de Liederensbank vermeld als 'Leveroij'

- *beginregel*: Op zondag op zondag op zondagmorgen vroeg
tekstnorm: Op zondag op zondag op zondagmorgen vroeg

- *titel*: Het was voor de eerste keer
beginregel: Vertrouw toch lieve meisjes
tekstnorm: Het was al op een zondagmorgen

- *beginregel*: Het is 't ers ene mane ene klare lichte maan
tekstnorm: Schoon lief hoe ligt gij hier en slaapt In uw eerste droom

- *beginregel*: Het is seizoen dat eenieder doet behagen / Die door de liefde zijn gevoed
tekstnorm: In het seizoen dat een ieder doet behagen Die door de zoete

- *beginregel*: Hier is het begin van bitter lijden
tekstnorm: Hier is het begin van het bittere lijden Van onze Heer

Meijel

Gielen, Jacobus,
Scheres-Gielen, Gerarda

- *beginregel*: Duivels list en oorsprong dat is een kwade tong
tekstnorm: Duivels list en oorsprong dat is een kwade tong

- *beginregel*: Komt vrienden luistert naar mijn lied wat er in Stramproy is geschied
tekstnorm: Komt vrienden luister naar mijn lied wat er in Stramproy is geschied

- *beginregel*: Wel jonkmans ik zing u een aardige klucht / Hetgeen u zal dienen plezier en geneugt
tekstnorm: Vrienden ach luister eens naar mijn klucht (Bijenkatrijn)

- *beginregel*: Vrienden luistert naar mijn lied hetgeen te Mahnen is geschied
tekstnorm: Vrienden luistert naar mijn lied hetgeen te Mahnen is geschied

- *beginregel*: Komt hier van alle kant
tekstnorm: Komt vrienden van alle kant

- *beginregel*: Hoe menig paar ziet men in ontucht vrijen
tekstnorm: Hoe menig paar ziet men in ondeugd vrijen

Scheres-Gielen, Gerarda

- *beginregel*: Komt zingen wij een lied

tekstnorm: Te Hasselt langs de straat Weet ik een pannenhuisje staan

Nederweert

Verheijen, Henricus Godefridus

Veugen-Verheijen, Maria

Custers-Verheijen, Antonette

- *titel*: De geldduivel

beginregel: Politieke mannen die slim zijn met geweld

tekstnorm: Politieke mannen die slim zijn met geweld

- *titel*: De schouwveger

beginregel: Die gaarne licht stelt u in het ronde

tekstnorm: Die gaarne licht stelt u in het ronde

- *titel*: Het Strateris-troepje

beginregel: Nu zijn er de jongens van Strateris bijeen / Dat is er ja een troepje

tekstnorm: Zijn er die jongens van Gemert weer bijeen

- *titel*: De Meierij

beginregel: Vrienden luister eens naar mijn lied / Wat er in de meierij al is geschied

tekstnorm: Komt vrienden luistert naar mijn lied Wat er in de Meierij is geschied

- *titel*: Roland (door: Henricus en Maria)

beginregel: Kom mesjeur madam mezelle

tekstnorm: Kom monsieur madame mademoiselle

- *titel*: De kat in het botervat

beginregel: O liefhebbers van kluchtjes

tekstnorm: O liefhebbers van kluchtjes

- *titel*: De huisraad

beginregel: Ach moeder ik kom u te vragen

tekstnorm: Ach moeder ik kom u te vragen

-*titel*: De mulder die zijn vrouw verkocht

beginregel: Vrienden stelt u in het ronde

tekstnorm: Mulder wil je je vrouw verkopen

- *titel*: Het haasje

beginregel: O liefhebbers van de jacht
tekstnorm: Voor de liefhebbers van de jacht Heb ik een zaak in druk

- *beginregel:* Rijpe rokken die staan net
tekstnorm: Rijpe rokken die staan net

- *titel:* De Nederweerder Almanak
beginregel: Eineder wijt het good det den almanak
tekstnorm: Eenieder weet het goed dat de almanak

- *titel:* De broek
beginregel: Het is nu juist een week vijf zes of zeven
tekstnorm: Het is nu juist een week vijf zes of zeven

- *beginregel:* De drukkers van de almanak / Dat zijn maar viezele [?] zoenen [?]
tekstnorm: De drukkers van de almanak

- *titel:* Tante Mina naar de Heelderpeel [bij Hedel]
beginregel: Lest kreeg mijn tante Mina met een kostelijk idee
tekstnorm: Laatst kreeg mijn tante Mina met een kostelijk idee

Nederweert-Eind

Maria Elisabeth Hubertina Kuepers-Verdonschot

- *beginregel:* Ik ben een arm haasje ik loop er's door het woud
tekstnorm: Ik arm haasje in het groene woud

- *beginregel:* Komt vrienden en wij gaan er u wat nieuws bereiden / al waar gij jonkman hebt naar getracht
tekstnorm: Komt vrienden en wij gaan er u wat nieuws bereiden

- *beginregel:* Ik heb er dat groenewoudstraatje
tekstnorm: Ik heb de groene straat Zo dikmaals ten einde gegaan

- *beginregel:* Toen ik eris op Nederlands bergen stond
tekstnorm: Ik stond op hoge bergen Ik zag ter zeewaart in

- *beginregel:* Als de zomer gaat beginnen / En de schone lentetijd
tekstnorm: En de zomer gaat beginnen En die schone lentetijd

- *beginregel:* Komt vrienden luistert naar mijn lied (wat er in Stramproy is geschied)
tekstnorm: Komt vrienden luister naar mijn lied wat er in Stramproy is geschied

- *beginregel*: Ik ging er laatst op jacht / Al met dien goed gedrag
tekstnorm: Ik had een goed gedacht

- *beginregel*: Ginds op die bergen
tekstnorm: Ginds op die bergen Daar woont mijn zoetelief

- *beginregel*: Komt vrienden en luister naar mijn lied [Wat er in Stramproy is geschied]
tekstnorm: Komt vrienden luister naar mijn lied wat er in Stramproy is geschied

- *beginregel*: Hoe zouden wij de lof niet zingen / [Van onze vaderlandse drank]
tekstnorm: Hoe zouden wij de lof niet zingen Van onze vaderlandse drank

- *beginregel*: Zij kocht hem toen andere kleren
tekstnorm: Ik zal u gaan verhalen van een kluchtje van fortuin

Ospel

Hermans, Anna Mathilda (Til)

- *beginregel*: Een arme vrouw uit 's-Hertogenbosch
tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel*: Laatst was een maagd vroeg opgestaan
tekstnorm: Soudaan had een dochttertje Zij was vroeg opgestaan

- *beginregel*: Vier kooplieden kwamen reizen
tekstnorm: Vier kooplieden kwamen reizen

- *beginregel*: En duivel Pier zat te lachen in een hoek
tekstnorm: Ik heb laatstmaal weer een wondere zaak gehoord

- *beginregel*: Zeg vrienden in het ronde ...
tekstnorm: Het was op een donderdagavond Een meisje stond in de deur

- *beginregel*: Laatst was ene maagd vroeg opgestaan
tekstnorm: Daar zou er een maagdje vroeg opstaan (maagdje)

- *beginregel*: Het klokje sloeg half elven
tekstnorm: Daar was laatstmaal een ruiter Die in het wijnhuis zat

- *beginregel*: Ik kwam eens op een avond laat
tekstnorm: Ik kwam er op een avond laat

- *titel*: De voerman

beginregel: Komt vrienden van alle kant

tekstnorm: Komt vrienden van alle kant

- *beginregel*: Komt vrienden luister eens naar dit lied [wat er op de Neerkant al is geschied]

tekstnorm: Komt vrienden luister eens naar dit lied (Neerkant)

- *beginregel*: De Wil van Rooi was ene vieze kloot

tekstnorm: Komt vrienden luister naar mijn lied wat er in Stramproy is geschied

- *beginregel*: Was een dochter zeer rijk van goede

tekstnorm: Al van een mooi meisje rijk van goederen

Roggel

Timmermans-Baetsen, Johanna (1879-1968)

- *beginregel*: Des avonds laat bij het sluiten van die poort

- *beginregel*: Op ene vroege morgenstond

tekstnorm: Op een vroege morgenstond Dat ik een wandeling ging doen

Stramproy

Kirkels-Creemers, Cato

- *beginregel*: Lieve schipper vaar mij over

tekstnorm: Lieve schipper vaar mij over Naar dat gindse dorpje heen

- *beginregel*: Daar was laatstmaal een heidens kind

tekstnorm: Soudaan had een dochtertje Zij was vroeg opgestaan

- *beginregel*: Sa vrienden blijft eens staan

tekstnorm: Sa vrienden blijft eens staan

- *beginregel*: Ik zal u eens gaan verhalen van een kluchtje van fortuin

tekstnorm: Ik zal u gaan verhalen van een kluchtje van fortuin

- *beginregel*: Ik ben een arme weverszoon

tekstnorm: Ik ben een arme weverszoon Van iedereen bekend

- *beginregel:* Sa vriendjes waar ik u over ga spreken / Principaal in de zomertijd
tekstnorm: Sa vriendjes waar ik u over ga spreken Principaal in de zomertijd

- *beginregel:* Er zat laatstmaal zo heb ik gelezen / Een vrouwtje op haar vent zijn graf
tekstnorm: Er zat laatstmaal zo heb ik gelezen Een vrouwtje op haar vent zijn graf

- *beginregel:* Daar was laatstmaal een heidens kind
tekstnorm: Soudaan had een dochtertje Zij was vroeg opgestaan

- *beginregel:* Hoe menig paar ziet men in ondeugd vrijen
tekstnorm: Hoe menig paar ziet men in ondeugd vrijen

- *beginregel:* En ach moeder ik kom u een woordje te vragen
tekstnorm: Moeder ik kom u een woordje te vragen

- *beginregel:* Ik ben verblijd verblijd van mijn jonk leven
tekstnorm: Ik heb in de band van trouwen geen behagen Schoon dat het

- *beginregel:* Schonelief ik moet u gaan verlaten
tekstnorm: Schoonlief ik moet u gaan verlaten

- *beginregel:* En ach moeder ik kom u een woordje te vragen
tekstnorm: Moeder ik kom u een woordje te vragen

- *beginregel:* Daar boven door het venstertje
tekstnorm: Daar boven uit het venstertje Lag een mooi meisje fijn

- *beginregel:* Al in het stadje Wenen
tekstnorm: Al in die stad van Wenen Al in die grote stad

- *beginregel:* Sa vrienden wilt dit lied aanhoren
tekstnorm: Zeg vrienden wilt dit lied aanhoren Hetgeen te Roggel is geschied

- *beginregel:* Vrienden rondom ons geschaard
tekstnorm: Vrienden rondom ons geschaard

- *beginregel:* Ik ben een arme weverszoon
tekstnorm: Ik ben een arme weverszoon Van iedereen bekend

- *beginregel:* Ik ben dokter Izabel / Tel tel tiereliere lel
tekstnorm: Ik ben dokter Izabel Tel tel tiereliere lel

- *beginregel*: Komt ouders wilt hier aan leren
tekstnorm: Zeg ouders hoort wilt hier uit leren (Victor en Virginie)

Johanna Cornelia van Haaster – van Marrewijk

- *titel*: Het Diester bruiloftspaar
beginregel: Het was voor meer dan vijftig jaar
tekstnorm: Het was voor meer dan vijftig jaar

- *beginregel*: In die pot zit een gaatje slimme Harrie
tekstnorm: In de pot daar zit een gat

- *beginregel*: (Wij zijn) de vrijstertjes van Overschie
tekstnorm: Wij zijn de vrijstertjes van Overschie

Thorn

Drossaert-Gielen, Anna Maria Gertruda

Kurvers-Gielen, Maria Jacoba

Kurvers, Hendrik Hubert Marie (zingt enkel dit lied mee)

- *beginregel*: Het vrouwtje van 's-Hertogenbosch
tekstnorm: Er woonde een vrouwtje al over het bos

- *beginregel*: Goede veerman kom mij halen

- *beginregel*: Er was een zuiver Suzanna schoon
tekstnorm: Soudaan had een dochtertje Zij was vroeg opgestaan

Tungelroy

Janssen-Lenders, Elisabeth

- *beginregel*: Zeg vrienden sta hier in de rondes
tekstnorm: Zeg vrienden sta hier in de rondes

- *beginregel*: Zeg vrienden luister wat ik hier ga verhalen / Wat er te Kinrooy is gebeurd
tekstnorm: Zeg vrienden luister wat ik hier ga verhalen Wat er te Kinrooy is gebeurd

- *beginregel*: Een witte duif kwam door de kerk gevlogen
tekstnorm: Hoe menig paar ziet men in ondeugd vrijen

Stals-Moone, Elisabeth

- *beginregel*: Zonder werk en zonder voedsel

tekstnorm: Zonder werk en zonder voedsel Zonder aanspraak zonder vriend

- *beginregel*: Bij de wieg van hare lieveling / Zit zij eenzaam en zeer stil

tekstnorm: Bij de wieg van haar lieveling Zit zij eenzaam en zeer stil

- *beginregel*: Aanhoort en ziet Gods wonderwerken

tekstnorm: Aanhoor en zie Gods wonderwerken

- *beginregel*: Ach God en ik leef in nood / En ik heb mijn lief vermoord

tekstnorm: O God ik leef in nood Ik heb gebracht mijn lief ter dood

- *beginregel*: Schoonlief ik trek naar het slemeur

tekstnorm: Schoon lief ik trek naar het arneur